

Ν. Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΜΕΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΙΝΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

5 — Ὀδὸς Βουλῆς — 5

1921

Ν. Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΤΟ ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

(ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ)

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ

5—Οδός Βουλῆς—5

1921

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ παρὸν ἱστορικὸν ἐγχειρίδιον ἔγραψα ἐπὶ τῇ βιάσει τοῦ ἐπισήμου ἀναλυτικοῦ προγράμματος. Ἄλλ' ἢ διάταξις τῶν διαφόρων κεφαλαίων ἐν αὐτῷ ἔγινεν οὐχὶ ὡς ἀναγράφονται ταῦτα ἐν τῷ προγράμματι, ἀλλὰ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἰς τρόπον ὥστε ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ἑνὸς κεφαλαίου εἰς τὸ ἄλλο νὰ φαίνεται καὶ νὰ εἶνε φυσική. Τὰ καίρια καὶ σπουδαῖα ἀναπτύσσονται διεξοδικώτερον, συντομώτερον δὲ τὰ μὴ σπουδαῖα.

Ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου εἶνε ἡ καθαρεύουσα, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπλουστάτην αὐτῆς μορφήν, ἀνάλογος πρὸς τὰς γλωσσικὰς δυνάμεις τῶν μικρῶν μαθητῶν, δι' οὓς ἐγράφη τὸ βιβλίον· εἶνε ἡ γλῶσσα ἡ ὁμιλουμένη ὑπὸ τῆς λογίας τάξεως.

Εἰς τὸ βιβλίον μου ἔκαμα καὶ 3—4 προσθήκας, τὰς ὁποίας ἔκρινα ἀπαραιτήτους. Τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα ὀρίζει νὰ γίνῃ λόγος ἐν τῷ ἱστορικῷ βιβλίῳ τῆς Ε' τάξεως περὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας Ἀθανασίου, ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Εἰκάζω, ὅτι ἐκ παραδρομῆς παρελείφθη ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, διότι πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ νὰ παραλείψῃ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον; Οἱ τρεῖς οὗτοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνορτάζονται καὶ ὀνομάζονται «οἱ τρεῖς φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας.» Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὸ οἰκείον κεφάλαιον ἔκαμα λόγον καὶ περὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Ἐπίσης περιέλαβα εἰς τὸ βιβλίον μου σύντομον κεφάλαιον περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου καὶ ἕτερον περὶ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν αυτοκρατόρων.

Ἐν τέλει τοῦ βιβλίου, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα, ὑπάρχον κεφαλαίά τινα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, οἷον περὶ Ἀναγεννήσεως, περὶ ἐφευρέσεων καὶ περὶ ἀνακαλύψεων. Εἰς ταῦτα προσέθεσα καὶ σύντομον κεφάλαιον περὶ θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῇ Δύσει (τὸ ὁποῖον ἐκ παραδρομῆς ἴσως παρελείφθη ἐκ τοῦ ἐπισή-

μου προγράμματος), διότι άνευ τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ δὲν θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ νοηθοῦν μέρη τινὰ τοῦ ἱστορικοῦ βιβλίου τῆς Σ' τάξεως.

Ἡ ἀπλότης καὶ ἡ σαφήνεια τοῦ βιβλίου εἶνε εἰς πάντα ἀντιληπτῆ, ἡ δὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια κεῖται ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως.

Τὸ παρὸν ἱστορικὸν ἐγχειρίδιον ὑπέβαλα χειρόγραφον πρὸς κρίσιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Τὸ Ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον πρὶν ἢ ἐπιληφθῆ τῆς κρίσεως τοῦ βιβλίου ἀπησχολήθη μὲ τὸ ζήτημα, ἂν ἔπρεπε νὰ τὸ δεχθῆ πρὸς κρίσιν ἢ νὰ μοῦ τὸ ἐπιστρέψῃ πρὸ πάσης κρίσεως ὡς μὴ ὄν γεγραμμένον ἐν τῇ δημοτικῇ γλώσσῃ. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησε τὸ συμβούλιον εἰς δύο συνεδριάς. Τινὲς τῶν κ. κ. συμβούλων ὑπεστήριξαν τὴν παραδοχὴν τοῦ βιβλίου πρὸς κρίσιν, ἄφ' οὗ κατὰ τὸν νόμον ἐν τῇ Ε' καὶ Σ' τάξει ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν διδάσκειται καὶ ἡ καθαρὸύουσα. Τέλος κατίσχυσεν ἡ γνώμη ὅτι διὰ νὰ κριθῆ τὸ βιβλίον ἔπρεπε νὰ εἶνε γεγραμμένον εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Δι' οὗ καὶ ἐκλήθη ἐπὶ τοῦ προέδρου τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου καὶ παρέλαβον τὸ βιβλίον μου ὡς ἀπαράδεκτον πρὸς κρίσιν διὰ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης.

N. B.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

(ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΠΛΗΡΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

1. Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.

Κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ Ἰταλία διηρεῖτο εἰς τρία μέρη, α΄) εἰς τὴν ἄνω ἢ βόρειον Ἰταλίαν, β΄) εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν, καὶ γ΄) εἰς τὴν κάτω ἢ νότιον Ἰταλίαν, ἡ ὁποία ὠνομάζετο καὶ *Μεγάλη Ἑλλάς*, διότι εἰς αὐτὴν ὑπῆρχον πλεῖστα Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

Εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν ἔκειτο καὶ ἡ χώρα ἡ ὀνομαζομένη ἰδιαιτέρως Λάτιον. Εἰς τὸ Λάτιον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐκτίσθη τὸ 754 πρὸ Χριστοῦ μία μικρὰ πόλις, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ῥώμη. Ἡ τοποθεσία τῆς πόλεως αὐτῆς ὑπὸ ἐποψὴν ἐμπορικὴν καὶ στρατηγικὴν ἦτο σπουδαιοτάτη. Διὰ τοῦτο πολὺ γρήγορα ἡ Ῥώμη προώδευσε καὶ ἠμπόρυσεν εὐκόλως νὰ προσελκύσῃ ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Λατίου. Ἀφοῦ δὲ ἔγινεν ἀρχετὰ ἰσχυρά, ἐπεχείρησε νὰ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν μέσην Ἰταλίαν καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ἐπειτα ὑπέταξε καὶ τὴν κάτω καὶ τὴν ἄνω Ἰταλίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος ὑπέκυψεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥώμης.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας ἡ Ῥώμη ἐπεχείρησε κατακτητικούς πολέμους ἔξω ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ὑπέταξε κατὰ σειρὰν τὴν Ἰλλυρίαν (σημερινὴν Ἀλβανίαν), τὴν Ἡπειρον, τὴν Μακεδονίαν, τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνεπτύχθη εἰς κράτος παμμέγιστον, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

2. Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων κατακτητῶν.

Ὡς πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὸ ἐξῆς σπουδαῖον. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν ὀπλῶν, ἀντιθέτως ἡ Ἑλλὰς ὑπέταξε τοὺς Ῥωμαίους διὰ τοῦ πνεύματος.

Μέχρι τοῦ τρίτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν λαὸς γεωργῶν, ἐμπόρων καὶ στρατιωτῶν. Ὅλοι, καὶ αὐτοὶ οἱ πλούσιοι, ἠσχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὸν πόλεμον. Δὲν εἶχαν καμμίαν πνευματικὴν τέχνην καὶ ἐνασχόλησιν.

Ὅταν ἤμωσ καταέκτησαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἐπῆλθε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸν βίον αὐτῶν. Καθ' ὃν χρόνον οἱ Ῥωμαῖοι στρατοὶ μετέβαινον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τούτους ἠκολούθησαν οἱ Ῥωμαῖοι διοικηταὶ τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀντιθέτως πολλοὶ Ἕλληνες τῆς Ἀνατολῆς καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἔπειτα ἀπὸ τὴν τελείαν κατάπτωσιν καὶ παρακμὴν τῆς πατρίδος τῶν ἀθροῖοι μετενάστευαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Χιλιάδες Ἑλλήνων, τεχνῖται παντὸς εἴδους, ἰατροὶ, λόγιοι, φιλόσοφοι, ῥήτορες, κατέφευγον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου, τὴν Ῥώμην, διὰ νὰ εὔρουν τύχην. Ὅλοι οὗτοι διέδωκαν εἰς τὸ Λάτιον βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη. Εἰς τὴν Ῥώμην ἰδρύθησαν σχολεῖα, εἰς τὰ ὅποια ἐδιδάσκοντο τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ λεπτὰ Ἑλληνικὰ ἥθη καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ τρόποι εἰσῆχθησαν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας. Οἱ ἐπιφανεῖς οἴκοι τῶν Ῥωμαίων ἐφρόντιζαν νὰ δώσουν εἰς τὰ τέκνα τῶν δι' Ἑλλήνων παιδαγωγῶν καὶ διδασκάλων Ἑλληνικὴν ἀναιροφίαν καὶ ἐκπαίδευσιν. Ἡ Ἑλλὰς ἔγινε τὸ μέγα σχολεῖον τῆς Ῥώμης. Οἱ εὐγενεῖς Ῥωμαῖοι ἔπεμπον τὰ τέκνα τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ διδαχθῶν τελειότερον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν. Πλήθος φιλομούσων Ῥωμαίων ἐσπούδαζον εἰς τὰς

σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ Ῥωμαϊκὴ κυβέρ-
νησις ἐξελληνίσθη. Οἱ Ῥωμαῖοι διοικηταὶ ἔγραφον καὶ ὠμί-
λουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

3. Ἡ γένεσις καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Ἰησοῦς καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ. — Ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ Αὐγουστος, ἐγεννήθη εἰς τὴν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐντὸς φάτνης ὁ λυτρω-
τὴς τοῦ κόσμου, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὅταν ὁ Ἰη-
σοῦς ἔγινεν ἀνὴρ καὶ ἀπεκάλυψε τὴν θεότητά του καὶ τὴν
γέννησίν του ἐκ τῆς Παρθένου Μαρίας διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος, πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς τὸν
ἀναμενόμενον ἀπὸ αὐτοὺς Μεσσίαν.

Ὁ κόσμος ὑπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν εὕρισκετο εἰς
κοινωνικὴν ἀθλιότητα καὶ εἰς ἠθικὴν παραλυσίαν. Χιλιάδες
χιλιάδων ἄνθρωποι ἔστεροῦντο τὸ μεγαλύτερον ἀγαθόν, τὴν
ἐλευθερίαν. Ἦσαν δούλοι. Ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἶχε προσ-
βάλλει τὰ διάφορα θρησκευόμενα καὶ τὰ ἀπεδείκνυεν ὡς ψευδῆ.
Ὡς ἐκ τούτου οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν πλέον νὰ πιστεύουν εἰς
τοὺς Θεοὺς τῶν. Ἡ ἀνθρωπότης ἐπέζητει κάποιαν ψυχικὴν
παρηγορίαν. Ἀκριβῶς λοιπὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἠκούσθη
ἐκ τῆς Παλαιστίνης τὸ κήρυγμα τοῦ Θεανθρώπου, ὁ ὁποῖος
ἐκάλει τὴν ἀνθρωπότητα ὡς θρησκευτικὴν, κοινωνικὴν καὶ
ἠθικὴν ἀνάπλασιν. Ὁ κόσμος καὶ μάλιστα τὸ ἀμέτρητον πλῆ-
θος τῶν δούλων ἤκουσαν μὲ ἀνακούφισιν τὴν ὑψηλὴν καὶ
γεμάτην ἀπὸ ἐλπίδας διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος Ἰησοῦ.

Αἱ κυριώτεραι ἀρχαὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος Χρι-
στοῦ ἦσαν αἱ ἐξῆς: ἡ πίστις εἰς ἓνα Θεόν, δημιουργὸν τοῦ Σύμ-
παντος καὶ προνοητὴν ἢ ἀδελφικὴ ἀγάπη ὅλων τῶν ἀνθρώ-
πων μεταξύ των καὶ ἡ μετὰ θάνατον κρίσις καὶ ἀνταπόδοσις.

Διὰ δ ο σ ι ς τ ο ῦ Χ ρ ι σ τ ι α ν ι σ μ ο ῦ.—Τὸ ὄργανον
διὰ τοῦ ὁποῖου διεδόθη ὁ Χριστιανισμός, ὑπῆρξεν ἡ Ἑλληνικὴ
γλῶσσα. Ὁλη ἡ Ἀνατολὴ εἶχε πλέον ἐξελληνισθῆ διὰ τοῦ
Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ.

Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τὸ Εὐαγγέλιον, ἐκηρύ-
χθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν
ἁλιεῖς, κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Παλαιστίνην. Πολλοὶ προσῆλ-

θαν εἰς τὴν νέαν πίστιν. Εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ δὲ ἰδρύθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἐπίσκοπος ἔγινεν ὁ Ἰάκωβος, ὁ καλούμενος Ἀδελφόθεος. Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ μάλιστα τὸ ἱερατεῖον ἐκήρυξαν διωγμὸν κατὰ τῆς νέας θρησκείας καὶ ἐχύθη τὸ πρῶτον χριστιανικὸν αἷμα. Ὁ Στέφανος, ὁ ἐπονομασθεὶς Πρωτομάρτυς, ἐφρονεύθη διὰ λιθοβολισμοῦ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ διεσκορπίσθησαν τότε εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην καὶ διέδωκαν τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις Δαμασκόν, Βέροϊαν (σημερινὸν Χαλέπιον), Ἀντιόχειαν, ἰδρύθησαν χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν δὲ πρῶτον οἱ ὄπαδοι τῆς νέας θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ὠνομάσθησαν Χριστιανοί.

Οἱ Ἀπόστολοι — οὕτω ὠνομάσθησαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ — κατ' ἀρχὰς ἐκήρυττον τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους. Ἄλλ' ἀφ' ἧς στιγμῆς συγκατελέχθη μετὰ τῶν Ἀποστόλων ὁ Παῦλος, ὁ πρῶτον διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ ἐκήρυξεν «Ὅτι ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλητι, οὐκ ἐν δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν οὐδὲ θήλει, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔσπε ἐν Χριστῷ», ὁ Χριστιανισμὸς προσέλαβεν οἰκουμενικὸν χαρακτῆρα, ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος ἔγινεν Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ὅπως καὶ ὠνομάσθη.

Ὁ Παῦλος εἰργάσθη μὲ ἀκαταπόνητον δραστηριότητα πρὸς διάδοσιν τοῦ θείου κηρύγματος. Ἐτρεχεν ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ἰδρυσεν χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, ἐσυμβούλευε τὰς κοινότητας τῶν πιστῶν μὲ ἐπιστολάς, καὶ ἐστήριζε τὴν νέαν πίστιν διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν ἔργων.

Ἀφ' αὐτοῦ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Ἀραβίαν, εἰς τὴν Κύπρον καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἰδρυσεν εἰς τὰς χώρας αὐτάς Ἐκκλησίας, διέβη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Φιλίππους, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς τὴν Βέροϊαν καὶ προσεῖλκυσε πολλοὺς εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐδίδαξεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον πρὸς τοὺς συνηθροισμένους Ἀθηναίους τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Ἐπειτα μετέβη εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἰδρυσεν ἐπιφανῆ Ἐκκλησίαν.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη ταχέως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ ἐνότης τοῦ τότε

γνωστοῦ κόσμου ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς συγκοινωνίας διὰ τῶν στρατιωτικῶν ὁδῶν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν (σημερινὴν Γαλλίαν) καὶ εἰς τὰς Βρετανικὰς νήσους ἰδρύθησαν πλεῖσται Ἐκκλησίαι. Ἐπιφανεστάτη δὲ ἐξ ὅλων ὑπῆρξεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, τὴν ὁποίαν κατὰ τινα παράδοσιν ἴδρυσεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος.

Ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Λουκᾶ, Μάρκου καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

3. Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ Χριστιανισμὸς ἕως οὗτου στερεωθῆ καὶ κατισχύσῃ εἰς τὸν κόσμον εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ ὄχι μόνον πρὸς τὰς παλαιὰς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν. Καὶ ἦτο μὲν ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἀνεξίθρησκος, ἀλλὰ ἡ ἀνεξίθρησκεία αὕτη ἀνεφέρετο εἰς θρησκείας ἀνεγνωρισμένας ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα ὑπετάσσοντο εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλῆως ὅμως εἶχε τὸ προᾶγμα προκειμένου περὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦτο θρησκεία λαοῦ τινος, θρησκεία ἐθνικῆ. Ὁ Χριστιανισμὸς κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθη ὡς μία κοινὴ αἵρεσις τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας. Τοιαύτης θρησκείας ὁπαδοὺς ἐθεώρουν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἔζων εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἡ Ῥωμαϊκὴ πολιτεία ἔδειξεν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸ νέον δόγμα. Ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ ἔζα ν χωριστὰ ἀφανεῖς καὶ συνηχοῦντο εἰς μέρη ἀπόκρυφα διὰ νὰ λατρεύουν τὸν Θεόν των, ἔγιναν ὑποπτοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ κυκλοφοροῦν ἀσαφεῖς καὶ συγκεχυμέναι διαδόσεις, ὅτι τάχα εἰς τὰς κρυφίας συναθροίσεις των ἐτέλουν ὄργια καὶ ἔκαμνον συνωμοσίας ἐναντίον τοῦ καθεστώτος. Ἔνεκα τοῦτου λοιπὸν ἤρχισεν ἐπίσημος διωγμὸς ἐναντίον αὐτῶν. Οἱ Ῥωμαῖοι ἄλλως τε αὐτοκράτορες δὲν ἤμποροῦσαν νὰ βλέπουν μὲ καλὸν ὄμμα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι, ἐνῶ οὗτοι διέθετον ὅπως ἤθελαν τὴν ζωὴν τῶν ὑπηκόων των, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκήρυττε τὴν ἰσότητα μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ δούλου, τοῦ ὁποίου δούλου τὴν ζωὴν μόνος ὁ Θεὸς ἐξουσίαζεν· καὶ ἐνῶ ἡ εἰκὼν τοῦ αὐτοκράτορος ἐτιμᾶτο μὲ θείας τιμὰς καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ θάνατον ἐθεο-

ποιεῖτο, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκήρυττε τὴν λατρείαν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ καὶ ἀπηγόρευε κάθε ἀνθρωπολατρείαν.

Διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔγιναν δέκα. Ἐκ τούτων σκληρότερος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος. Τὰ βασανιστήρια ἦσαν ἀπανθρωπότετα. Ἐτύλιγον τοὺς δυστυχεῖς Χριστιανοὺς εἰς δέρματα ἀγρίων θηρίων καὶ παρέδιδον αὐτοὺς εἰς τοὺς σκύλλους διὰ νὰ τοὺς κατασπαράξουν, ἢ ἤλειφαν τὰ σώματα αὐτῶν μὲ πίσσαν, ἐκρεμοῦσαν ἔπειτα αὐτοὺς εἰς δοκοὺς καὶ τοὺς ἔκαιον. Τότε ἐμαρτύρησαν εἰς τὴν Ῥώμην οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων Παῦλος καὶ Πέτρος, ὁ πρῶτος ἀποκεφαλισθεὶς, ὁ δὲ δευτέρως σταυρωθεὶς. Ἐπίσης σκληρότατος ὑπῆρξε καὶ ὁ τελευταῖος διωγμὸς, ὅστις ἔγινεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Ὁ διωγμὸς οὗτος διήρκεσεν ὀκτὼ ἔτη καὶ ὠνομάσθη Ἐπιοχὴ τῶν μαρτύρων, διότι χιλιάδες Χριστιανῶν ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Εἰς ὅλους τοὺς διωγμοὺς οἱ Χριστιανοὶ ἔδειξαν ὑπεράνθρωπον θάρρος, τὸ ὁποῖον ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν διωκτῶν. Καὶ αὐτοὶ οἱ βασανισταὶ τῶν Χριστιανῶν πολλὰς τόσων πολὺ ἐξεπλήττοντο ἀπὸ τοῦ θάρρους ἐκείνων, ὥστε ἐκήρυττον τοὺς ἑαυτοὺς τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπέθνησκον μαζὶ μὲ τῶν Χριστιανῶν ὡς μάρτυρες. Ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν καὶ στερέωσιν τῆς νέας πίστεως. Εἰς τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἔθεσεν ὀριστικῶς τέγμα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

4. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

Πόλεμοι τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Μαξένμιον καὶ πρὸς τὸν Δικίνιον. Ὁ Κωνσταντῖνος μονάρχης Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, αὐτοκράτορος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, καὶ τῆς χριστιανῆς Ἐλένης, διεδέχθη δὲ τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας (σημερινῆς Γαλλίας), τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Βρετανίας. Ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρχαν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ τρεῖς ἄλλοι αὐτοκράτορες,

ὁ Μαξέντιος εἰς τὴν Δύσιν, ἔχων τὴν ἔδραν τοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ Δικίνιος καὶ ὁ Μαξιμῖνο· εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μαξεντίου Φαῦσιαν· ἀλλ' ὁ Μαξέντιος ἤθελε νὰ κατακτήσῃ καὶ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας διοικοῦσεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ δι' αὐτὸ ἠτοιμάζετο εἰς πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁμως διὰ νὰ προκαταλάβῃ τὸν ἀντίπαλόν του ἀνέτοιμον ἔξεστράτευ-

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

σεν ἀμέσως ἐναντίον αὐτοῦ. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ἄλπεων, αἱ ὁποῖαι χωρίζουν ἡν Γαλατίαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἤρχε νὰ ἀνησυχῇ διὰ τὴν ἔκβ· σιν τοῦ ἀγῶνος. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ἀνησυχίας του εἶδεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, μίαν ἡμέραν εἰς τὸν οὐρανὸν ἓνα φωτεινὸν σημεῖον, τὸ ὁποῖον εἶχε σχῆμα σταυροῦ καὶ ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν Ἐν τούτῳ νίκα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔξεπλάγη διὰ τὸ σημεῖον αὐτό. Ὅταν ἐπῆλθε νύξ, εἶδεν ἐπίσης εἰς τὸν ὕπνον του τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐκράτει τὸν σταυρὸν καὶ τοῦ εἶπε νὰ

μεταχειρίζεται τὸ σημεῖον ἐκείνο ὡς ὄπλον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος πεισθεὶς περὶ τῆς ἀληθείας τῆς χριστιανικῆς πίστεως διέταξε τὴν πρωίαν νὰ κατασκευάσουν σημαίαν, ἣ ὁποία ἔφευρεν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κονταρίου σταυρὸν μετὰ τὸ μονόγραμμα Χ. Ρ. (= Χριστός). Ἡ σημαία αὕτη ἀνομάσθη **λ ἄ β α ρ ο ν** καὶ διήγειρεν μεγάλον ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι πολυάριθμοι εὗρισκοντο εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου,

Προηγουμένου τοῦ λαβάρου ὁ Κωνσταντῖνος ὤρμησε μετὰ θάρρους ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου. Ἐξώθεν τῆς Ῥώμης συνάπτεται φονικὴ μάχη. Ὁ Μαξέντιος νικάται καὶ φεύγων πίπτει εἰς τὸν ποταμὸν Τίβεριν καὶ πνίγεται, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰσερχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ὁ Κωνσταντῖνος μετέβη εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς Λικίνιος καὶ ἐτέλεσε τοὺς γάμους του μετὰ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ λαμπρὰ νίκη του κατὰ τοῦ Μαξεντίου ἀφείλετο εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ἐξέδωκεν εἰς τὸ Μεδιόλανον μαζὶ μετὰ τὸν Λικίνιον τὸ περίφημον διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου κατέπαυε πᾶς διωγμὸς κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀπενέμετο πλήρη θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως ἡ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ἀφοῦ ὑπέστη τρομεροὺς διωγμοὺς ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους αὐτοκράτορας, τώρα μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐξησφαλίσθη καὶ ἐστερεώθη.

Ὁ Λικίνιος, ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, κατέβαλε διὰ πολέμου τὸν Μαξιμίνον, ὁ ὅποιος ἐπεχείρησε νὰ τοῦ ἀρπάσῃ χώρας τινάς, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔμεινε μόνος ἄρχων εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν ἦτο μόνος ἄρχων ὁ Κωνσταντῖνος. Ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον, ἐπειδὴ ὁ Λικίνιος ἤρχισε νὰ καταπιέξῃ τοὺς Χριστιανούς, ὁ Κωνσταντῖνος ἐκήρυξε κατ' αὐτοῦ πόλεμον. Ἀφοῦ δὲ κατετρόπασε καὶ τοῦτον πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως πρῶτον καὶ ἔπειτα πλησίον τῆς Χρυσοπόλεως, κατέστη πλέον μονάρχης Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Ἐκτοτε ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ διαφοροτρόπως ἐπροστάτευσε τοὺς Χριστιανούς.

Αἵρεσις τοῦ Ἀρειοῦ. — Ἡ πρώτη Οἰκου-
μενικὴ σύνοδος. — Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὁ Ἀρειος,
ἱερεὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, θέλων νὰ δώσῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν
θρησκείαν μᾶλλον μονοθεϊκὸν χαρακτήρα, ἐδίδασκεν ὅτι ὁ
Χριστὸς δὲν εἶναι τέλειος Θεός, ὅπως ὁ πατήρ, ἀλλὰ κτίσμα τοῦ
Θεοῦ, τὸ τελειότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα. Ἡ αἵρεσις
τοῦ Ἀρειοῦ προσεῖλκυσε πολλοὺς ὀπαδοὺς καὶ ἐπροκάλεσε
μακρὰς συζητήσεις καὶ διαμάχας εἰς τὸ κράτος. Ὁ Κωνσταν-
τῖνος, θέλων νὰ φέρῃ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ὁμόνοιαν εἰς τὴν
Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, συνεκάλεσε τοὺς ἐπισκόπους εἰς σύνο-
δον διὰ νὰ σκεφθοῦν καὶ ἀποφασίσουν περὶ τοῦ ζητήματος.
Ἡ σύνοδος αὕτη, ἣ ὀποία ὀνομάζεται Πρῶτη Οἰκου-
μενικὴ σύνοδος, συνήλθεν εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυ-
νίας τὸ 325, ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ 318 Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.
Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰ συζητήσεις κατεδίκασεν αὕτη σχεδὸν
παμφηρεῖ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρειοῦ καὶ συνέταξε τὸ Σύμβο-
λον τῆς Πίστεως μέχρι τοῦ 8ου ἄρθρου. Διὰ τοῦ
Συμβόλου τῆς Πίστεως ἐθεσπίσθη ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος
Θεός, ὅπως ὁ πατήρ, καὶ ὁμοούσιος ἦτοι ἐντελῶς ἐκ τῆς αὐτῆς
οὐσίας.

Κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Ἀφοῦ
διεσρυνθίσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα, ὁ Κωνσταντῖνος
ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀκόμη βαπτισθῆ,
κατ' οὐσίαν ὅμως ἦτο Χριστιανός. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν Ῥώμην
ἐπεκράτει ἡ εἰδωλολατρεία καὶ ἐπομένως δὲν ἤμποροῦσεν ἡ
πόλις αὕτη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς καθέδρα τοῦ πρώτου Χριστια-
νοῦ ἡγεμόνος, ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν
ἐδρὰν του εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου τόσον
πολὺ ἠυδοκίμησε τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα. Ἀπῆλθε λοιπὸν
εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὡς τόπον διὰ τὴν νέαν καθέδραν του
ἐξέλεξε τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον ἐπὶ τοῦ θρακικοῦ Βοσπόρου.
Ὁ Κωνσταντῖνος ἐξέτεινε τὸν περίβολον τοῦ Βυζαντίου, περι-
έβαλεν αὐτὸ μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη, καὶ τὸ ἐκαλλώπισε μὲ διάφορα
μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Ἡ νέα πρωτεύουσα ὀνομάσθη
ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντινούπολις.
Τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ἔγιναν μεγαλοπρεπῶς τὴν 11 Μαΐου 330.
Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατο-

λήν διὰ τὴν ἐκλέξει τὴν νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, ἢ μή-
τηρ αὐτοῦ, ἢ εὐσεβῆς Ἑλένη, ἐπῆγεν εἰς τὴν Παλαιστίνην
καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἐρεῦνας εὗρηκε τὸν τάφον τοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ καὶ τὸν Τιμίον Σταυρόν. Ἐπὶ τοῦ Παναγίου Τάφου
ὁ Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε λαμπρὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως.

Τὸ 337 ὁ Κωνσταντῖνος εὕρισκόμενος εἰς τὴν Βιθυνίαν
ἠσθένησε. Προαισθανθεὶς τὸν θάνατόν του ἐβαπτίσθη
ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Νικομηδείας Εὐσεβίου, ἀπέθανε δὲ τὴν
21 Μαΐου. Ὁ νεκρὸς του μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινού-
πολιν καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Καὶ
ἢ μὲν ἱστορία διὰ τὰ μεγάλα του κατορθώματα τὸν ὠνόμασε
μέγαν, ἢ δὲ Ἐκκλησία τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἁγίων καὶ τὸν
ὠνόμασεν ἰσαπόστολον. Ἐπίσης μεταξὺ τῶν ἁγίων κατέταξεν ἢ
Ἐκκλησία καὶ τὴν μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν εὐσεβῆ Ἑλέ-
νην. Καὶ τῶν δύο δὲ τὴν μνήμην ἐορτάζει κατ' ἔτος ἢ Ἐκ-
κλησία τὴν 21 Μαΐου.

5. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

Καὶ οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔδειξαν εὐ-
νοίαν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐξαίρεσιν μοναδικὴν ἀπετέ-
λεσεν ὁ Ἰουλιανός, ἀνεψιὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἶχε
συμμαθητὰς τὸν Βασίλειον τὸν Μέγαν καὶ τὸν Γρηγόριον τὸν
Ναζιανζηνόν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατοχέρω.
Ὁ Ἰουλιανὸς ἐμελέτησε τὰ ἀρχαῖα ἀριστοτελεῖα τῆς Ἑλλη-
νικῆς γλώσσης καὶ ἐθαύμασε τὸ μεγαλεῖον, μέσα εἰς τὸ
ὅποτον εἶχαν παραχθῆ τὰ συγγράμματα ταῦτα. Διὰ τοῦτο,
ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρ-
χαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν. Ὅλοι ὅμως αἱ προσπάθειαι του
ἐναυάγησαν. Διὰ τὰς ἀντιχριστιανικὰς του αὐτὰς ἐνεργείας
ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας Ἀποστάτης καὶ Παραβά-
της.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἐνόμιζεν ὅτι μὲ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ Ἑλλη-
νοῦ θρησκευματοῦ θὰ ἐπανήρχετο καὶ ὁ παλαιὸς λαμπρὸς
Ἑλληνικὸς αἰὼν μὲ ὅλα τὰ μεγαλοεργὰ κατορθώματά του.
Ἄλλ', ὡς εἶπαμεν, ὅλοι αἱ προσπάθειαι του ἐναυάγησαν. Ἡ
ἀρχαία θρησκεία εἶχεν ἐκπνεῦσει πρὸ πολλοῦ. Τοῦναντίον ἢ

χριστιανική θρησκεία ἦτο θεμελιωμένη ἐπάνω εἰς βάσιν ἀσάλευτον. Τοῦτο συνησθάνθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἀπέθνησκε πολεμῶν κατὰ τῶν Περσῶν, λέγεται ὅτι ἀνεφώνησε «Νενίκηκάς με, Χριστέ».

β. Θεοδόσιος ὁ Μέγας.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διηρέθη καὶ πάλιν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν. Σπουδαιότατος αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ὑπῆρξεν ὁ Θεοδόσιος Α΄, ὁ ἐπικαλούμενος Μέγας. Πρὶν ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεοδόσιος, οἱ Βησιγότθοι, ἔθνος βάρβαρον γερμανικῆς καταγωγῆς, ἐκ τῆς κάτω Μοισίας ἦτοι τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, ὅπου ἦσαν ἐγκατεστημένοι, ἐξ-χύθησαν εἰς τὴν Θράκην, ἐληλάτουν τὰς πόλεις αὐτῆς καὶ ἠχμαλώτιζον τοὺς κατοίκους. Ὁ Θεοδόσιος Α΄, ἅμα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, ἐφρόντισε κατὰ πρῶτον νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Βησιγότθων· ἔπειτα δὲ ἀπὸ τριετῆς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τοὺς Βησιγότθους, ἐπέτρεψεν ὁμοῦ εἰς αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ κράτος του ὡς ὑπήκοοι.

Ὁ Θεοδόσιος Α΄ ἀνεδείχθη ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας. Κατεβίβασεν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Ἀρειανὸν Δημόφιλον καὶ ἀνεβίβασε τὸν Ὁρθόδοξον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν. Νέος αἰρετικὸς ἀνεφάνη τότε, ὁ Μακεδόνιος, ὁ ὁποῖος ἠρνεῖτο τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Θεοδόσιος συνεκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 381 τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἣ ὁποία κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου καὶ συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως προσθέσασα τέσσαρα ἄρθρα. Διὰ τῶν ἄρθρων τούτων ἐπεκυρώθη ὡς δόγμα ἡ θεότης τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ Θεοδόσιος Α΄ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διὰ διατάγματος ἐκδοθέντος τὸ 392 διέλυσε τοὺς συλλόγους τῶν ἐθνικῶν ἱερέων, ἔκλεισε τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μαντεῖα, καὶ κατήργησε καθ' ὅλοκληρίαν τὴν εἰδωλολατρείαν. Κατήργησε προσέτι τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Τοιοῦτοτρόπως ἔγινεν ὁ μέγας θεμελιωτὴς καὶ ἰδρυτὴς τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἄλλ' ἐνῶ ἡ Ἀνατολὴ διὰ τοῦ Θεοδοσίου ἀνέκτισε τὴν

ειρήνην, ἢ Δύσει ἐσαλεύετο ὑπὸ φοβερᾶς ἀναρχίας. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Γρατιανὸς ἐφρονεύθη. Ἐπίσης ἐφρονεύθη καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Οὐαλεντιανός. Ὁ Θεοδοσίος ἐκστρατεύσας δύο φορές εἰς τὴν Δύσιν κατέπειξε τὴν ἀναρχίαν, κατέβαλε τοὺς διαφόρους ἐχθροὺς καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν, ἤνωσε δὲ ὅλον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ὑπὸ τὸ σκήπτρον του (394). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠσθένησεν εἰς τὸ Μεδιόλανον καὶ ἀπέθανε (395). Πρὸ τοῦ θανάτου του διεμοίρασε τὸ κράτος εἰς τοὺς δύο υἱούς του, καὶ τὸ μὲν ἀνατολικὸν ἔδωκεν εἰς τὸν μεγαλύτερον υἱὸν του Ἀρκάδιον, τὸ δὲ δυτικὸν εἰς τὸν νεώτερον Ὀνώριον. Ἐκ τῶν δύο τούτων κρατῶν τὸ μὲν δυτικὸν κατελύθη τὸ 476 καὶ ἐπὶ τῶν ἔρειπίων αὐτοῦ ιδρύθησαν διάφορα βαρβαρικὰ κράτη, τὸ δὲ ἀνατολικὸν διτηρήθη περισσότερα ἀπὸ χίλια ἔτη.

7. Ἰδρυσις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.—Κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ.

Ὁ Μέγας Θεοδοσίος, καθὼς προείπαμεν, διήρесе τὸ ἀπέραντον Ῥωμαϊκὸν κράτος εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικόν. Τὸ ἀνατολικὸν κράτος εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτοι τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Βυζαντινὸν κράτος. Τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἦτο κράτος Ῥωμαϊκόν, διότι ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ στρατιωτικὸς ὁ γανισμὸς αὐτοῦ ἦτο Ῥωμαϊκὸς καὶ ἐπίσημος γλῶσσα, ἥτοι ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα, ἦτο ἡ λατινικὴ. Κατ' οὐσίαν ὅμως τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἦτο Ἑλληνικόν, διότι ὅλαι αἱ γῶραι, αἱ ὁποῖαι τὸ ἀποτελοῦσαν, ἦσαν Ἑλληνικαὶ ἢ εἶχαν ἐξελληνισθῆ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Καὶ ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὠμιλοῦσεν ὁ λαός, ἦτο ἡ ἑλληνικὴ, καὶ ἡ γλῶσσάτης Ἑκκλησίας καὶ τῶν σχολείων ἦτο ἐπίσης ἡ Ἑλληνικὴ. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν τὸ ἀνατολικὸν κράτος καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν ἔγινε καθαρῶς Ἑλληνικόν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὀνομάζεται καὶ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

Περίοδος πρώτη

ΑΠΟ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ (395—1204)

8. Ἀρκαάδιος.—Μεγάλη ἐπιδρομὴ τῶν Βησιγότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πρῶτος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὑπῆρξεν ὁ Ἀρκαάδιος, υἱὸς τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου. Ἡ βιουλεία τοῦ Ἀρκααδίου ὑπῆρξεν ἀλλία καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐπὶ τοῦ Ἀρκααδίου οἱ Βησιγότθοι (ιδὲ σελ. 15) ἐπανεστάτησαν καὶ ἀνακηρύξαντες ἀρχηγὸν τὸν μόλις εἰκοσαετῆ Ἀλάριχον ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Κατέστρεψαν τὸν περίφημον ναὸν τῆς Δήμητρος εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐφθασαν μέχρι τῆς Ὀλυμπίας καὶ κατέστρεψαν τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἱερῶν αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Ἐνῶ δὲ ἡ ἐλεεινὴ αὐλὴ τοῦ Ἀρκααδίου δὲν ἐλάμβανε κανὲν μέτρον πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐπιδρομέων, ὁ γενναῖος Στελίχων, ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Λύσεως Ὀνωρίου, ὅταν ἔμαθε τὰς τρομερὰς ἐν Ἑλλάδι κατατροφάς, ἦλθεν ἀπρόσκλητος μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις καὶ κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς Βησιγότθους.

9. Οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἀνεφάνησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μεγάλοι διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριξαν τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐναντίον τῶν διαφόρων αἱρέσεων καὶ τῶν πολέμων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ συγγραφεῖς οὗτοι χάριν τιμῆς ὠνομάσθησαν Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Μεταξὺ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐπιφανῆ θέσιν κατέχουν ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀ θ α ν ά σ ι ο ς ὁ Μ έ γ α ς. — Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος διακρίνας τὸν ζῆλον καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Ἀθανασίου ἐφρόντισε νὰ μορφώσῃ αὐτὸν θεολογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς, ἔπειτα δὲ τὸν χειροτόνησε διάκονόν του. Ὁ Ἀθανάσιος ὡς διάκονος ἠκολούθησε τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ συνηλθοῦσαν πρώτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ εἰς αὐτὴν κατεπολέμησε μὲ μέγαν σθένος καὶ μὲ σοβαρώτατα ἐπιχειρήματα τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρειοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας. 45 ἔτη διετέλεσεν ἐπίσκοπος, ἀλλ' οἱ Ἀρειανοὶ κατώρθωσαν ὥστε νὰ ἐξορισθῇ πέντε φορὰς καὶ 20 ἔτη ἐπέρασεν ἐξόριστος. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου καὶ ὅταν εὕρισκετο ἐν ἐξορίᾳ, δὲν ἔπαυσεν ὁ Ἀθανάσιος καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ συγγραμμάτων νὰ καταπολεμῇ τὸν Ἀρειανισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ στύλος τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπωνομάσθη.

Β α σ ί λ ι ο ς ὁ Μ έ γ α ς. — Ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας κατήγετο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐσπούδασε δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχε συμμαθητὴν τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέθη δι' ἀδελφικῆς φιλίας. Ὁ Βασίλειος γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του ἠγωνίσθη μὲ πολλὴν δύναμιν καὶ μὲ πολὺν κῦρος μέχρι τοῦ θανάτου του ἐναντίον τῶν αἰρετικῶν Ἀρειανῶν. Ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔζη, ὠνομάσθη Μέγας, εἰργάσθη πολὺ νὰ ὀργανώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνέταξε καὶ λειτουργίαν, ἣ ὅποια σήμερον τελεῖται δέκα φορὰς τὸ ἔτος. Ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα ἐναντίον τοῦ Ἀρειανισμοῦ καὶ ἐρμηνευτικὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐγραψε καὶ λόγον περὶ τοῦ πῶς πρέπει οἱ νέοι νὰ μελετοῦν τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ νὰ ὠφελοῦνται ἀπὸ αὐτούς.

Ὁ Βασίλειος φημίζεται καὶ διὰ τὴν μεγάλην του φιλάνθρωπίαν. Ὅταν ἦτο νέος, ἐμοίρασεν ὅλην τὴν περιουσίαν

του εις τούς πτωχούς· όταν δὲ ἔγινεν ἐπίσκοπος, ἴδουσε
μεγάλον νοσοκομεῖον καὶ πτωχοκομεῖον μὲ τούς ἀναγκαίους ἰα-
τροὺς χάριν τῶν ἀσθενῶν καὶ μὲ διάφορα βιομηχανικὰ ἐρ-
γαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ὅσοι δὲν εὗρισκον ἄλλου
ἐργασίαν.

Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός. — Ὁ Γρηγόριος
κατήγετο ἀπὸ τὴν πόλιν Ναζιανζὸν τῆς Καππαδοκίας καὶ δι'
αὐτὸ ὀνομάζεται Ναζιανζηνός. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἐπίσκο-
πος Ναζιανζοῦ, ἐχειροτόνησε δὲ τὸν Γρηγόριον πρεσβύτερον
(ιερέα) καὶ τὸν εἶχε πλησίον του διὰ νὰ τὸν βοηθῆ εἰς τὰ ἐπι-
σκοπικά του καθήκοντα. Ὅταν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θάλεν-
τος ἐπικρατοῦσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀρειανισμός, οἱ
ὀλίγοι ἀπομεινάντες Ὁρθόδοξοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν
ἐπροσκάλεσαν τὸν Γρηγόριον ὡς ἐκκλησιαστικὸν προϊστάμε-
νον καὶ ὁ Γρηγόριος δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν μετέβη εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν. Τότε εἰς τὴν ἐκεῖ μικρὰν ἐκκλησίαν τῆς
Ἁγίας Ἀναστασίας ὁ Γρηγόριος ἐξεφώνησε πέντε περιφημοὺς
λόγους κατὰ τοῦ Ἀρεινισμοῦ περὶ τῆς θεϊότητος τοῦ Λόγου
ἦτοι τοῦ Χριστοῦ· δι' αὐτὸ δὲ καὶ **Θεολόγος** ἐπωνομάσθη.

Ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὁ Θεοδοσίος ὁ
Μέγας, κατεβίβασεν, ὡς προσείπαμεν, τὸν Ἀρειανὸν Δημόφι-
λον ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀνεβίβασεν εἰς αὐτὸν
τὸν Ὁρθόδοξον Γρηγόριον. Εἰς τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν
σύνοδον ὁ Γρηγόριος ἦτο πρόεδρος καὶ κατεπολέμησε μὲ πολ-
λὴν δύναμιν τὴν αἵρεσιν τοῦ Μακεδονίου.

Ὁ Γρηγόριος ὡς ῥήτωρ ἐκκλησιαστικὸς ὑπῆρξε μέγας.
Ἐπίσης καὶ ὡς συγγραφεὺς ὑπῆρξεν ἕξοχος. Οἱ λόγοι του
ἔχουν κατὶ τὸ ποιητικόν· διότι καὶ ὡς ποιητὴς ἠυδοκίμησεν
ὁ Γρηγόριος,

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. — Ὁ Ἰωάννης ὁ
Χρυσόστομος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὑπῆρξε δὲ μαθη-
τῆς τοῦ περιφήμου ἐθνικοῦ ῥήτορος Λιβανίου. Ὅταν ἐτελείωσε
τὰς σπουδὰς του, ἐδικηγόρει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν·
ἔπειτα ὁμῶς βαπτισθεὶς ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἔλαβε τὴν
ἀδειαν ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας νὰ κηρύττῃ τὸν λό-
γον τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἱεροκήρυξ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν κυριολεκτι-
κῶς ἐγοίτησε τοὺς ἀκροατὰς του, καὶ ὄχι μόνον Χριστιανοὶ

ἀλλὰ καὶ Ἑβραῖοι καὶ εἰδολωλάτραι προσήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ νὰ τὸν ἀκούσουν. Διὰ τὴν μελίρρυτον εὐγλωττίαν του ὠνομάσθη Χρυσόστομος, ὑπῆρξε δὲ ὁ μέγιστος ῥήτωρ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅταν τὸ 327 ἐχίρρευσε ὁ θρόνος ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ λαὸς μὲ μίαν φωνὴν ἐκάλεσαν εἰς τὸ ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς Ἐκκλησίας τὸν μέγιστον τῶν ῥητόρων τῆς Χριστιανωσύνης. Ὁ Χρυσόστομος δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν γενέτειράν του πόλιν καὶ σχεδὸν διὰ τῆς βίας ἐφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· σύνοδος δὲ ἀρχιερέων προσεκλήθη ἐπὶ τούτῳ καὶ ἐχειροτόνησε τὸν Χρυσόστομον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Χρυσόστομος ἦτο ἀνὴρ αὐστηρῶν ἠθῶν. Αἰφνης ὅμως εὐρέθη ἐν μέσῳ γενικῆς παραλυσίας καὶ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας καὶ αὐτοῦ τοῦ κλήρου. Πρὸ ταύτης καταστάσεως δὲν ἠμποροῦσε νὰ σιωπήσῃ. Ἐθεώρησε δὲ καθήκον του νὰ κτυπήσῃ τὰ κακὰ αὐτά, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς συνεπείας, καὶ μὲ ἀτρόμητον παρησίαν ἤρχισε νὰ καυτηριάξῃ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν κακοήθειαν τοῦ κλήρου, τὴν ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας, καὶ τὴν τρυφηλότητα τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Ὅσοι ἐμαστιγώθησαν μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Χρυσόστομου ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του καὶ μάλιστα ἡ αὐτοκράτειρα Εὐδοξία. Ἐνεκα τούτου ὁ Χρυσόστομος ἐξωρίσθη δύο φορές, τὴν δευτέραν δὲ φορὰν ἐνῶ μετέβαινε εἰς τὸν Πόντον, ὅστις ὠρίσθη ὡς τόπος τῆς ἐξορίας του, δὲν ὑπέμεινε τὰς ταλαιπωρίας καὶ ἀπέθανεν εὐλογῶν τὸν Θεὸν (407).

Ὁ Χρυσόστομος συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα, λόγους, ἐπιστολάς, ἐρμηνεύειας εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ διαφόρους ἄλλας πραγματείας. Συνέταξε καὶ λειτουργίαν, ἡ ὅποια τελεῖται εἰς ὅλην τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Ὁ Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὠνομάσθησαν «Οἱ τρεῖς φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας».

10. Θεοδοσίος ὁ Μικρὸς—Εὐδοκία—Πανδιδακτῆριον

Τὸν Ἀρκάδιον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεοδοσίου Β' (408-450), ὁ ὅποιος ἐπονομάζεται Μικρὸς κατ'ἀντίθεσιν

πρὸς τὸν πάππον του Θεοδόσιον τὸν Μέγαν. Ἐπειδὴ ὁ Θεοδόσιος Β' ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπετρόπευεν ἡ ἀδελφή του Πουλχερία. Ὄταν ἐνηλικιώθη ὁ Θεοδόσιος Β', ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀθηναΐδα, θυγατέρα τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου Λεοντίου, ἡ ὁποία ἐβαπτίσθη καὶ ὠνομάσθη Εὐδοκία.

Ἡ Εὐδοκία εἶχε μεγάλην παιδείαν, πολλὰ δὲ ὠφελήθη ἀπὸ αὐτὴν ἡ Ἑλλάς. Ἡ Εὐδοκία εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοὺς Ἑλληνικοὺς τρόπους καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἤρχισε νὰ λαμβάνη κάποιαν ἐπίσημον θέσιν εἰς τὸ κράτος. Ἡ Εὐδοκία συνετέλεσε νὰ ἰδρυθῆ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Πανδιδασκῆριον ἧτοι Πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκετο ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἡ Λατινικὴ φιλολογία, ἡ φιλοσοφία, ἡ ὀητορικὴ καὶ ἡ νομικὴ.

11. Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας (527—565)

Μετὰ τὸν Θεοδόσιον Β' ἀνέβησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διάφοροι αὐτοκράτορες ὄχι πολλοῦ λόγου ἄξιοι. Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς ἀναξίους αὐτοὺς αὐτοκράτορας ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἰουστινιανός, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλάμπρυνε τὴν βασιλείαν του μὲ ἐξοχα πολεμικὰ καὶ εἰρηρικὰ ἔργα, εἶχε δὲ συνεργάτας ἄνδρας ἐπιφανεῖς, τοὺς δύο μεγάλους στρατηγούς Βελισάριον καὶ Ναρσῆν καὶ τὸν διαπρεπέστατον νομομαθῆ Τριβωνιανόν. Πρὸς τοῦτοις πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα.

Ἡ Θεοδώρα κατήγετο ἀπὸ γονεῖς εὐτελεστάτους. Ὁ πατὴρ τῆς ἦτο θηριοτρόφος καὶ αὐτὴ χορεύτρια. Ἐχασε πολὺ μικρὰ τὸν πατέρα τῆς καὶ τὴν μητέρα τῆς, καὶ ἐπειδὴ ἔμεινε χωρὶς προστασίαν, ἔζησε τὸν νεανικὸν τῆς βίον πολὺ ἄτακτον. Κατόπιν ὁμως μετεμελήθη καὶ ἐξοῦσε βίον ἔντιμον ἐργαζομένη ξένας ἐργασίας.

Μίαν ἡμέραν τὴν εἶδεν ὁ Ἰουστινιανὸς πρὶν ἀκόμη γίνῃ αὐτοκράτωρ· τόσον δὲ πολὺ ἐθαύμασε τὸ ἐξαίσιον κάλλος τῆς, ὥστε τὴν ἔλαβε σύζυγον. Οὕτω λοιπὸν ἡ πτωχὴ καὶ ἀπροστάτευτος κόρη εὐνοηθεῖσα ὑπὸ τῆς τύχης ἔγινε βασίλισσα καὶ ἀνέβη εἰς τὸν τότε λαμπρότερον θρόνον τῆς οἰκουμένης. Ἄμα

ὁμως ἔγινε βασίλισσα ἡ Θεοδώρα, ἐξηγνίσθη ἠθικῶς καὶ ὑπῆρξε σύμβουλος καὶ συνεργάτις πιστὴ τοῦ μεγάλου συζύγου της εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις. Ἡ ἐπιρροή καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Θεοδώρας ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο τοιαύτη, ὥστε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἐννοηθῇ ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ χωρὶς τὴν Θεοδώραν. Ἡ μεγάλη ἀξία τῆς Θεοδώρας ἐδείχθη εἰς τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα.

Στάσις τοῦ Νίκα. Εἰς τὸν Ἰππόδρομον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διηγωνίζοντο πάντοτε δύο ἀντίζηλοι φατρία, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Γαλάξιοι. Ὀνομάζοντο δὲ οὕτω ἀπὸ τὸ χροῶμα τῆς στολῆς τῶν ἀρματηλατῶν. Ἐκ τῆς ἀντιζηλίας τῶν δύο τούτων φατριῶν ἐξερράγη τὸ 532 σφοδρὰ στάσις, ἡ ὁποία ἐστράφη ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Οἱ στασιασταί, μὲ τοὺς ὁποίους ἠνώθη τὸ περισσότερον μέρος τῶν κατοίκων, διασκορπισθέντες εἰς ὅλην τὴν πόλιν ἐπυρπόλησαν διάφορα αὐτῆς μέρη καὶ ἰδίως δημόσια κτίρια, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸν ὁποῖον εἶχε ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, καὶ ἐγέμισαν τὴν πόλιν ἀπὸ σφαγᾶς. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐφοβήθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν. Αὐτὴ ἦτο καὶ ἡ γνώμη τῶν ὑπουργῶν του. Ἀλλὰ ἡ τολμηρὰ Θεοδώρα ἀντετάχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς φυγῆς καὶ μὲ βασιλικὴν μεγαλοπρέπειαν ὠμίλησε πρὸς τὸν Ἰουστινιανόν. «Ἐκεῖνος ποῦ ἐκυβέρνησε τὸν κόσμον—εἶπε—ἠμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὸν θάνατον, ἀλλ' ὄχι τὴν φυγὴν. Καλὸν ἐντάφιον εἶναι ἡ βασιλεία». Οἱ λόγοι τῆς Θεοδώρας ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς τότε ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Βελισάριον νὰ καταπνίξῃ τὴν στάσιν μὲ κάθε μέσον. Καὶ ἀληθῶς ὁ Βελισάριος, ἀφοῦ κατώρθωσε πρῶτον νὰ διαίρησιν τοὺς στασιαστὰς, ἐπέπεσεν ἔπειτα ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἐπέφερε τελείαν καταστροφὴν, φονεύσας 30,000 καὶ ἀπαλλάξας τοιοῦτοτρόπως τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὸν μέγιστον κίνδυνον. Ἡ στάσις αὐτὴ ὠνομάσθη **Στάσις τοῦ Νίκα** ἀπὸ τὸ σύνθημα τῶν στασιαστῶν «**Νίκα**».

Πόλεμοι.—Ὁ Βελισάριος διεξήγαγε τοὺς ἐξῆς πολέμους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους τοῦ Ἰουστινιανοῦ· α') ἐναντίον τῶν Βανδάλων εἰς τὴν Ἀφρικὴν,

τῶν ὁποίων τὸ κράτος κατέλυσε καὶ ἔφερεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον αἰχμάλωτον· β') ἐναντίον τῶν Ὀστρογότθων εἰς τὴν Ἰταλίαν, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Ἰταλίαν, ἔφερε δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τοὺς βασιλικὸς θησαυροὺς καὶ τὸν βασιλέα τῶν Ὀστρογότθων Οὐτίγιν αἰχμάλωτον· γ') ἐναντίον τῶν Περσῶν, κατὰ τῶν ὁποίων ἐξεστράτευσεν δύο φορὰς καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα αὐτῶν Χοσρόην Α' νὰ συνθηκολογήσῃ.

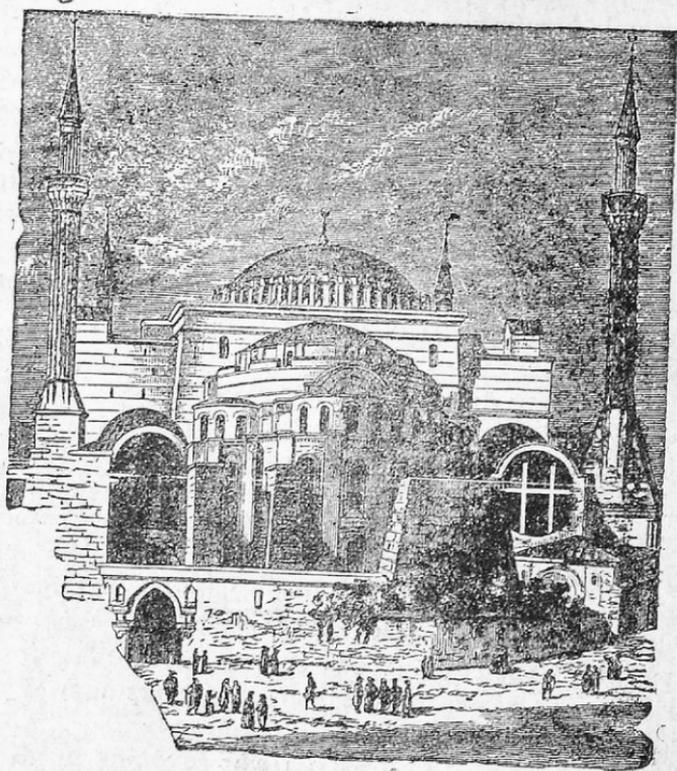
Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Βελισάριος ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐπανεστάτησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ Ὀστρογότθοι. Ἐναντίον αὐτῶν ἐστάλη ὁ ἄλλος ἐπιφανὴς στρατηγὸς Ναρσῆς, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τοὺς Ὀστρογότθους, ὑπέταξε δὲ καὶ προσήρτησε τὴν Ἰταλίαν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Νομοθεσία.— Ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸ λαμπρότερον εἶναι ἡ γενομένη ἐπ' αὐτοῦ συστηματικὴ συλλογὴ καὶ κατάταξις τῶν Ῥωμαϊκῶν νόμων, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπετελέσθη τὸ «*Ἰουστινιανέιον δίκαιον*». Τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐργασίαν ἔφερεν εἰς πέρας πολυμελὴς ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἐξόχου νομομαθοῦς Τριβωνιανοῦ. Ἡ νομοθεσία αὕτη τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὠνομάσθη «*Σῶμα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δικαίου*», παρέλαβον δὲ αὐτὴν ὅλα σχεδὸν τὰ νεώτερα κράτη καὶ τὴν κατέστησαν βάσιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου.

Εἰς ὅλα τὰ πάνελιστήμια ὄλων τῶν πολιτισμένων κρατῶν διδάσκεται σήμερον τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον.

Κτίσματα.— Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐστόλισε τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ διάφορα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, λουτρῶνας, νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, ναοὺς. Τὸ κάλλιστον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ὁ περιφημώτατος ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὁ ὁποῖος συνήθως λέγεται ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη κατὰ τὸ σχέδιον τῶν μεγαλοφυῶν ἀρχιτεκτόνων Ἀνθεμίου καὶ Ἰσιδώρου εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὑπῆρχεν ὁ ὁμώνυμος ναὸς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε πυρποληθῆ κατὰ τὴν Στάσιν τοῦ Νίκα. Διὰ τὸν ναὸν τοῦτον εἰργάζοντο ἐπὶ ἑξ ἔτη χιλιάδες ἐργάται καὶ ἐξωδεύθησαν διὰ τὸ κτίριον καὶ διὰ τὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τριακόσια ἑκα-

τομμύρια δραχμαί. Τόση δὲ ἦτο ἡ ὡραιότης καὶ ἡ μεγαλοπρέ-
πεια τοῦ ναοῦ, ὥστε κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς

Ἡ Ἁγία Σοφία

ἀπὸ τὸν πολὺν του θαυμασμὸν ἀνέκραξε «Νενίκηκά σε, Σο-
λομών».

Ἐμπόριον—βιομηχανία.—Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπρο-
στάτευσε πολὺ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Μέχρι τῆς
ἐποχῆς ἐκείνης ἡ μέγιστος δὲν ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ
Ἰουστινιανὸς κατώρθωσε μὲ δύο μοναχοὺς νὰ φέρῃ ἀπὸ τὴν
Κίναν ἐντὸς ὁράβδων ἓκ καλάμου σπόρον μεταξοσκώληκος καὶ
ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ.

Ἡ μέταξα ἐκαλλιεργεῖτο ἀπὸ τότε πρὸ πάντων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Τὰ μεταξουργεῖα τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κορίνθου ἦσαν ὀνομαστά. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα δὲ κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα μετεδόθη ἡ καλλιέργεια τῆς μετάξης καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

12. Ἡράκλειος (610—641)

Πρὸ τοῦ Ἡρακλείου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου ἦτο ὁ Φωκᾶς, ἓνας ἀπὸ τοὺς χειροτέρους αὐτοκράτορας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἔπαθε τὰ πάνδεινα καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Δι' αὐτὸ ἐξεμάνη ἐναντίον του ὁ λαός, τὸν ἐξεθρόνισε καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ἀνεκήρυξε δὲ αὐτοκράτορα τὸν Ἡράκλειον.

Ὁ Ἡράκλειος ὑπῆρξεν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτέρους καὶ μεγαλοφρεστεροὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ὄταν ἀνέβῃ εἰς τὸν θρόνον, ἡ μὲν διοίκησις τοῦ κράτους εὗρισκετο εἰς τελείαν παραλυσίαν, τὰ δὲ οἰκονομικὰ ἦσαν ἐντελῶς κατεστραμμένα. Προσέτι δὲ καὶ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἀπειλοῦσαν τὸ κράτος. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἔκαμον ἐπιδρομὰς οἱ Ἀβαροὶ, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ εἶχαν ἰδρύσει κράτος βαρβαρικὸν εἰς τὰς πέρας τοῦ Δουνάβεως χώρας, ὑποτάξαντες τοὺς εἰς τὰς χώρας αὐτὰς κατοικοῦντας Σλαβικοὺς λαοὺς. Εἰς τὴν Ἀσίαν δὲ οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν βασιλέα των Χοσρόην Β' εἶχαν κυριεῦσει τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ἀπὸ τὴν Συρίαν εἰσέβαλαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν φρικτικῶς, ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ, ἔσφαξαν τοὺς πλείστους ἐκ τῶν Χριστιανῶν κατοίκων, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠγματοῶτισαν, καὶ ἀπήγαγον καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν. Ἐπειτα ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐνῶ ἄλλη Περσικὴ στρατιὰ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐκυρίευσεν αὐτὴν καὶ φθάσασα μέχρι τῆς Χαλκηδόνος, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐστρατοπέδευεν ἐκεῖ.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων εὕρισκόμενος ὁ Ἡράκλειος ἐζήτησε νὰ εἰρηνεύσῃ μὲ τὸν Χοσρόην Β'. Ἄλλ' ὁ ὑπερήφανος μονάρχης τῶν Περσῶν ἀπέρριψεν ὕβριστικῶς τὰς προτάσεις τοῦ Ἡρακλείου. Τότε ὁ Ἡράκλειος ἀπεφάσισε

νά ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Μὲ τοὺς πενιχροτάτους πόρους τοῦ δημοσίου ταμείου, μὲ τὰ χρήματα τῶν ναῶν καὶ μάλιστα τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη, καὶ μὲ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν συναίνεσιν τοῦ κλή-

Ὁ Ἡράκλειος

ρου ἔλαβε καὶ μετεποίησεν εἰς νομίσματα, ἐτοίμασε στρατὸν καὶ στόλον. Θέλων δὲ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ νῶτά του, συνωμολόγησεν εἰρήνην μὲ τὸν Χαγᾶνον ἦτοι τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων.

Ὁ κόλεμος οὗτος κατὰ τῶν Περσῶν προσέλαβε ἄθρησκευτικὸν χαρακτήρα, διότι ὁ Χοσρόης εἶχεν ὀρκισθῆ νὰ μὴ κάμῃ εἰρήνην μὲ τὸν Ἡράκλειον πρὶν ἀναγκάσῃ αὐτὸν καὶ τὸν λαὸν του ν' ἀρνηθῶν τὸν Χριστὸν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸν ἥλιον.

Ὅταν ἐπήρξατο κατὰ τῶν πολεμίων ὁ Ἡράκλειος, μετέβη πρῶτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ περὶ τῶν προηγουμένων ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ προσηυχήθη. Ἐπειτα ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς συγκινήσεως λαβὼν τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐπορεύθη εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπεβίβάσθη μὲ τὸν στρατὸν τοῦ εἰς τὰ πλοῖα. Ἀλλὰ δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν στρατοπευθευμένοι ἀπέναντι, εἰς τὴν Χαλ-

κηδόνα. Τὸ τοιοῦτον ἀπαιτοῦσε στρατὸν μεγάλον καὶ ἰσχυρόν. Ἄλλ' ἔπλευσεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας. Ἦρξισε δὲ ἀμέσως τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τῶν Περσικῶν φρουρῶν καὶ μὲ μικρὰς μάχας διῆλθεν ὅλην σχεδὸν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀρμενίας. Οἱ Πέρσαι, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν Χαλκηδόνα, βλέποντες ὅτι ἠπειλοῦντο τὰ νοτὰ των, ὤρμησαν κατὰ τοῦ Ἡρακλείου.

Ὁ Ἡράκλειος παρέσυρε τοὺς πολεμίους εἰς μίαν πολὺν κατάλληλον θέσιν ὅχι μακρὰν τῶν Ἀρμενικῶν συνόρων, ἐκεῖ δὲ συνάψας μάχην τοὺς ἐνίκησεν ὀλοσχερῶς. Ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης αὐτῆς νίκης τοῦ Ἡρακλείου ἦτο ὅτι οἱ Πέρσαι ἐξεκένωσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἡ νικηφόρος στρατιὰ ἔμεινε εἰς τὸν Πόντον. Ὁ Ἡράκλειος ἐπανῆλθε διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐτακτοποίησε τὰ πράγματα. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἔπλευσεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, συνεκέντρωσεν ἐκεῖ τὸν στρατὸν του καὶ ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἠνάγκασε τὸν Χοσρόην Β' νὰ φύγῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ κράτους του. Ὁ Χοσρόης τότε διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερισσασμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τῶν Ἀβάρων.

Ὁ ἄπιστος Χαγᾶνος διέρρηξε τὴν εἰρήνην ποῦ εἶχε κάμει μὲ τὸν Ἡράκλειον, καὶ μὲ 80 χιλιάδας ἄνδρας ἦλθε καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνῶ ὁ Ἡράκλειος εὕρισκετο εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Χαγᾶνος εἰδοποίησεν ἀγερώχως τοὺς πολιορκουμένους νὰ φύγουν ὅλοι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ὁ καθεὶς λάβῃ μίαν ἐνδυμασίαν καὶ μιᾶς ἡμέρας τροφὴν. Ἀλλέως, εἶπε, τότε μόνον θὰ σωθοῦν, ὅταν γίνουν πτηνὰ καὶ πετάξουν ἢ ψάρια καὶ πλεύσουν.

Οἱ πολιορκούμενοι, ἀφοῦ προσῆλθαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν μέχρις ἐσχάτων. Ματαίως ὁ Χαγᾶνος ἐπιχειροῖ πολλὰς ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Ὅλοι ἀποτυγχάνουν. Ὁ Χαγᾶνος γίνεται ἔξω φρενῶν ἐκ τῆς ἀποτυχίας καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἀπειλὰς λύει τὴν πολιορκίαν καὶ φεύγει.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀπέδωκαν τὴν σωτηρίαν των εἰς τὴν μητέρα τοῦ Σωτῆρος. Διὰ τοῦτο τὴν ἰδίαν νύκτα ποῦ ἠλευθε-

ρώθη ἡ πόλις ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀβάρων, ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας πού ἦτο εἰς τὰς Βλαχέρνας (συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως) καὶ ὄρθιος ἔψαλε τὸν Ἀκάθιστον ὕμνον. Μὲ τὸν ὕμνον τοῦτον ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν ὑπέρμαχον στρατηγὸν Θεοτόκον. Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος, ὅστις καὶ Χαιρετισμοὶ λέγεται, ψάλλεται μέχρι σήμερον ὀλόκληρος εἰς τοὺς ναοὺς τὴν Παρασκευὴν τῆς πέμπτης ἑβδομάδος τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ὀνομάσθη δὲ Ἀκάθιστος, διότι ὅταν ἐψάλλετο, ὅλοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἔστέκοντο ὄρθιοι.

Ἐπίσης καὶ οἱ Πέρσαι ἐνικήθησαν πολλὰς φορὰς ὑπὸ τοῦ Ἡράκλειου κατακουρασμένοι δὲ ἀπὸ τὸν μακρὸν (εἰκοσιπενταετῆ) ἀγῶνα ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ Χοσροῦ καὶ ἀνεκῆρυξαν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σιρόην. Ὁ Σιρόης διέταξε καὶ ἐφόνευσαν τὸν πατέρα του Χοσρόην, συνωμολόγησε δὲ εἰρήνην μὲ τὸν Ἡράκλειον καὶ ἔδωκεν ὀπίσω εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς χώρας πού εἶχε κυριεύσει ὁ πατὴρ του, καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος. Μετὰ ταῦτα ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος φέρων εἰς τὸν ὄμιόν του τὸν Τίμιον Σταυρόν τὸν ἔστησεν ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου 629. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐορτάζει κατ' ἔτος ἡ Ἐκκλησία μας.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἔτη ὁ Ἡράκλειος ἐξεστράτευσε ἐναντίον νέων ἐχθρῶν, τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ἀπέθανε δὲ τὸ 641.

13 Ἀραβες—Μωάμεθ—Ἰσλαμισμός.

Οἱ Ἀραβες ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους κατοικοῦσαν τὴν ὀνομαζομένην Ἀραβικὴν χερσόνησον· ἐθεώρουν δὲ ὡς γενάρχην των τὸν Ἰσμαήλ, υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Ἄγαρ. Δι' αὐτὸ καὶ Ἰσμαηλίται καὶ Ἀγαρηνοὶ ὀνομάζονται.

Εἰς τὴν Μέκκαν ὑπῆρχεν ἓνας ναός, ὀνομαζόμενος «ναὸς τῆς Καάβας», ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ κυριώτερον ἐθνικὸν ἱερόν των Ἀράβων. Τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ τούτου οἱ Ἀραβες τὴν ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀβραάμ.

Ἡ θρησκεία τῶν Ἀράβων κατ' ἀρχὰς δὲν διέφερε πολὺ

ἀπὸ τὴν θρησκείαν τοῦ Ἀβραάμ. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως κατήντησεν εἰς πολυθείαν καὶ κτισματολατρείαν. Οἱ Ἄραβες ἀπέκτησαν ἱστορικὴν σπουδαιότητα κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, ὁπότε ἀνεφανίσθη ὡς προφήτης ὁ Μωάμεθ καὶ ἐκήρυξε τὴν νέαν θρησκείαν του.

Ὁ Μωάμεθ ἐγεννήθη εἰς τὴν Μέκκαν τὸ 571. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁδηγὸς καμήλων καὶ ἔκαμνε πολλὰ ταξίδια εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Συρίαν συνεδέθη μὲ κάποιον Χριστιανὸν μοναχὸν καὶ μὲ κάποιον Ἰουδαῖον ῥαββῖνον, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ ἐγνώρισε τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἥτοι τὴν Παλαιὰν καὶ Νέαν Διαθήκην. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβε σύζυγον μίαν πλουσίαν χήραν ὀνομαζομένην Χαδισδάν, ἐπεδόθη ἀπὸ τότε εἰς θρησκευτικὰς μελέτας. Ἡ Ἀραβία ἦτο παραδεδομένη εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ὁ Μωάμεθ, εἰς τὸν ὅποιον εἶχε κάμει μεγάλη ἐντύπωσιν τὸ μεγαλεῖον τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δόγματος περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, ἀπεφάσισε νὰ θρασύη τὰ εἰδωλα τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν ἀληθινὴν λατρείαν τοῦ Ἀβραάμ ἥτοι εἰς τὴν πίστιν εἰς ἓνα Θεόν. Διὰ νὰ δώσῃ δὲ μεγαλύτερον κῦρος εἰς τὴν διδασκαλίαν του ἰσχυρίσθη ὅτι ἐλάμβανε τὰς διαταγὰς τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ.

Κατὰ τὸ ἔτος 611 ἀπεκάλυψε τὸ νέον δόγμα του εἰς τὴν σύζυγόν του, εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Ἀλῆν, καὶ εἰς τὸν φίλον του καὶ κατόπιν ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου πενθερόν του Ἀβοῦ Βεκίρ, οἱ ὅποιοι καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Ἄλλ' ὅταν ὁ Μωάμεθ δημοσίᾳ ἐκήρυξε τὸν ἑαυτόν του ὡς προφήτην καὶ ἐζήτησε νὰ διαδώσῃ τὸ θρησκευμὰ του, ἐχλευάσθη ἀπὸ τοὺς Μεκκανοὺς καὶ κατεδιώχθη, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ μὲ ὀλίγους ὁπαδοὺς του ἀπὸ τὴν Μέκκαν καὶ κατέφυγεν εἰς ἄλλην πόλιν τῆς Ἀραβίας, τὴν Μεδινάν. Ἡ φυγὴ αὕτη, ἢ ὁποία συνέβη τὸ 622, ὀνομάζεται Ἐγίρα, εἶναι δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς χρονολογίας τῶν Μωαμεθανῶν. Ἀπὸ τὴν Μεδινάν ὁ Μωάμεθ ἐπεχείρησε διὰ τῆς σπάθης νὰ διαδώσῃ τὸ νέον δόγμα του εἰς ὅλην τὴν Ἀραβίαν. Ἀφοῦ δὲ συνεχέντρωσε περίξ του ἀρκετὰς δυνάμεις, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Μέκκας καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν τὸ 630. Τότε ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἄραβας ὡς προφήτης.

Ὁ Ἰσλαμισμός. — Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ ὀνομάζεται Ἰσλάμ, ἤτοι ἀφοσίωσις εἰς τὸν Θεόν, οἱ δὲ ὄπαδοί του λέγονται Μουσλίμ ἢ Μουσουλμᾶνοι, ἤτοι ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Θεόν.

Τὸ ἱερὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ, λέγεται Κοράνιον. Εἶναι δὲ τὸ Κοράνιον συλλογὴ τῶν ῥητῶν τοῦ Μωάμεθ χωρὶς κανὲν σύστημα καὶ χωρὶς καμμίαν χρονολογικὴν τάξιν. Τὸ δογματικὸν μέρος τοῦ Κορανίου στηρίζεται εἰς τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς μόνου Θεοῦ. Περιλαμβάνεται δὲ τὸ περὶ ἑνὸς Θεοῦ δόγμα εἰς μίαν καὶ μόνην ῥῆσιν (φράσιν), ἣ ὁποία ἀπέβη τὸ σύμβολον τοῦ Ἰσλαμισμοῦ «*Εἷς καὶ ὁ μόνος Θεὸς ὑπάρχει καὶ προφήτης αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ*». Ὁ μόνος οὗτος Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ σειρᾶς προφητῶν, οἷον τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Δαυὶδ, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅλων δὲ τούτων τῶν προφητῶν τελευταῖος καὶ μέγιστος εἶναι ὁ Μωάμεθ. Πᾶς, ὅστις δὲν παραδέχεται τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ, εἶνε ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἰοιοῦτος πρέπει νὰ πολεμῆται μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις ἀπὸ τοὺς ὄπαδους τῆς ἀληθινῆς πίστεως ἤτοι ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς.

Τὸ Κοράνιον παραδέχεται τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Προσέτι δὲ ἐπιβάλλει εἰς κάθε πιστὸν τὰ ἑξῆς τέσσαρα θρησκευτικὰ καθήκοντα: α) τὴν προσευχήν, ἣ ὁποία πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται πέντε φορὰς τὴν ἡμέραν ἔπειτα ἀπὸ καθαρισμόν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν β) τὴν νηστείαν ἀπὸ τὸ πρωτὶ ἕως τὴν ἑσπέραν καθ' ὅλον τὸν μῆνα Ῥαμαζάν γ) τὴν ἐλεημοσύνην καὶ δ) τὴν ἀποδημίαν εἰς τὴν Μέκκαν τοῦλάχιστον μίαν φορὰν ἐν τῷ βίῳ. Ἐπιτρέλει δὲ τὴν πολυγαμίαν καὶ παραδέχεται τὸ πεπρωμένον (κισμέτ).

14. Ἐξάπλωσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην. — Καλιφαί.

Ὁ Μωάμεθ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸ ξίφος ἵδρυσε κράτος θρησκευτικὸν συνάμα καὶ πολιτικόν. Οἱ ἄρχοντες τοῦ κράτους αὐτοῦ ὀνομάσθησαν χαλιφαί, ἤτοι διάδοχοι, ὡς διαδεχθέντες τὸν Μωάμεθ ὄχι ὡς προφήτην, διότι κατὰ τὴν πίστιν

τῶν Μωαμεθανῶν ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν προφητῶν, ἀλλ' ὡς ἄρχοντα τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους, τοῦ ἰδρυθέντος διὰ τῆς θρησκείας.

Πρῶτος χαλίφης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ἀνεκηρύχθη ὁ Ἄβου Βεκίρ, πενθερὸς τοῦ Μωάμεθ ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου του. Ὁ Ἄβου Βεκίρ ἐσύναξε τὰς ἕως τότε διὰ τοῦ στόματος φερομένας διδασκαλίας τοῦ Μωάμεθ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπετελέσθη τὸ Κοράνιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄβου Βεκίρ ἐγίνε χαλίφης ὁ Ὠμάρ (634—644), ὁ ἐπιφανέστατος ἀπὸ ὅλων τῶν χαλίφας καὶ ὁ ἀληθὴς ἰδρυτὴς τοῦ ἀπεράντου Ἀραβικοῦ κράτους. Ὁ Ὠμάρ κατέκτησε τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον. Προσέτι δὲ κατέλυσε τὸ Περσικὸν κράτος καὶ ἔκαμεν ὅλην τὴν Περσίαν μωαμεθανικὴν.

Ἐπὶ τῶν κατόπιν χαλιφῶν οἱ Ἀραβες κατέκτησαν καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικήν· διαβάντες δὲ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτᾶρ κατέκτησαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Τοιουτοτρόπως ἴδρυσαν ἀπεράντον κράτος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀραβίας, μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ μέχρι τῶν Πυρηναίων ὀρέων πρὸς δυσμὰς. Ἐδρα τῆς χαλιφείας κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡ Μεδινά, ἔπειτα ἡ Δαμασκὸς καὶ τελευταῖον τὸ Βαγδάτιον.

15. Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος (668—685).— Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.— Οἱ Βούλγαροι.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἡράκλειον ἄξιος λόγου αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρξεν Κωνσταντῖνος Δ', ὁ ἐπικαλούμενος Πωγωνᾶτος. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου οἱ Ἀραβες διαπλεύσαντες μὲ μεγάλον στόλον τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν Προποντίδα ἤλθαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη (672—679). Ἀλλ' ὁ γενναῖος Κωνσταντῖνος Δ' ἀπέκρουσεν ὅλας τὰς ἐφόδους τῶν Ἀράβων καὶ κατὰ τὸ ἔβδομον ἔτος κατῴρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον μὲ τὸ καλούμενον ὑ γ ρ ὀ ν π ὤ ρ, τὸ ὁποῖον ἐφευρεν ὁ Ἕλληνας μηχανικὸς

Καλλίνικος και τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ καίη και ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Οἱ Ἄραβες, ἀφοῦ ὑπέστησαν μεγάλας ζημίας ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν και νὰ ἀπέλθουν.

Οἱ Βούλγαροι, βάρβαρος λαὸς τουρκικῆς καταγωγῆς, ἦλθαν ἐκ τῶν πλησίον τοῦ Βόλγα και τῆς Κασπίας θαλάσσης χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατοικοῦσαν, και ἐγκατεστάθησαν πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀκόμη εἰς τὰς χώρας τὰς κειμένας πέραν τοῦ Δουνάβεως. Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ἀβάρων· ἀλλὰ τὸ 635 ἐπανεστάτησαν και ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τῶν Ἀβάρων. Εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ἐπέτρεψε νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως χώραν, ἣ ὁποία κεῖται μεταξὺ Αἴμου, Εὐξείνου Πόντου και Σερβίας και ἣ ὁποία ἀπὸ αὐτοὺς ὠνομάσθη Βουλγαρία, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ ζοῦν εἰρηνικῶς και νὰ ἐμποδίζουσι τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων και τῶν Σλαύων. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι ἀναμιχθέντες μὲ τοὺς Σλαῦους ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας ἐξεσλαυτίσθησαν· ἐλησμόνησαν τὴν ἐθνικὴν των γλῶσσαν και προσέλαβαν τὴν Σλαυϊκὴν. Τοιουτοτρόπως σήμερον οἱ Βούλγαροι παρουσιάζονται ὡς Σλαῦοι, ἐνῶ, ὡς προείπαμεν, εἶναι Τοῦρκοι. Βραδύτερον εἰς τὸν δημόσιον βίον και εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Βουλγάρων ἐπέδρασε πολὺ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οὗτοι παρέλαβαν και τὸν Χριστιανισμόν.

16. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος (717—741). Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. — Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις. — Κωνσταντῖνος Ε' (741—775).—

Ὁ Λέων Γ' κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰσαυρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπῆρξε δὲ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱκανωτάτους και δραστηριωτάτους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸν θρόνον οἱ Ἄραβες ἐπολιόρκησαν δευτέραν φορὰν τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ κολοσσιαίας πεζικὰς και ναυτικὰς δυνάμεις (717 — 718)· ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὸ ὑγρὸν πῦρ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος λιμὸς (πεῖνα) και λοιμὸς (ἀσθένεια), προσέτι δὲ τρομεραὶ τρικυμῖαι ἐπρο-

ξένησαν φοβεράς καταστροφάς εις τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι καὶ πάλιν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀπέλθουν ἄπρακτοι.

Ὁ Λέων, ἀφοῦ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς Ἀραβικὰς προσβολὰς ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν καὶ ἀγαμόρφωσιν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εὗρισκετο εἰς ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν παραλυσίαν. Ὁ Λέων μὲ πολλοὺς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἄνδρας εἶχε τὴν ιδέαν ὅτι ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων εἰς τοὺς ναοὺς ἔνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ καταντοῦσε πολλάκις εἰς εἰδωλολατρείαν καὶ ὡς τοιαύτη ἀντέβαινε εἰς τὸ ἀληθινὸν πνεῦμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἐπειδὴ προσέτι ὁ Λέων εἶχε τὴν ιδέαν ὅτι ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων παρέλυε τὸ ὑγιὲς θρησκευτικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ἠμπόδιζε τὴν ἀνύψωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ οἰσθήματος διὰ τῆς θρησκείας, συνενοήθη μὲ πολλοὺς ἀνωτέρους κληρικοὺς καὶ ἐξέδωκε διάταγμα (726), διὰ τοῦ ὁποῖου ἀπηγορεύετο ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ τὸ μέτρον αὐτὸ τοῦ Λέοντος διήρσεσε τοὺς ὑπῆκοους του εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόεδα, εἰς τοὺς εἰκονολάτρας καὶ εἰς τοὺς εἰκονομάχους. Εἰς τοὺς εἰκονολάτρας ἀνήκον ὁ κοινὸς ὄχλος, ὁ ὁποῖος ἐταύτιζε τὴν πίστιν μὲ τοὺς τύπους, αἱ γυναῖκες ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ὁ κατώτερος κλῆρος καὶ ἡ πολυάριθμος τάξις τῶν μοναχῶν. Εἰς δὲ τοὺς εἰκονομάχους ἀνῆκον ἡ ἀνεπτυγμένη μερὶς τοῦ ἔθνους, οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους κληρικοὺς καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἐν γένει. Ὁ ἀγὼν μεταξὺ τῶν εἰκονομάχων καὶ τῶν εἰκονολατρῶν διήρκεσε μέχρι τοῦ 842 καὶ ἐπροξένησεν ἄπειρα κακὰ εἰς τὸ κράτος.

Καὶ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντος Γ' Κωνσταντῖνος Ε' ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως μὲ μεγαλυτέραν μάλιστα ἐπιμονὴν παρὰ ὁ πατὴρ του. Κατεδίωξε τοὺς μοναχοὺς καὶ ἔκλεισε πολλὰ μοναστήρια. Οἱ εἰκονολάτραι καὶ μάλιστα οἱ μοναχοὶ τὸν ὠνόμασαν Κοσρώνυμον.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ὑπῆρξε καὶ γενναῖος ἡγεμὼν. Ἐκτὸς τῶν νικηφόρων πολέμων του πρὸς τοὺς Ἄραβας ἔκαμε καὶ ὀκτὼ ἕως ἐννέα ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς τρομεράς καταστροφάς. Ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος Βουλγαρομάχος αὐτοκράτωρ

ἔπειτα ἀπὸ τὸν Βασίλειον Β', περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

17. Κωνσταντῖνος Σ'.—Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία (780—803).—Ἐπαναφορὰ τῶν Εἰκόνων.

Τὸν Κωνσταντῖνον Ε' διεδέχθη ὁ υἱὸς του Λέων Δ' καὶ τοῦτον ἀποθανόντα μετ' ὀλίγους μῆνας διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος Σ'. Ἐπειδὴ ὁ Κωνσταντῖνος Σ' ἦτο ἀνήλικος, τὸν ἐπειτρόπευεν ἡ μήτηρ του Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία. Ὅπως ὅλαι ἀνεξαιρέτως αἱ γυναῖκες ἦσαν εἰκονολάτραι, οὕτω καὶ ἡ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία. Αὕτη λοιπὸν συνεκάλεσε τὴν ἑβδόμην Οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας τὸ 787, ἡ ὁποία σύνοδος ἐπανεφέρει τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἄλλ' ἐκ τούτου δυσηρεστήθη ἡ μερὶς τῶν εἰκονομάχων καὶ ἠνάγκασε τὴν Εἰρήνην νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἐνηλικιωθέντα πλέον υἱὸν της. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κωνσταντῖνος Σ' ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ μόνος, προσέλαβεν ὡς συνάρχουσαν καὶ τὴν μητέρα του. Αὕτη ὅμως παρασυρομένη ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαρχίας διέταξε καὶ ἐτύφλωσαν τὸν υἱὸν της εἰς τὸ δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε γεννηθῆ.

Ἡ κακοῦργος αὕτη πράξις ἐπροκάλεσεν ἐπανάστασιν. Ἡ Εἰρήνη ἐξεθρονίσθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Λέσβον, ὅπου μετὰ ἕνα ἔτος ἀπέθανεν, αὐτοκράτωρ δὲ ἀνεκηρύχθη ὁ Νικηφόρος Α'.

18. Νικηφόρος Α' (803—811). Λέων Ε' (813—820).

Νικηφόρος Α'.—Ὁ Νικηφόρος Α' ἐπολέμησε κατὰ πρῶτον ἐναντίον τοῦ Ἀροῦν Ἐλ Ρασίδ, χαλίφου τῶν Ἀράβων, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐνίκηθη. Ἄλλ' ὁ Ἀροῦν Ἐλ Ρασίδ ἀπέθανε καὶ ἐπηκολούθησαν κατόπιν ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Ἀραβικὸν κίνδυνον.

Τοὺς Βουλγάρους, ὡς εἶπαμεν, τοὺς εἶχε ταπεινώσει τρομερὰ ὁ Κωνσταντῖνος Ε'. Ἄλλ' οὗτοι ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν παραλυσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰ τελευταῖα 25 ἔτη ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, ἀνέλαβαν καὶ πάλιν ἐκ τῆς ταπεινώσεως καὶ ὑπὸ τὸν νέον ἡγεμόνα των Κροῦμμον ἔγιναν ἐπι-

κίνδυνοι. Ὄθεν ὁ Νικηφόρος Α΄ ἐξεστράτευσε ἐναντίον αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν. Ἄλλ' εἰς μίαν μάχην ὁ Νικηφόρος ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος. Ὁ ἄγιος καὶ θηριώδης ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Κροῦμμος ἀπέκοψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου, τὴν ἐκρέμασεν εἰς ξύλον καὶ τὴν ἐπεδείκνυεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Ἐπειτα ἐκαθάρισε τὸ κρανίον, τὸ ἐπαργύρωσε καὶ τὸ μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπινε τὸν οἶνον καὶ ἐμεθοῦσεν εἰς τὰ συμπόσια. Μετὰ δύο ἀναξίους αὐτοκράτορας ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Λέων Ε΄.

Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος.— Ὁ Λέων Ε΄ ὁ Ἀρμένιος ὑπῆρξε πολὺ γενναῖος αὐτοκράτωρ. Πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν στέψιν τοῦ Λέοντος ἐφάνη ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Κροῦμμος. Παρατηρήσας ὅμως τὰ τεῖχη καὶ πεισθεὶς ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς, ἤρχισε νὰ ληλατῆ τὰ περὶ τῆς πόλεως καὶ ὀλόκληρον τὴν Θράκην. Ὁ Λέων, ἀφοῦ παρεσκευάσθη καλῶς, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Κροῦμμου τὴν ἄνοιξιν τοῦ 814. Ἐνῶ δὲ ὁ Κροῦμμος ἦτο στρατοπεδευμένος παρὰ τὴν Μεσημβριάν, πόλιν τῆς Θράκης πλησίον τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἐπιπεσὼν ἐν καιρῷ νυκτὸς ὁ Λέων ἐνίκησε νίκην περιφανῆ. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν πανωλεθρίαν. Ὀλίγοι ἐσώθησαν μαζὶ μὲ τὸν Κροῦμμον, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε. Ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἐπὶ 75 ἔτη ἔπαυσαν τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Κατὰ τοὺς κατόπιν εἰρηνικοὺς χρόνους ὁ Λέων Ε΄ κατέγινε εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων. Ἐχων δὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἔπρεπε τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας νὰ μεταρρυθμισθοῦν, κατήγγησε καὶ πάλιν τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκότων, δὲν κατεδίωξεν ὅμως τοὺς ἀντιδοξοῦντας. Τοῦναντίον ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς μὲ πραότητα καὶ ἐπιείκειαν. Ἄλλ' ἐνῶ ἠυδοκίμει εἰς ὅλας του τὰς ἐπιχειρήσεις, ἔπεσε θῦμα ἀγρίας συνωμοσίας. Τὴν δευτέραν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἐδολοφονήθη ἐντὸς τοῦ ἀνακτορικοῦ ναοῦ καὶ μετὰ τοῦτο ἀνεκρύχθη αὐτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ Β΄ ὁ Τραυλός.

19. *Μιχαήλ Β' (820—824).—Θεόφιλος (824—842).*

— *Θεοδώρα.—'Αναστήλωσις τῶν εἰκόνων.—Κυριακὴ τῆς 'Ορθοδοξίας.*

Μιχαήλ Β'. — Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαήλ Β' οἱ Σαρακηνοί, Ἄραβες πειραταί, ὀρμώμενοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν κατέκτησαν τὴν Κρήτην τὸ 825 καὶ ἴδρυσαν εἰς αὐτὴν πειρατικὸν μωαμεθανικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν 136 ἔτη (825—961). Οἱ Σαρακηνοὶ ἔκτισαν εἰς τὴν Κρήτην νέαν πρωτεύουσαν, τὸν *Χάγδακα*, (ὅπου τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον), ἐκ τῆς ὁποίας πρωτεύουσῃς προέκυψεν ἡ φραγκικὴ ὀνομασία τῆς νήσου *Candia*.

Θεόφιλος. — Τὸν Μιχαήλ τὸν Τραυλὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Θεόφιλος, ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ ἐραστὴς τῶν τεχνῶν.

Ἡ μητροὺὰ τοῦ Θεοφίλου Εὐφροσύνη ἤθελε νὰ ὑπανδρεύσῃ αὐτὸν μὲ τὴν ὠραιότεραν νεάνίδα. Ἐπροσκάλεσε λοιπὸν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὰς ὠραιότερας καὶ ἐπιφανεστέρας νεάνιδας, ἔδωκε δὲ εἰς τὸν Θεόφιλον ἓνα μῆλον διὰ νὰ τὸ ἐγχειρίσῃ εἰς ἐκείνην ποῦ ἠθέλει ἐκλέξει ὡς σύντροφον τοῦ βίου του. Ὁ Θεόφιλος ἐστάθη ἔμπροσθεν μιᾶς ὠραιότητος νεάνιδος, τῆς *Κασιανῆς*. Ἀλλὰ πρὶν δώσῃ εἰς αὐτὴν τὸ μῆλον, ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὸ πνεῦμά της. Χαριεντιζόμενος λοιπὸν εἶπε πρὸς αὐτήν· «Ἐκ γυναικὸς ἐρρῦν τὰ φαῦλα» δηλαδὴ «ἀπὸ τὴν γυναῖκα προήλθαν τὰ κακὰ» (ἐννοῶν τὴν Εὐάν). Ἄλλ' ἡ Κασιανὴ μὲ σεμνὸν ἐρῦθημα, συνάμα δὲ καὶ μὲ παρησίαν ἀπήντησεν· «Ἀλλὰ καὶ διὰ γυναικὸς πηγάζει τὰ κρεῖττω», ἤτοι «διὰ τῆς γυναικὸς πηγάζουν τὰ καλύτερα» (ἐννοοῦσα τὴν Θεοτόκον). Ὁ Θεόφιλος μὴ εὐχαριστηθεὶς ἀπὸ τὴν ἐτοιμότητα τοῦ πνεύματος τῆς Κασιανῆς ἔδωκε τὸ μῆλον εἰς τὴν σεμνὴν Θεοδώραν.

Ἡ Κασιανὴ μισήσασα τὴν τύχην της ἀπῆλθε μακρὰν τῆς κοινωνίας καὶ ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον, ὅπου ἐπέρασεν τὴν ζωὴν της προσευχομένη καὶ ἐκφράζουσα τὴν εὐλάβειάν της πρὸς τὸν Θεὸν μὲ ποιήματα καὶ ὕμνους. Τότε ἐποίησε καὶ τὸ γνωστὸν τροπάριον «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπι-

σοῦσα γυνή...», τὸ ὁποῖον ψάλλεται εἰς τοὺς ναοὺς τὴν ἐσπέραν τῆς Μεγάλης Τρίτης.

Καὶ ὁ Θεόφιλος ἦτο εἰκονομάχος καὶ κατεδίωξε τοὺς εἰκονολάτραις καὶ πρὸ πάντων τοὺς μοναχοὺς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ σύζυγός του, ἡ σεμνὴ Θεοδώρα, ἐπιτροπεύουσα τὸν ἀνήλικον υἱὸν τῆς Μιχαὴλ Γ', συνεκάλεσε τοπικὴν σύνοδον, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὰς πράξεις τῆς ἐβδόμης Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἐπανέφερε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων (842) Τοιουτοτρόπως κατελύθη ὀριστικῶς ἡ ἐκκλησιαστικὴ μεταρρυθμίσις. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐφορτᾷ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἡ ὁποία καλεῖται Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.

19. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος καὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν

Ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ Γ' κατεβιβάσθη ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ὁ Ἰγνάτιος καὶ ἀνηγορεύθη Πατριάρχης ὁ Φώτιος. Ὁ Φώτιος κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανές γένος, ἦτο δὲ ἀνὴρ πολυμαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ λαϊκοῦ, ἀφοῦ ἠνδοκίμησε πρότερον εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Ἐπὶ τοῦ Φωτίου ἤρχισε τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν ἥτοι ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς.

Οἱ Πάπαι τῆς Ῥώμης ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἤρχισαν νὰ ἐπιφέρουν διαφόρους καινοτομίας εἰς τὴν θρησκείαν· μετέβαλαν τὸ δὸν ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, προσθέσαντες ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, εἰς δὲ τὴν Ἁγίαν Μετάληψιν μετεχειρίζοντο ἄζυμον ἄρτον ἀντὶ ἐνζύμου. Εἶχαν προσέτι οἱ Πάπαι τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωροῦνται ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς Πατριάρχαις καὶ ἀπῆτουν ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι ν' ἀναγνωρίζουν τὸν Πάπαν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὰς παραδόξους αὐτὰς ἀξιώσεις τῶν Παπῶν ἀπέκρουσαν οἱ κατὰ καιροὺς Πατριάρχαι, ὁ δὲ Φώτιος συνεκάλεσε καὶ σύνοδον, ἡ ὁποία κατεδίκασε τὰς καινοτομίας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ὡς αἰρετικὰς καὶ ἀπέκρουσε κάθε ἐπέμβασιν τοῦ Πάπα εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οὗτω λοιπὸν ἤρχισε τὸ σχίσμα μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς

Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1053, ὁπότε ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλλάρου ἢ Δυτικῆ Ἐκκλησία ἀπεσπᾶσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τὴν Ἀνατολικήν. Ὅλαι δὲ αἱ ἀπόπειραι πού ἔγιναν ἀπὸ τότε πρὸς ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐναυάγησαν.

20. *Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδῶν (867—886). — Λέων Σ΄ ὁ Σοφὸς (887—912). — Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος (912—959).*

α΄) Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδών. — Ὁ Βασίλειος Α΄ ὁ Μακεδῶν εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Οὗτος κατέλαβεν ἀδόξως τὸν θρόνον δολοφονήσας τὸν Μιχαὴλ Γ΄, ἐν τούτοις ἀνεδείχθη ἰκανώτατος αὐτοκράτωρ καὶ ἐδόξασε τὸν θρόνον μὲ λαμπρὰς πράξεις. Ἐσωτερικῶς ἐβελτίωσε τὴν διοίκησιν καὶ ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν. Ἐπειτα διὰ τοῦ περιφήμου ναυάρχου Ὀροῦφα κατετρόπως τοὺς Ἀραβας, οἱ ὁποῖοι ἐληλάτουν τὰ παράλια πῆς Δαλματίας. Τότε οἱ Δαλμάται, προσέτι δὲ οἱ Βόσνιοι καὶ οἱ Σέρβοι ἀπὸ εὐγνωμοσύνης ἀνεγνώρισαν τὴν Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ἕλληνας δὲ ἱερεῖς ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου καὶ διέδωκαν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Δαλμάτας, Σέρβους καὶ Βοσνίους. Ἐπίσης διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βασιλείου Α΄ προσῆλθαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ κατοικοῦντες τὰς νοτίους κλιτύς τοῦ Ταυγέτου πρόγονοι τῶν σημερινῶν Μανιατῶν, οἵτινες μόνον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἦσαν ἀκόμη εἰδωλολάτραι.

Οἱ Ἀραβες ἐληλάτουν τὰ βορειοδυτικὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ὀροῦφας διαβιβάσας μίαν νύκτα τὰ πλοῖά του ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον εἰς τὸν Κορινθιακὸν ἐπέπεσεν αἰφνιδίως κατὰ τοῦ Ἀραβικοῦ στόλου καὶ συνέτριψεν αὐτόν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Βασίλειος ἠλευθέρωσε καθ' ὅλοκληρίαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἀπὸ τὴν φοβερὰν πειρατείαν τῶν Ἀράβων.

Ὁ Βασίλειος Α΄ ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ νέαν συλλογὴν νόμων, ἣ ὁποία κατόπιν συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Λέοντος ἐξεδόθη ἐκ νέου μὲ τὸ ὄνομα Βασιλικὰ (= βασιλικοὶ νόμοι).

Λέων Σ'.—Ὁ Λέων Σ' ἀνέτρεψε τὸ ἔργον τῆς πολιτικῆς ἀναβιώσεως τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ πατήρ του. Ὁ Λέων εἶχε μεγάλην παιδείαν· δι' αὐτὸ καὶ Σοφὸς ἐπωνομάσθη. Δὲν εἶχεν ὅμως τὰς ἀρετὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι εἰς τοὺς βασιλεῖς. Παρημέλησε καθ' ὅλοκληρίαν τὰ στρατιωτικά. Ἔνεκα τούτου ἐπὶ τῆς βασιλείας του τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου ἔπαθε τρομερὰς συμφορὰς ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ἀραβας καὶ τοὺς Ῥώσους.

Καὶ πρῶτον ἀπὸ ἀνοησίαν ὁ Λέων ἔνεκα ἐμπορικῶν λόγων περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Βουλγάρους. Ὁ πόλεμος οὗτος, κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ Βουλγαρικαὶ ἐπιδρομαὶ ἐξεξετάθησαν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ Λέοντος καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων του καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τρομεροῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Συμεὼν κατέπαυσαν αἱ βουλγαρικαὶ ἐπιδρομαί. Δεύτερον οἱ Σαρακηνοὶ ἐπανάλαβαν τὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Ὁρμώμενοι δὲ ἐκ τῆς Κρήτης ἐληλάτουν φοβερὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Τρίτον οἱ Ῥῶσοι ἐπῆλθαν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 907. Ὁ Λέων, ἀφοῦ τοὺς ἄφησε νὰ διαπραΰξουν περίξ τῆς πρωτευούσης τρομερὰς λεηλασίας, ἔπειτα ἀπηλλάγη ἀπὸ αὐτοὺς πληρώσας μέγα χρηματικὸν ποσόν.

Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος.—Τὸν Λέοντα τὸν Σοφὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις ἔλαβεν ὡς συνάρχοντα καὶ τὸν πενθερόν του Ῥωμανὸν τὸν Λακαπήνόν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 957 ἡ ἀρχόντισσα τῆς Ῥωσίας Ὁλγα, χήρα τοῦ Ἰγώρ, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἴδῃ τὴν μεγάλην «βασιλικὴν πόλιν» καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ συνάψῃ ἡ Ῥωσία φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ὁλγα εἶχε βαπτισθῆ πρότερον εἰς τὴν Ῥωσίαν· ἀλλ' ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆς εἰς τὴν λαμπρὰν χριστιανικὴν πόλιν ἐθέρμανεν ἀκόμη περισσότερον τὸ θρησκευτικὸν αὐτῆς αἶσθημα. Καὶ ἐνέμεινε μὲν ὁ υἱὸς τῆς Σβιατοσλαῦος, τσάρος τῆς Ῥωσίας, εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Ἄλλ' ὁ ἐγγονὸς τῆς Βλαδίμηρος εἰσήγαγε τὸν

Χριστιανισμόν εἰς τὴν Ῥωσίαν καὶ τὸν κατέστησεν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ἐπροστάτευσε πολὺ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἠσχολεῖτο εἰς τὰ γράμματα καὶ συνέγραψε συγγράμματα πολλὰ μὲ ποικίλην ὕλην.

21. Οἱ τρεῖς μεγάλοι αὐτοκράτορες ἐκ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, Νικηφόρος Β' ὁ Φωκᾶς, Ἰωάννης Τζιμισκῆς, καὶ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόλος.

α) Νικηφόρος Β' ὁ Φωκᾶς.

Ὁ Νικηφόρος Β' ὁ Φωκᾶς ὑπῆρξε κατὰ πρῶτον στρατηγὸς ἐπιφανέστατος καὶ κατόπιν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοὺς ἐνδοξοτάτους. Ἐπὶ τοῦ προκατόχου τοῦ Ῥωμανοῦ Β' ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐξεστράτευσε μὲ πολλὴν περικτὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ Ἀράβων. Ἀφοῦ δὲ ἐνίκησε τὸν ἐμίρην (ἡγεμόνα) τῆς Κρήτης Ἀβδουλ Ἀζίζ ἐκυρίευσε μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν τὸν Χάνδακα (961), ἐκρήμισε τὸ τεῖχος τοῦ Χάνδακος καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐπάνω εἰς λόφον ἔκτισε φρούριον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε **Τέμενος**. Ἐπειτα ὑπέταξε καὶ ὅλην τὴν νῆσον. Ἐπροσκάλεσε δὲ εἰς τὴν Κρήτην νέους ἀποίκους Χριστιανούς, Ἕλληνας καὶ Ἀρμενίους, καὶ ἐφρόντισε νὰ διαδώσῃ τὸν Χριστιανισμόν καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανούς τῆς νήσου. Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸν τὸν ἐμίρην τῆς Κρήτης.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ Νικηφόρος ἐξεστράτευσε μὲ διακοσίας χιλιάδας ἄνδρας ἐναντίον τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκυρίευσε περισσότερα ἀπὸ ἐξήκοντα φρούρια καὶ ἐσύναξεν ἀναριθμήτους θησαυρούς. Ὅταν δὲ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔμαθε καθ' ὁδὸν ὅτι ὁ αὐτακράτωρ Ῥωμανὸς ἀπέθανεν. Ὁ δαφνοστεφὴς στρατηγὸς κατέθεσεν εἰς τὸ δόνόσιον ταμεῖον τὸν πλοῦτον, τὸν ἑσπῶν ἐκόμισεν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐκστρατείας του. Ἀνέλαβε τὴν ἐπιτροπείαν τῶν δύο ἀνηλίκων βασιλοπαίδων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγον ἀνηγορεύθη καὶ αὐτὸς αὐτοκράτωρ καὶ ἔλαβε σύζυγον

τὴν χήραν τοῦ Ῥωμανοῦ Θεοφανῶ χωρὶς ἐκ τούτου νὰ παραβλαφθοῦν τὰ δικαιώματα τῶν δύο βασιλοπαίδων.

Ὁ Νικηφόρος καὶ ὡς αὐτοκράτωρ (963—969) διετήρησε τὸ μέγα ὄνομα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκτήσει ὡς στρατηγός. Ἐξεστράτευσε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἐκυρίευσε τὴν Ταρσὸν καὶ ὅλην τὴν Κιλικίαν, ἐνῶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διὰ τοῦ στρατηγοῦ Νικήτα Χαλκούτση ἀνέκτησε τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἀραβας. Καὶ εἰς τὴν Κιλικίαν ὁ Νικηφόρος διέδωκε τὸν Χριστιανισμόν. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν ἔλαβαν τὴν ἄδειαν νὰ μείνουν εἰς τὰς πόλεις των. Οἱ λοιποὶ ἀπεπέμφθησαν εἰς τὴν Συρίαν, τὰ τζαμιά των κατεστράφησαν καὶ αἱ πόλεις των κατοικήθησαν ἀπὸ Χριστιανούς. Μετὰ ταῦτα ὁ Νικηφόρος ἐκυρίευσε τὴν Ἀντιόχειαν καὶ μέγα μέρος τῆς βορείου Συρίας.

Καὶ ἐσωτερικῶς ὁ Νικηφόρος ἐπολιτεύθη καλῶς. Ὑπεστήριξε τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλ' ὅταν ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ τὰς διαφόρους καταχρήσεις μὲ ἀσύτηρὰ μέτρα, ἐξήγειρεν ἐναντίον του τὸ μῖσος τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ κλήρου. Τέλος ὁ Νικηφόρος ἐδόλοφονήθη εἰς τὸν κοιτῶνά του ὑπὸ τοῦ ἀνεπιτοῦ τοῦ Ἰωάννου Τζιμισκῆ διὰ τῆς συνεργίας καὶ τῆς βδελυρᾶς Θεοφανοῦς.

β') Ἰωάννης Τσιμισκῆς (969—976).

Ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, ἂν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον διὰ φρικώδους βασιλοκτονίας, ὅμως ἀνεδείχθη ἐξοχος αὐτοκράτωρ, καθ' ὅλα ἐφάρμιλλος τοῦ προκατόχου του. Ὅταν ὁ Ἰωάννης προσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας διὰ νὰ στεφθῆ, ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν ὡς ὄρον τῆς στέψεως νὰ ἀπομακρύνῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων τὴν βδελυρὰν Θεοφανῶ καὶ νὰ σεβασθῆ τὰ δικαιώματα τῶν δύο μικρῶν βασιλοπαίδων. Ὁ Ἰωάννης ἐνέδωκε καὶ ἡ Θεοφανῶ ἐξωρίσθη.

Ἐπὶ Νικηφόρου Β' οἱ Ῥῶσοι κατὰ παρακίνησιν τοῦ Νικηφόρου εἶχαν εἰσβάλλει εἰς τὴν Βουλγαρίαν διὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς θρασεῖς Βουλγάρους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ ἡγεμὼν τῶν Ῥώσων Σβιατοσλαῦος παρασυρόμενος ἀπὸ πλεονεξίαν ἠθέλε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὸ Ῥωσικὸν κράτος.

Ὁ Ἰωάννης Τζιμισκῆς, υἱὸς ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἐθεώρησεν ὡς πρῶτιστον ἔργον του νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ῥώσους ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν. Ὄθεν ἐπροσκάλεσε τὸν Σβιατοσλαῦον ν' ἀπέλθῃ ἐξ αὐτῆς καὶ ἐπειδὴ ὁ Σβιατοσλαῦος ἠρνήθη, ὁ Τζιμισκῆς ἐπέχειρσεν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ῥώσων. Τὴν ἀνοιξίν τοῦ 971 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐκυρίευσεν κατὰ πρῶτον τὴν πρωτεύουσάν αὐτῆς Πραισθλαῦαν· ἔπειτα προσέβαλε τὸ ὄχυρόν Δορύστολον (τὴν σημερινὴν Σιλιστρίαν). Οἱ Ῥῶσοι κατατροπώνονται καὶ ὁ Σβιατοσλαῦος ἀναγκάζεται νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Τζιμισκῆς μετὰ ταῦτα μετέβαλε τὴν Βουλγαρίαν εἰς Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν καὶ διήρσεν αὐτὴν εἰς ἑπτὰ τοπαρχίας, διώρισεν δὲ τοπάρχας ἐντοπίους, οἱ ὁποῖα ὠνομάζοντο β ο ε β ὀ δ α ι.

Μετὰ ταῦτα ὁ Τζιμισκῆς ἔκαμε δύο ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας. Εἰς τὰς ἐκστρατείας αὐτὰς ἐνίκησεν πολλὰς λαμπρὰς νίκας, ἐκυρίευσεν πόλεις καὶ φρούρια, ἐκυρίευσεν προσέτι καὶ μέγα μέρος τῆς νοτίου Συρίας, καθὼς καὶ τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Φοινίκης. Ἄλλ' ὅταν ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς δευτέρας ἐκστρατείας ἀπέθανε. Πιστεύεται ὅτι ἐδηλητηριάσθη καθ' ὁδὸν μὲ δηλητήριον, τὸ ὁποῖον ἐνήργησεν βραδέως, ὑπὸ τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου του Βασιλείου, τοῦ ὁποῖου εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Τζιμισκῆς φοβερὰς καταχρήσεις.

γ) Β α σ ί λ ε ι ο ς Β' ὁ Β ο υ λ γ α ρ ο κ τ ὀ ν ο ς (976 — 1025).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τζιμισκῆ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους ὁ Βασίλειος Β', ὁ ἐπικαλούμενος Βουλγαροκτόνος, υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Β', εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Ὁ Βασίλειος Β' ὑπῆρξεν αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου διασημότητος. Κατὰ πρῶτον ἐπολέμησεν πρὸς τὸν στασιάζοντα στρατάρχην τῆς Ἀνατολῆς Βάρδαν Σκληρόν καὶ κατέβαλεν αὐτὸν ἔπειτα ἀπὸ τριετῆ ἀγῶνα. Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ Βούλγαροι ὠφελοῦμενοι ἀπὸ τὰς ἐριδας καὶ τὰς στάσεις τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου ἐπανεστάτησαν καὶ ἀναγορεύσαντες βασιλέα τὸν τολμηρὸν Σαμουήλ, υἱὸν τοῦ βοεβόδα Σίσμαν, ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἥπει-

ρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Τέλος δὲ εἰσέβαλαν καὶ εἰς τὴν κυριῶς Ἑλλάδα καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ Ἴσθμοῦ φρονεῦντες καὶ λεηλατοῦντες.

Ὁ Βασίλειος Β΄, ἅμα ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Βάρδακ τὸν Σκληρόν, ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκηθη, μέγα δὲ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων. Ἐν τούτοις ὁ Βασίλειος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ἀλλὰ παρεσκευάσθη εἰς νέον ἀγῶνα κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Τὸ 995 οἱ Βούλγαροι εἶχαν εἰσβάλει εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Βασίλειος ἐπεμφεν ἐναντίον αὐτῶν τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον Οὐρανόν. Ὁ Σαμουήλ, ἅμα ἔμαθεν ὅτι ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐπήρχοντο ἐναντίον του, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ διηρθύνετο εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς φθάσας εἰς τὴν Φθιώτιδα εὗρηκε τοὺς Βουλγάρους στρατοπεδευμένους ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος πρὸ ὀλίγου εἶχε πλημμυρῆσει ἕνεκα ῥαγδαιωτάτων βροχῶν. Οἱ Βούλγαροι, ἐπειδὴ ἐθεώρουν ἀδύνατον τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ, ὅταν ἐνύκτωσεν, ἐκοιμήθησαν ἀμέριμνοι. Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος ἀκοίμητος ἐξετάζει τὸν ποταμὸν εἰς διάφορα μέρη καὶ ἐπὶ τέλους εὗρηκε κάποιον πόρον. Διαβαίνει τὸν ποταμὸν περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐπιπίπτει ἔξαφνα κατὰ τῶν κοιμωμένων Βουλγάρων καὶ κατακόπτει αὐτοὺς. Μόλις διέφυγε τὴν σφαγὴν ὁ Σαμουήλ μετὰ τὸν υἱὸν του καὶ μετ' ὀλίγου ἄλλους. Διὰ τῆς νίκης αὐτῆς ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἀπήλλοξε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Ἀπὸ τότε ὁ Βασίλειος ἐξηκολούθησε τακτικὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, διότι ἤθελε νὰ καταλύσῃ ὀλοτελῶς τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε μέχρι τοῦ 1018. Ἐπὶ τέλους οἱ Βούλγαροι ὑπετάχθησαν καὶ ἡ Βουλγαρία προσηρτήθη ὡς ἐπαρχία εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Βουλγαρικοῦ πολέμου ὁ Βασίλειος ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀναβὰς δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἰσηλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβληθῆ εἰς χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, ἀφιερῶμένην εἰς τὴν Παναγίαν τὴν Ἀθηναίωτισσαν, καὶ προσέφερεν εὐχαριστίας εἰς τὴν Θεοτόκον διὰ τὰς νίκας του, ἐστόλισε δὲ τὸ ἱερὸν μετὰ λαμπρᾶ

ἀφιερώματα. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατὰ δὲ τὴν θριαμβευτικὴν τοῦ εἴσοδου ὁ λαὸς τὸν ὠνόμασε Βουλγαροκτόνον, διότι κατέλυσε τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Βασίλειος διεξήγαγε διὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ καὶ ἄλλον πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἐπ' ἀδελφῆ γαμβροῦ τοῦ Ὁθωνος Β', αὐτοκράτορος τῶν Γερμανῶν, ὁ ὁποῖος ἐζήτην νὰ λάβῃ τὴν κάτω Ἰταλίαν ὡς προῖκα τῆς συζύγου τοῦ Θεοφανοῦς. Δώσας δὲ ὁ Βασίλειος καὶ τὴν ἄλλην ἀδελφὴν τοῦ Ἄνναν ὡς σύζυγον εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων Βλαδίμηρον, ὅστις εἶχε προσέλθει εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν πόλιν Χερσῶνα (σημερινὴν Σεβαστούπολιν), τὴν ὁποίαν οὗτος εἶχε κυριεύσει.

Ἐπὶ Βασιλείου Β' τὸ Βυζαντινὸν κράτος εἶχε τὴν μεγαλύτεραν ἔκτασιν καὶ εὐρίσκετο εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Ὁ Βασίλειος ἀπέθανε τὸ 1025.

22. Ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων.

Οἱ Κομνηνοὶ ἦσαν μεγάλη στρατιωτικὴ οἰκογένεια ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Αὕτη ἔδωκε τρεῖς μεγάλους αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ ὀλόκληρον αἰῶνα ἠγωνίσθησαν γενναϊότατα νὰ ἀποτρέψουν τοὺς κινδύνους ποὺ ἠπειλοῦν τὸ κράτος ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ ἀπὸ δυσμῶν καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ κράτος τὴν τελευταίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν λάμψιν.

α') Ἀλέξιος Α' (1081—1118).—Ὁ Ἀλέξιος Α' ἂν καὶ παρέλαβε τὸ κράτος πολὺ ἐξησθενημένον καὶ περιστοιχίζομενον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὑπὸ διαφόρων ἐχθρῶν, ἐν τούτοις μὲ τὴν ἔκτακτον ἰκανότητά του καὶ δραστηριότητά του ὄχι μόνον τὸ διετήρησε σῶον καὶ ἀβλαβές, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπεξέτεινεν ἀνακτῆσας πολλὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἀρπάσει πρότερον οἱ ἐχθροί.

β') Ἰωάννης Β' (1118—1143).—Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀλεξίου Α' Ἰωάννης Β', ὅστις ἔνεκα τῆς ἀγαθότητός του ὠνομάσθη Καλοῖωάννης, καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν ἐφάνη βασιλεὺς καὶ κυβερνήτης ἄριστος καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἀνδρείος πολεμιστὴς καὶ στρατηγός.

γ) Μανουήλ Α' (1143—1180), υἱὸς τοῦ Καλοῖωάννου. Ὁ Μανουήλ ὑπῆρξεν ὁ ἡρωϊκώτερος ἐξ ὄλων τῶν αὐτοκρατορῶν τοῦ Βυζαντίου. Τὸν πόλεμον ἐθεώρει ὡς γλυκιστάτην τροφήν. Διεξήγαγε πολλοὺς πολέμους ἐπιτυχεῖς. Ἐνίκησε καὶ ἠνάγκασε τὸν δουκά τῆς Ἀντιοχείας Πενάλαδεν νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ὀρκισθῇ τὸν ὄρκον τῆς ὑποτελείας παρὰ τὸ μνήμα τοῦ Καλοῖωάννου. Ἐπίσης ἐνίκησε τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ὀρκισθῇ ὑποταγῆν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουήλ τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἔβρινε ῥαγδαίως πρὸς τὴν παρακμὴν.

23 Αἱ σταυροφορίαι.

Σταυροφορίαι ὀνομάζονται αἱ ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν ἡ δυτικὴ Εὐρώπη διὰ νὰ ἐλευθέρωσῃ τοὺς ἁγίους τόπους ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανοὺς κατοικητάς. Τοιαῦται σταυροφορίαι ἔγιναν ὀκτὼ εἰς διάστημα δύο περιπτῶν αἰῶνων.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπορεύθη εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἀνεῦρε τὸν Τίμιον Σταυρόν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτοῦ ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, εἶχεν ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τὰς πλέον μακροσμένας χώρας νὰ ἀποδημοῦν χάριν ψυχικῆς σωτηρίας εἰς τοὺς ἁγίους τόπους, ὅπου ἐνεφανίσθη, ἐδίδαξε καὶ ἐστευρώθη ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Αἱ ἀποδημίαι αὗται ἐξερκολούθουν χωρὶς ἐμπόδια καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα. Ἀφ' ὅτου ὁμως ἡ Συρία καὶ ἡ Παλαιστίνη ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων* κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος,

* Οἱ Σελτζουκίδαι Τούρκοι, ὀνομασθέντες οὕτω ἀπὸ τὸν γενάρχη των Σελτζούκ, κατοικοῦσαν πρῶτον εἰς τὰς πέραν τοῦ ποταμοῦ Ὠξὸν χώρας. Κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα μετενάστευσαν ἐντεῦθεν τοῦ Ὠξοῦ, κατέλαβαν ὅλας τὰς Περσικὰς χώρας, ἐδέχθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ ἵδρυσαν μέγα Τουρκικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου ὁ ἡγεμὸν ἐκαλεῖτο σουλτάνος. Ὁ μέγας αὐτῶν σουλτάνος Ἄλπ Ἀρσλάν ἐκυριεύσει καὶ τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Μαλέκ Σάχ, ἐπίσης μέγας σουλτάνος, ἐκυριεύσει καὶ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέρον κράτος ὑποτελές, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο κράτος τῆς Νικαίας, ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν αὐτοῦ τὴν Νίκαιαν.

οἱ Χριστιανοὶ προσκυνηταὶ ὑπέφερον τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους κατακτητῆς, ληστευόμενοι, κακοποιούμενοι καὶ αναγκαζόμενοι νὰ πληρώνουν κεφαλικὸν φόρον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1093 ἕνας προσκυνητῆς, ὁ ἐρημίτης Πέτρος ἀπὸ τὸ Ἀμβιανὸν τῆς Γαλλίας, ἐπιστρέψας ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ παρουσιάσθη εἰς τὸν τότε Πάπαν Οὐρβιανὸν Β΄ καὶ διηγήθη τὰ δεινοπαθήματα, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους κατακτητῆς. Κατ' ἐντολὴν τοῦ Πάπα ὁ Πέτρος περιῆλθε τὴν Γαλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ παρασκευάσῃ τὰ πνεύματα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἁγίων τόπων ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Ἡ ἀφελὴς διήγησις τοῦ ἐρημίτου Πέτρου διήγειρε παντοῦ ζοηρὰν συγκίνησιν. Ὅταν δὲ κατόπιν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Β΄ συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὸ Κλερμόντιον τῆς Γαλλίας, συνέρρευσαν εἰς αὐτὴν ἐπίσκοποι, μεγιστᾶνες καὶ ἄπειρον πλῆθος λαοῦ πάσης τάξεως. Ὁ Πάπας μὲ λόγον ἐνθουσιαστικὸν ἐκάλεσέν ἕκαστον ν' ἀπαρνηθῆ τὸν ἑαυτὸν καὶ νὰ ἄρῃ τὸν σταυρὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἁγίας χώρας. Ὅλοι μὲ ἕνα στόμα ἀνεβόησαν «Ὁ Θεὸς τὸ θέλει». Χιλιάδες δὲ ἐγονάτισαν καὶ ὠρκίσθησαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν ἱερὸν πόλεμον, ἔρραψαν δὲ εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα κόκκινον σταυρὸν ἀπὸ ὕφασμα. Ἐκ τούτου ὠνομάσθησαν σταυροφόροι.

24 Ἡ πρώτη σταυροφορία.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1096 στίφη ἀσύντακτα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐρημίτου Πέτρου καὶ τοῦ πτωχοῦ Γάλλου ἱππότητος Βαλδέρου ἐξεκίνησαν διευθυνόμενα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν διέπραξαν τόσον ἀσεβεῖς καὶ μιὰρας πράξεις, ὥστε ἐπιπεσόντες οἱ Οὐγγροι, διὰ τῆς χώρας τῶν ὁποίων διήρχοντο, ἐφόνευσαν πολλὰς χιλιάδας ἐκ τῶν σταυροφόρων, τοὺς δὲ λοιποὺς διεσκόρπισαν.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὰ κύρια σταυροφορικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν διαφόρων ἡγεμόνων καὶ διὰ διαφόρων ὁδῶν διηυθύνθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔμελλον νὰ συνενωθοῦν. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ἔδωκεν εἰς τοὺς σταυροφόρους πλοῖα διὰ νὰ περάσουν διὰ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφοῦ προη-

γουμένως οί άρχηγοί αυτών ύπεσχέθησαν ένόρκως ν' αναγνωρίσουν τόν Έλληνα αυτοκράτορα ώς ύπέρτατον κυρίαρχον τών χωρών, όσας ήθελον κυριεύσει.

Οί σταυροφόροι άνερχόμενοι εις περισσοτέρους τών τετρακοσίων χιλιάδων διέβησαν τόν Βόσπορον και έπολιόρκησαν τήν Νίκαιαν, πρωτεύουσαν του έν Μικρά Άσία Σελτζουκικού κράτους. Ο σουλτάνος Καλιτζ Άρσλάν στενοχωρηθείς παρέδωκε ταύτην όχι εις τους σταυροφόρους, άλλ' εις τόν Άλέξιον, ό όποιος παρηκολούθει με στρατόν τους σταυροφόρους. Οί άρχηγοί τών σταυροφόρων δυσηρεστήθησαν, άλλ' έξηυμένισεν αυτούς ό Άλέξιος με δώρα. Μετά ταύτα οί σταυροφόροι διέσχισαν τήν Μικράν Άσίαν, εισέβαλαν εις τήν Συρίαν και έπολιόρκησαν τήν Άντιόχειαν και έκυρίευσαν αυτήν έπειτα από έννεάμηνον πολιορκίαν.

Κατόπιν οί σταυροφόροι έβάδισαν έναντίον τής Ίερουσαλήμ. Άμα ειδαν αυτήν από μακράν, έγονάτισαν, έχυσαν δάκρυα χαράς και έψαλαν ύμνους προς τόν Θεόν' έπειτα δε προσέβαλαν τήν Ίερουσαλήμ και έκυρίευσαν αυτήν μετά πολιορκίαν 39 ήμερών. Τρομερά υπήρξεν ή τύχη τών νικηθέντων. Χιλιάδες Μωαμεθανών έσφάγησαν εις τά τζαμιά. Οί Ίουδαίοι εκάησαν εις τās συναγωγάς. Οί σταυροφόροι δέν έλυπήθησαν καμμίαν ήλικίαν και κανέν φυλον. Οί δρόμοι έγέμισαν από νεκρούς. Άφου δέ έχόρτασαν εκδικούμενοι, επήλθε πάλιν εις αυτούς ή χριστιανική ταπεινότης και μετάνοια. Μετήν κεφαλήν αποκαλυμμένη και με τους πόδας γυμνούς επήγαιναν εις τόν ναόν του Παναγίου Τάφου και έψαλλον δοξολογίας αυτοί, οί όποιοι πρότερον εμαίνοντο ως λυσσασμένα θηρία.

Μετά ταύτα οί σταυροφόροι, λησμονήσαντες τās ύποσχέσεις που έδωκαν εις τόν Άλέξιον, απεφάσισαν να ιδρύσουν ιδιόν των βασιλείον εις τήν Άνατολήν με πρωτεύουσαν τήν Ίερουσαλήμ. Προσέφεραν λοιπόν τó στέμμα εις τόν Γοδοφρέδον, τόν έπιφανέστερον και ευσεβέστερον εκ τών άρχηγών των. Ο Γοδοφρέδος ήρνήθη να φορέση βασιλικόν στέμμα εις τόν τόπον, όπου άλλοτε ό Σωτήρ του κόσμου έφόρεσε στέφανον εξ άκανθών ήρκέσθη δε να ονομάζεται «προστάτης του

Παναγίου Τάφου. Ἄλλ' ὁ ἀδελφός του Βαλδουῖνος, ὅστις τὸν διεδέχθη, ἔλαβε τὴν προσωνομίαν βασιλέως.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Λύσειως καὶ ἄλλας ἐπὶ σταυροφορίας ἐπεχείρησαν. Ἄλλ' ὁ σκοπός, διὰ τὸν ὁποῖον ἔγιναν αὐταὶ δὲν ἐπέτυχεν. Οἱ ἄγιοι τόποι καὶ πάλιν περιήλθαν εἰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν, ἀφοῦ ἐποτίσθησαν μὲ τὸ αἷμα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

25. Ἔλθωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204).

Τὸ 1195 ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀλέξιος Γ', ἀφοῦ ἐξεθρονίσθη καὶ ἐτυφλώθη ὁ ἀδελφός αὐτοῦ Ἰσαάκιος Ἀγγελος. Ὀλίγα ἔτη κατόπιν (1202) Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βονιφατίου, μαρκησίου τοῦ Μομφερράτου, καὶ τοῦ Βολδουίνου, κόμητος τοῦ Φλάνδρας, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν τετάρτην Σταυροφορίαν. Ὁ δόγης (ἡγεμὼν) τῆς Ἑνετίας, Ἑρρίκος Δάνδολος, γέρον ἄνω τῶν 90 ἐτῶν, ἀλλὰ φιλόδοξος καὶ πανοῦργος, ἀνέλαβε μὲ πληρωμὴν νὰ μεταφέρει τοὺς σταυροφόρους δὲ ἐνετικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν. Τότε ὁ υἱὸς τοῦ ἐκθρονισθέντος Ἰσαακίου Ἀγγέλου Ἀλέξιος παρουσιάσθη εἰς τοὺς σταυροφόρους καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ πλεύσουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸν πατέρα του ν' ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον· ἀντὶ τούτου δὲ αὐτὸς (ὁ Ἀλέξιος) ὑπέσχετο νὰ βοηθήσῃ τοὺς σταυροφόρους καὶ μὲ χρήματα καὶ μὲ ἄνδρας νὰ ἀνακτήσουν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑκκλησίαν εἰς τὴν Δυτικὴν.

Οἱ σταυροφόροι ἐπέισθησαν εἰς τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἔπλευσαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσωρμίσθησαν δὲ τὸ 1203 εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφοῦ δὲ ματαίως ἐπροσκάλεσαν τὸν Ἀλέξιον Γ' νὰ ἀποδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν νόμιμον αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον, ἔσπασαν τὴν ἄλυσον, ἣ ὁποία ἔφραττε τὴν εἴσοδον τοῦ κερατίου Κόλπου, καὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ λιμένος τοῦ Γαλατᾶ. Ἐπειτα δὲ προσέβαλαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἀπέτυχέ· μὲν ἡ ἔφοδος· ἀλλ' ὁ δειλὸς Ἀλέξιος Γ' χωρὶς κἄν νὰ δοκιμάσῃ τὰς δυνάμεις του ἐδραπέτευσε διὰ νυκτὸς

ἀφίσας εἰς τὴν τύχην τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκογένειάν του.

Τότε ἀπεφυλακίσθη ὁ τυφλὸς Ἰσαάκιος καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸν θρόνον μαζί με τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ'. Ἄλλ' ὅταν οἱ Φράγκοι ἢ Λατίνοι, ὅπως ὠνομάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως, ἀπήτησαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Ἀλεξίου καὶ μάλιστα τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Δυτικὴν, τόσον πολὺ ἐξωργίσθη ὁ λαός, ὥστε ἐπανεστάτησε καὶ καθήρσε τὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του Ἀλέξιον Δ', ἀνεβίβασε δὲ εἰς τὸν θρόνον ἓνα ἐπίσημον πολίτην, τὸν Νικόλαον Καναβόν. Ἀλλὰ τότε ἓνας φαῦλος καὶ πανοῦργος συγγενὴς τοῦ Ἰσαακίου, ὁ Ἀλέξιος Ε', ὁ ἐπικαλούμενος Μούρτζουφλος, ἤρασε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐφόρευσε τὸν Καναβὸν καὶ τὸν Ἀλέξιον Δ'. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ὁ Ἰσαάκιος ἀπὸ τὴν λύπην του καὶ ἀπὸ φόβον.

Μετὰ τὰ συμβάντα αὐτὰ οἱ Φράγκοι ἀπεφάσισαν νὰ κατακτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔφοδος ἀπέτυχεν ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπανελήφθη. Ὁ λαὸς κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν, γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀλεξίου Ε', ἀλλὰ καὶ οὗτος τίποτε δὲν κατώρθωσεν. Οἱ σταυροφόροι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διέπραξαν ἀνηκούστους σκληρότητας. Ἐσφαξίν, ἠχμαλώτισαν, ἠτίμασαν γυναῖκας, ἐβεβήλωσαν τὰ ἱερά, ἐνέκλειξαν τὴν θρησκείαν καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀνοσιουργήματα διέπραξαν.

Περίοδος δευτέρα

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

26. Ἡ Φραγκικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ κυριώτερα Φραγκικὰ κράτη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Οἱ Φράγκοι ἢ Λατίνοι, ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1204 καὶ τοιοῦτοτρόπως κατέλυσαν τὴν Ἑλ-

ληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κράτος Φραγκικὸν κατὰ τὸ φεουδαλικὸν σύστημα ('). Τὸ Φραγκικὸν τοῦτο κράτος θὰ περιελάμβανεν ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Διεμοίρασαν λοιπὸν οἱ Φράγκοι μετὰ τῶν τὰς χώρας ταύτας καὶ διενοοῦντο νὰ καταλάβουν αὐτὰς κατόπιν εἴτε εἰρηρικῶς εἴτε διὰ τῶν ὀπλων.

Ὁ Βαλδουῖνος, κόμης τῆς Φλάνδρας, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ ἔλαβεν ὡς βασιλικὴν κτῆσιν τὴν Θράκην καὶ τὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν χώρας. Ὁ Βονιφάτιος, μαρκήσιος τοῦ Μομφερράτου, ἔλαβε τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον τότε ἰδρῦθη χάριν αὐτοῦ καὶ περιελάμβανε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην, εἶχε δὲ πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην. Οἱ Ἑνετοὶ ἔλαβον τὰς καλυτέρας διὰ τὸ ἐμπόριον χώρας, ἦτοι τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας (σημερινῆς Ἀλβανίας), τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἐπειτὰ ἀπὸ ὀλίγον ἠγόρασαν ἀπὸ τὸν Βονιφάτιον καὶ τὴν Κρήτην ἀντὶ εὐτελοῦς χρηματικῆς ποσοῦ. Λατῖνος Πατριάρχης ἐξελέχθη ὁ Θωμᾶς Μοροζίνης.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Φράγκοι ἐμοίρασαν μετὰ τῶν τὰς χώρας τοῦ Βαζαντινοῦ κράτους εἰς τρία μεγάλα μερίδια, ἐπεχεί-

(1). Τὸ φεουδαλικὸν σύστημα παρήχθη κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ ἦτο κοινὸν εἰς ὅλα τὰ βαρβαρικὰ γερμανικὰ κράτη τῆς Δύσεως ἤτοι δὲ τὸ ἐξῆς: "Ὅταν ἓνα γερμανικὸν ἔθνος κατακοῦσε μίαν χώραν ῥωμαϊκὴν ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἀντήμεμβε τοὺς διακριθέντας συμπολεμιστάς του παραχωρῶν εἰς αὐτοὺς μερίδια ἐκ τῆς κατακτηθείσης χώρας διὰ νὰ τὰ διοικοῦν καὶ νὰ τὰ καρποῦνται ἰσοβίως. Τὰ παραχωρούμενα ταῦτα μερίδια ἐλέγοντο *φρόνδα* ἢ ἑλληνιστὶ *τεμάχια*. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐλάμβανον τὰ φρόνδα ἦσαν ὑποτελεῖς εἰς τὸν βασιλέα καὶ ὁ βασιλεὺς ἦτο καὶ ἐλέγετο *κυρίαρχος* αὐτῶν. Οἱ φεουδάρχαι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑπηρετοῦν στρατιωτικῶς τὸν βασιλέα, συνεστρατεύοντες μετὰ τὸν βασιλέα καὶ διατηροῦντες μετὰ τὸν βασιλέα στρατὸν. Οἱ μεγάλοι φεουδάρχαι ἔδιδον πολλάκις ἀπὸ τὰ φρόνδα τῶν τεμάχια εἰς ἄλλους καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀποκοτοῦσαν καὶ αὐτοὶ ὑποτελεῖς. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ οἱ μικροὶ φεουδάρχαι ἀποκοτοῦσαν καὶ αὐτοὶ ὑποτελεῖς. Οἷτοι διεμοιράθη μία σειρά εὐγενῶν διαφόρων βαθμῶν. Πρῶτοι ἦσαν οἱ δούκες. ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς οἱ κόμητες καὶ οἱ μαρκήσιοι, καὶ τελευταῖοι οἱ βαρῶνοι. Οἱ βαρῶνοι ἠμποροῦν νὰ παραβληθοῦν μετὰ τοὺς σημερινοὺς τσιφλικούχους, αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ κληροῖοι τῶν γεωργῶν, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἦσαν δουλοπάροικαι.

ρησαν ἔπειτα νὰ κατακτήσουν αὐτάς. Πρῶτος ὁ Βονιφάτιος, ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, ὤρμησε νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας ποὺ ἔλαχον εἰς αὐτόν. Ὅδηγῶν ἀρκετὴν στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ Γάλλους, Ἰταλοὺς, Γερμανοὺς, κατέλαβεν ὅλην τὴν χώραν μέχρι τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον οἱ Γάλλοι ἱππῶται Γουλιέλμος Σαμπλίτης καὶ Γοδοφρέδος Βιλλαρδουῖνος ὀδηγοῦντες στίφη Γάλλων καὶ Βουργουδίων ἐκυρίευσαν τὸ περισσότερον μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἂν καὶ ἡ χώρα αὕτη εἶχε παραχωρηθῆ εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, καὶ ἴδρυσαν τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως. Πριγκιπὴς τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως ὀνομάσθη ὁ Γουλιέλμος Σαμπλίτης. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σαμπλίτου εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ καθ' ὁδὸν τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως περιῆλθεν εἰς τὸν Βιλλαρδουῖνον. Διέμεινε δὲ αὐτὸ κληρονομικῶς εἰς τὸν οἶκον τῶν Βιλλαρδουῖνων μὲ ἔδραν τὴν Ἀνδραβίδα ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1278. Οἱ Βιλλαρδουῖνοι ἐκυβέρνησαν τὴν Πελοπόννησον μὲ μεγάλην σύνεσιν καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ Πελοπόννησος ἤκμασε πολὺ.

Βραδύτερον ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους ἐπεχείρησαν οἱ Ἑνετοὶ νὰ καταλάβουν τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἔλαχον εἰς αὐτοὺς. Κατέλαβον τὸ Δυρράχιον, τὴν Κέρκυραν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακρὸν ἀγῶνα (1205—1212) κατέλαβον καὶ τὴν Κρήτην. Ἐπὶ τέλους προέβησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Κυκλάδων.

Ἡ Ἑνετικὴ κυβέρνησις, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ μακροὺς ἀγῶνας καὶ μεγάλας δαπάνας, ἐπέτρεψεν εἰς Ἑνετοὺς εὐπατριδας (εὐγενεῖς) νὰ καταλάβουν ὅσοι ἤθελαν τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ νὰ τὰς διοικοῦν ὡς φεουδάρχαι. Τότε ὁ Μάρκος Σανοῦδος, ἀνεμὸς τοῦ Δανδόλου, ἐξώπλισε ὀκτὼ γαλέρας (πολεμικὰ πλοῖα). Ἀφοῦ δὲ παρέλαβε καὶ μερικοὺς ἄλλους ὀψοκινδύνους ἱππῶτας, ἔπλευσεν εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ εἰς διάστημα ὀλίγου χρόνου ἐκυρίευσε 17 νήσους. Μερικὰς ἀπὸ τὰς 17 αὐτὰς νήσους παρεχώρησεν εἰς τοὺς συναγωνιστάς του ὡς φέουδα, αὐτὸς δὲ ἐκράτησε τὰς περισσοτέρας μὲ ἔδραν τὴν Νάξον.

Τὰ πάντα τότε μετεβλήθησαν σύμφωνα μὲ τοὺς Φραγκι-

κούς τοῦ μεσαίωνος θεσμούς. Μὲ ἄλλους λόγους εἰσῆχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ φεουδαλικὸν σύστημα. Ἡ Ἑλλὰς διηρέθη εἰς δουκάτα, κομητείας καὶ βαρωνίας. Αἱ Ἀθήναι μαζί μὲ τὰς Θήβας παρεχωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου εἰς τὸν Ὄθωνα Δελαρός, ὁ ὁποῖος συνήθως ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του *Μέγας Κῦρις*. Ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Ὄθωνος Δελαρός Γουΐδων ἔλαβε πρῶτος τὸν τίτλον δουκός. Ἡ Πελοπόννησος διηρέθη εἰς 12 βαρωνίας. Αἱ περισσότεραι τῶν Κυκλάδων νήσων ἀπετέλεσαν τὸ δουκάτον τῆς Νάξου, μερικαὶ δὲ διηγελοῦσαν ὑπὸ ἰδίους δυνάστας, οἱ ὁποῖοι ὑπετάσσοντο εἰς τὸν δοῦκα τῆς Νάξου.

*27. Ἑλληνικὰ κράτη ἰδρυθέντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν
Εὐρώπην μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.*

Οἱ Φράγκοι δὲν ἠμπόρουν νὰ καταλάβουν ὅλας τὰς Βυζαντινὰς χώρας, τὰς ὁποίας διεμοίρασαν μετὰ τῶν, διότι ἰδρύθησαν Ἑλληνικὰ κράτη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν ἀμέσως τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Φράγκων. Τὰ κράτη ταῦτα ἦσαν α) ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, β) ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ γ) τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου.

α) *Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.*— Ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός τοῦ Ἀλεξίου Γ' Θεόδωρος Λάσκαρις, ὁ ὁποῖος ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων εἶχεν ἀνακηρυχθῆ αὐτοκράτωρ αὐτῆς, ἐπέρασεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ μὲ πολλὰς δυσκολίας ἴδρυσεν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν Νίκαιαν κατέφυγαν ὁ Πατριάρχης καὶ ὅλοι αἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ (ὑπάλληλοι) καὶ οἱ λόγιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δι' αὐτὸ τὸ κράτος τῆς Νικαίας ἐθεωρεῖτο ὡς συνέχεια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις (1204—1222) ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας καὶ πρὸς τοὺς Φράγκους καὶ πρὸς τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους ἐξέτεινε πολὺ τὰ ὅρια τοῦ κράτους τῆς Νικαίας.

Τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν διεδέχθη ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρός του Ἰωάννης Βατάτσης (1222—1254), ἀνὴρ μεγαλοπράγμων,

Ὁ Βατάτσης ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Φράγκους καὶ ἀφῆρσεν ἀπὸ αὐτοὺς πολλὰ ὄχυρά μέρη εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Κατόπιν συνεμάχησε μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ θὰ τὴν ἐκυρίευσεν, ἔαν δὲν συνέβαινον ἔριδες μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Μετὰ ταῦτα ὁ Βατάτσης ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Θεσσαλονίκης Ἰωάννου Ἀγγέλου (ιδε κατωτέρω) καὶ ἀφοῦ τὸν ἐνίκησε, τὸν ἠνάγκασε νὰ παραιτήσῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα καὶ νὰ ἄρῃ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὡς ὑποτελεῖς αὐτοῦ φέρων τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη.

Τὸν Βατάτσην διεδέχθη ὁ υἱὸς του Θεόδωρος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του καὶ εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς Θεόδωρος Β' Λάσκαρις. Τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ ὀκταετὴς υἱὸς του Ἰωάννης ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

β'). Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος. — Ὁ Ἀλέξιος Κομνημὸς ἴδρυσεν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἐβασίλευσεν εἰς αὐτὴν ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν μέχρι τοῦ 1461. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο κατελύθη ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου τῶν Ὀθωμανῶν Μωάμεθ Β'.

γ') Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. — Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ἴδρυσεν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ'. Περιελάμβανε δὲ τοῦτο τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν δυτικὴν Θεσσαλίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Α' Ἀγγέλου ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς του Θεόδωρος Ἀγγελος ὑπέταξε τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν ὅλην καὶ κατέλυσεν ὀριστικῶς τὸ Φραγκικὸν κράτος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς ὁ Θεόδωρος ἔλαβε τὸν τίτλον αὐτοκράτορος καὶ ἤδρυσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλὰ κατόπιν ἐστρατεύσας ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἐνίκηθη καὶ ἠχμαλωτίσθη, τὸ δὲ κράτος του διελύθη. Πολλὰ μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης κατέλαβαν οἱ Βούλγαροι, αἱ δὲ λοιπαὶ χῶραι διηρθήσαν εἰς δύο α') εἰς τὴν ἀσθενεστάτην αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης,

τὴν ὁποῖαν ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου ὁ Βατάτσης, καθὼς εἶδαμεν ἀνωτέρω, ὑπεβίβασεν εἰς ἀπλοῦν δεσποτᾶτον, καὶ β') εἰς τὸ νέον δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τὸν Μιχαὴλ Β', ἀνεψιὸν τοῦ Θεοδώρου, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε μέρος τῆς Θεσσαλίας, τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν.

28. *Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (Ἰούλ. 1261)*

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Ἰωάννου Λασκάρως, ταχέως ἔγινε συμβασιλεύς αὐτοῦ καὶ ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῶν δύο προκατόχων τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως καὶ Ἰωάννου Βατάτση. Καὶ πρῶτον διὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου ἐταπείνωσε τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β', ὅστις ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὸς τὸν ὑρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔλαβε μέρος καὶ ὁ γαμβρὸς τοῦ Μιχαὴλ Β' Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος, πρίγκιψ τοῦ Μορέως, ὅστις καὶ ἠχμαλωτίσθη. Ὁ Βιλλαρδουῖνος ἔμεινε τρία ἔτη αἰχμάλωτος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. Ἐπὶ τέλους ἀφέθη ἐλεύθερος τὸ 1262, ἀφοῦ παρεχώρησεν εἰς τὸν Παλαιολόγον τὰ τρία ὄχυρά φρούρια, τῆς Μαΐνης (Μάνης), τῆς Μονεμβασίας, τὸ Γιράκι, καὶ τὸν νεόκτιστον Μυστροῶν.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Θράκην καὶ κατέλαβε τὰς πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πόλεις καὶ τοιουτοτρόπως περιώρισε τὴν Φραγκικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς μόνην τὴν περιοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατόπιν ἤρχισε νὰ προετοιμάζεται νὰ ἐπιτεθῇ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἀλλὰ πρὸ τούτου ἤθελε νὰ προλάβῃ κάθε ἀντιπερισπασμὸν ἐκ μέρους τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου Μιχαὴλ Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων. Διὰ τοῦτο ἔστειλεν εἰς τὴν Θράκην τὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον μὲ μικρὰν δύναμιν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ Παλαιολόγος παρήγγειλεν εἰς τὸν Στρατηγόπουλον νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Φράγκους. Ὄταν ὁ Στρατηγόπουλος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἑρωαῖ-

κὴν ὄχθην τῆς Προποντίδος καὶ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Σηλυβρίαν, ἔμαθεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἔρημος ἀπὸ στρατιώτας, διότι οἱ Φράγχοι μὲ ὅλην τὴν περὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν εἶχαν ἐκστρατεύσει ἐναντίον μιᾶς μικρᾶς νήσου, τῆς Δαφνουσίας, ἣ ὅποια ἔκειτο ὄχι μακρὰν. Ὁ Στρατηγόπουλος ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ συνεννοηθεὶς με τοὺς ἐν αὐτῇ εἰσήγαγεν ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ τινος ὑπογείου εἰσόδου 50 ἄνδρας, οἱ ὅποιοι ἐκυρίευσαν μίαν ἀπὸ τὰς πύλας καὶ τὴν ἤνοιξαν. Ὁ Στρατηγόπουλος εἰσῆλθεν ἀμέσως με τὸν στρατὸν του καὶ βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατέλαβεν εὐκόλως τὴν πόλιν (26^η Ἰουλίου 1261). Ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουίνου Β' κατελήφθη ἀπὸ πανικὸν καὶ ἐδραπέτευσεν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ εἰδησις ὅτι ἀνεκτήθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τοῦ Στρατηγοπούλου ἐπροξένησε μεγάλην χαρὰν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον. Μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, τὴν 15 Αὐγούστου, ὁ Παλαιολόγος εἰσῆλθεν ἐν πομπῇ εἰς τὴν ἀνακτιθεῖσαν πρωτεύουσαν. Τοιοῦτοτρόπως ἀνωρθώθη τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου· ἀλλ' ἡ Φραγκικὴ κυριαρχία διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

29. Μιχαὴλ Παλαιολόγος (1261—1282).

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐστέφθη καὶ δευτέραν φορὰν αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας· παραγκονίσας δὲ καθ' ὄλοκληρίαν τὸν βασιλόπαιδα Ἰωάννην Λάσκαριν ἔγινεν ἀρχηγέτης τῆς τελευταίας δυναστείας τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' οὔτε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος· οὔτε αἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἠμπόρυσαν νὰ δώσουν εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος τὴν προτέραν αὐτοῦ ζωὴν. Περιορίζετο τότε τὸ Βυζαντινὸν κράτος εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, μέρος τῆς Θεσσαλίας, ὀλίγας νήσους καὶ εἰς τὰς περὶ τὴν Νίκαιαν Ἀσιατικὰς κτήσεις. Τὰ ἄλλα μέρη κατεῖχαν οἱ Φράγχοι, οἱ Ἑνετοὶ καὶ ὁ δεσπότης τῆς Ἡπείρου. Μέγα ἐπίσης μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχαν οἱ Σελτζουκίδαι Τούρκοι. Ἐκτὸς τούτου καὶ ὁ Κάρολος, δούξ τῆς ἐν Γαλλίᾳ Ἀνδηγαρίας, ἀφοῦ κατέλαβε τὸ βασίλειον τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν ἔκπτωτον Βαλδουίνου Β' τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δι-

καιώματα τούτου και έτοιμάζε μεγάλην έκστρατείαν κατά τής Κωνσταντινουπόλεως.

Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος τόσον πολὺ έφοβήθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τὸν προερχόμενον ἐκ τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδηγαυοῦ, ὥστε διὰ τὴν ἀλοσοβήσῃ τὸν κίνδυνον αὐτὸν ἤλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Πάπαν περὶ ένώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἦπέμψε δὲ πρέσβεις εἰς τὴν σύνοδον τὴν συγκροτηθεῖσαν εἰς τὸ Λούγδουνον (σημερινὸν Λυὼν) τῆς Γαλλίας και παρεδέχθη τὰ δόγματα τῶν Λατίνων και ἀνεγνώρισεν τὸν Πάπαν ὡς κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ κληρὸς και ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηγέρθησαν και ἐματαίωσαν τὴν ένωσιν ταύτην τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ὁ δὲ ἀπὸ δυσμῶν κίνδυνος ἀπεσοβήθη, διότι τὴν 30 Μαρτίου 1282 κατά τὸν ἐσπερινὸν τῆς Δευτέρας τοῦ Πάσχα ἐξεοράγη ἐπανάστασις εἰς τὴν Σικελίαν κατά τῶν Γάλλων και ἐσφάγησαν εἰς ὄλην τὴν νῆσον 20,000 Γάλλοι. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀνομάζεται Σικελικὸς Ἐσπερινός. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν συμφροάν σὺτὴν ἀπέθανεν ὁ Κάρολος, ὁ Ἀνδηγαυός. Τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανε και ὁ Μιχαήλ Παλαιολόγος.

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἀπεσοβεῖτο ὁ ἀπὸ δυσμῶν κίνδυνος, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐγκυμονεῖτο νέος φοβερός κίνδυνος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν και εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐδημιουργεῖτο, ἀφανῶς κατ' ἀρχάς, τὸ κράτος τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι μίαν ἡμέραν ἐμελλον νὰ καταλύσουν τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου.

30. Ἡ γένεσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τὴν Βιθυνίαν.

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τούρκοι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν ὁμοειδίαν μὲ τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους, κατοικοῦσαν δὲ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν εἰς τὰς τουρκικὰς χώρας τὰς κειμένας πέραν τοῦ Ὀξου ποταμοῦ. Ἐνας Τούρκος φύλαρχος (ἀρχηγὸς φυλῆς) ὀνομαζόμενος Σουλεϊμάν, μετενάστευσε μὲ τὴν φυλὴν του εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Ὀξου Περσικὰς χώρας και ἀνέλαβε μισθοφορικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Χοβαρσεμακὸν κράτος τῆς Περσίας. Ὅταν δὲ οἱ Μογγόλοι κατέλυσαν τὸ Χοβαρσεμια-

κόν κράτος, ὁ Σουλεϊμάν ἔφυγε μὲ τὴν φυλὴν του εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ ἔτη ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἀλλ' ἐνῶ διέβαινε τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἐπνίγη. Τότε οἱ τέσσαρες υἱοὶ του ἐμοίρασαν τὰ σίφη πού ἀκολουθοῦσαν τὸν πατέρα των καὶ ἐζήτησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μισθοφορικὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλ' ἓνας μόνον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Σουλεϊμάν μνημονεῖται, ὁ Ἐρτογρούλ. Οὗτος μὲ τοὺς ὀλίγους ὀπαδοὺς του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν μόνον τετρακόσιοι ἰσπεῖς, ἦλθεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἀνέλαβε στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Σελδζουκίδῃ σουλτάνῳ τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδίν. Βοηθῆσας δὲ τὸν Ἀλαεδίν ἐπιτυχῶς εἰς τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Μογγόλων καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου, ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὸν εἰς ἀμοιβὴν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ὡς τιμᾶριον μίαν μικρὰν χώραν πλησίον τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας. Ἡ μικρὰ αὕτη χώρα ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τοῦ μέλλοντος ἀχανοῦς Ὀθωμανικοῦ κράτους. Εἰς αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ τὰ πέριξ πλεῖστοι Σελδζουκίδαι Τοῦρκοι καὶ πρὸ πάντων Ἑλληγες ἀρνησιδρησκοὶ, δελεαζόμενοι μὲ δῶρα, μὲ ἀμοιβὰς καὶ μὲ ἀξιώματα.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρτογρούλ Ὀθωμάν ἢ Ὀσμάν (1281—1326) ἐξέτεινεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰ ὅρια τῆς μικρᾶς του ἐπικρατείας πρὸς τὸ μέρος τῆς Βιθυνίας. Ὅταν δὲ τὸ Σελδζουκικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου κατελύθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, ὁ Ὀθωμάν ἢ Ὀσμάν ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος ἡγεμὸν καὶ ἔγινεν ἀρχηγέτης τῶν ἐξ αὐτοῦ ὀνομασθέντων Ὀθωμανῶν ἢ Ὀσμανιδῶν.

Καθ' ὃν χρόνον ἐβασίλευεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀνδρόνικος Β' καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὁ Ἀνδρόνικος Γ', οἱ Ὀθωμανοὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατέλαβαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Βιθυνίας καὶ ἔπειτα διὰ πολιορκίας κατέλαβαν καὶ τὴν Προῦσαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των. Ὁρμώμενοι δὲ ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τὸν νέον σουλτάνον Ὁρχάν, υἱὸν τοῦ Ὀθωμάν, ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Βιθυνίαν καὶ ἐξέτειναν τὰς ἐπιδρομὰς των μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Ὁρχάν ὠργάνωσε πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος καὶ ἐσύστησε τὸ τάγμα τῶν γενιτάρων, περὶ τοῦ ὁποίου εἰς ἄλλο μέρος θὰ γίνῃ λόγος.

31. *Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος (1341—1391).—Ἰωάννης Σ΄ Καντακουζηνός (1341—1355).—Ἐπέκτασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας.*

Ὁ Ἀνδρόνικος Γ΄ ἀποθανὼν ἀφῆκε τὸν θρόνον εἰς τὸν ἔννευαιτῆ υἱὸν τοῦ Ἰωάννην Ε΄, ἐπίτροπον δὲ διὰ διαθήκης κατέστησε τὸν φίλον τοῦ Ἰωάννην Καντακουζηνόν. Ἀλλὰ τὴν ἐπιτροπείαν τὴν ἤθελε καὶ ἡ βασιλομήτωρ Ἄννα. Ὁ Καντακουζηνός ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν βασιλομήτορα μετέβη εἰς τὸ Διδυμότειχον, ὄχυρόν φρούριον τῆς Θράκης, καὶ ἐκεῖ ἀνεκλήρωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ αυτοκράτορα. Κατόπιν αὐτοῦ ἐξεργάγη ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ Καντακουζηνός, διὰ τὰ προσελκύσει πρὸς τὸ μέρος τοῦ τὸν σουλτάνον τῶν Ὀθωμανῶν Ὁρχάν, τοῦ ἔδωκε σύζυγον τὴν δεκαοριτῆ θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ἐξαιτῆ αἱματηρὸν ἀγῶνα μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ γαμβροῦ τοῦ Ὁ Καντακουζηνός ἀπερίσχυσε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διέμοιράσεν ὅμως τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν Ἰωάννην Παλαιολόγον. Ἀλλὰ καὶ οὕτω δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαί, ὁ δὲ Καντακουζηνός ἀηδιάσας παρήτησε τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, γενόμενος μοναχός.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ὀθωμανοὶ ἔβαλαν πόδι καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους. Ὁ Ὁρχάν κατέλαβε τὴν Καλλιόπολιν, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κλειδί τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ὀρμώμενος ὁ νέος σουλτάνος Μουράτ Α΄, υἱὸς τοῦ Ὁρχάν, ἐπρωχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Θράκης καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τοῦ ἐκυρίευσεν προσέτι καὶ τὴν Φίλιππούπολιν καὶ ὅλην τὴν βόρειον Θράκην.

Ὁ Ἰωάννης Ε΄ ἐνόησεν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀντιπαραταχθῆ πρὸς τὸν Μουράτ καὶ ἔνεκα τούτου ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Δύσεως. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὴν Ῥώμην τὸ 1369 καὶ ἐνώπιον τοῦ Πάπα καὶ ὅλου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κλήρου ἐξώμοσε (ἀπληρνήθη) τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Πάπας ὡς ἀμοιβὴν τοῦ ἔδωκε εὐλογίας καὶ συστατικὰς ἐπιστολάς πρὸς τοὺς διαφόρους ἡγεμόνας τῆς Εὐ-

ρόφη. Ἀφοῦ δὲ ὁ δυστυχὴς αὐτοκράτωρ περιήλθεν ὄλας τὰς αὐτὰς ματαίως ζητῶν βοήθειαν, ἐπανήλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνομολογήσῃ ἔξευτελιστικὴν εἰρήνην μὲ τὸν σουλτάνον, ὑποσχεθεὶς νὰ πληρώῃ κατ' ἔτος φόρον ὑποτελείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μουράτ κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας Λάζαρον καὶ Σίσμαν. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον ὁ Σίσμαν ἐπανιστάτησε. Ἀμέσως τότε ὁ Ὀθωμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν κατέλαβεν ὅλην τὴν χώραν μέχρι τοῦ Δουνάβεως. Ὁ Σίσμαν ἠχμαλωτίσθη καὶ ἡ Βουλγαρία ἐγένετο Ὀθωμανικὴ ἐπαρχία (1388). Τοιαυτοτρόπως κατελύθη ἀδόξως τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον.

Ἡ τοιαύτη πρόοδος τῶν Ὀθωμανῶν πρὸς τὸν Δούναβιν ἐνέβαλεν εἰς φόβον ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς (Βοσνίους, Κροάτας, Βλάχους, Πολωνοὺς, Οὐγγρους). Ὄθεν ἠνώθησαν ὅλοι οὗτοι μὲ τοὺς Σέρβους ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν. Κατὰ τῶν ἠνωμένων τούτων ἐχθρῶν ἐπήλθεν ὁ Μουράτ καὶ τοὺς κατετρόπασεν εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389)· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μουράτ ὀλίγον μετὰ τὴν μάχην ἐδολοφονήθη ἀπὸ ἓνα τολμηρὸν Σέρβον, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Βγιαζήτ.

32. Μανουήλ Β' (1391—1425) καὶ Βαγιαζήτ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Ε' ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μανουήλ, ὁ ὁποῖος εὗρισκετο εἰς τὴν Προῦσαν ὡς ὄμηρος τοῦ Βαγιαζήτ, ἐδρσπέτευσε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχήν.

Ὁ Βαγιαζήτ, ὅταν ἔμαθε τὴν φυγὴν τοῦ Μανουήλ, ἐθύμωσε καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ ἐδρεύῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καθὼς ἦτοι Μωαμεθανὸς δικαστὴς διὰ νὰ δικάζῃ τὰς διαφροσὰς τῶν μουσουλμάνων, προσέτι δὲ νὰ κτισθῇ τζαμίον διὰ νὰ ἐκτελοῦν εἰς αὐτὸ οἱ μουσουλμάνοι τὰ τῆς λατρείας των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μανουήλ δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν αὐτὴν τοῦ σουλτάνου, ὁ Βαγιαζήτ ἀπέκλεισε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη μὲ στρατὸν ἐπιτηροητικόν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἐπεχείρησεν ἄλλας ἐκστρατείας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ὁρμή αὐτὴ τοῦ Βαγιαζήτ ἐπέβαλεν εἰς φόβον μερικοὺς ἀπὸ τοὺς δυνάστας τῆς Εὐρώπης. Ὄθεν ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμουῆδος τὸ 1396 ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως μὲ 60,000 ἄνδρας, εἰσβαλὼν δὲ εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπολιορκήσῃ τὴν Νικόπολιν. Ὁ Βαγιαζήτ ἐπέρχεται μὲ ἑκατὸν χιλιάδες στρατὸν καὶ πλησίον τῆς Νικοπόλεως κατετρόπωσε τοὺς Χριστιανοὺς. Ἐκτοτε τὸ ὄνομα τῶν Ὀθωμανῶν ἐνέπνεε τρόμον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Μετὰ τὸ τρώπαιον τοῦτο τοῦ Βαγιαζήτ τίποτε δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ὁ Μανουὴλ ἐπρόφθασε νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν ἐπαπειλούμενον κίνδυνον προσλαβὼν ὡς συμβασιλέα τὸν ἀνεψιὸν του Ἰωάννην, τὸν ὁποῖον ἐπροστάτευεν ὁ Βαγιαζήτ. Μετὰ τοῦτο ὁ Μανουὴλ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας αὐτῆς.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μανουὴλ ὁ Βαγιαζήτ ἀνεγνώρισεν ὡς αὐτοκράτορα τὸν Ἰωάννην Ζ', τὸν ὁποῖον ὑπέβαλεν εἰς ἐξευτελισμούς. Ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ πληρώῃ μεγαλύτερον φέρον, προσέτι δὲ νὰ συναίνεσῃ νὰ κτισθῇ τζαμίον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἐδρεύῃ εἰς αὐτὴν καθῆς. Ἄλλὰ μετὰ δύο ἔτη μετέβαλε γνώμην ὁ Βαγιαζήτ καὶ ἀπῆτησεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἠρνήθη, ὁ Βαγιαζήτ ἐπολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1400. Ἄλλὰ τότε ὁ περιβόητος ἡγεμὼν τῶν Μογγόλων Ταμερλᾶνος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ ὀκτακοσίας χιλιάδες στρατὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ τὸ Ὀθωμανικὸν κράτος. Ὁ Βαγιαζήτ ἔσπευσε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀσίαν ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου ἀντιπάλου. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀγκυραν τῆς Φρυγίας συνεκροτήθη μεγάλη μάχη καὶ ὁ Βαγιαζήτ κατετροπώθη καὶ ἠχμαλωτίσθη. Μετὰ ταῦτα ὁ Ταμερλᾶνος, ἀφοῦ διέσχισεν ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ τὰ σίφη του καὶ ἐπροξένησε φοβερωτάτας καταστροφάς, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια φέρον μαζί του καὶ τὸν Βαγιαζήτ αἰχμάλωτον, ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ.

Ὁ Μανουὴλ περιεφέρετο εἰς τὴν Εὐρώπην ματαίως ζη-

τῶν βοηθείας. Ὄταν δὲ ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ, ἔσπευσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀναλαβὼν δὲ τὴν βασιλείαν ἐξώρισεν εἰς τὴν Λήμνον τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἰωάννην καὶ κατέλυσε τὸ τζαμίον καὶ τὸ δικαστήριον τῶν Τούρκων.

Τὸν Βαγιαζήτ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Α', μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Μανουὴλ ἔζησεν ἐν ἀρμονίᾳ, καὶ τὸν Μωάμεθ διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Μουράτ Β'. Ὁ Μουράτ Β' περιήλθεν ἀμέσως εἰς ῥῆξιν μὲ τὸν Μανουὴλ καὶ ἐπολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ μεγάλας δυνάμεις. Ὁ Μανουὴλ μὲ ἀδρᾶν δαπάνην ἔπεισεν ἕναν ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Μουράτ νὰ στουσιάσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Μουράτ τότε ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπῆλθεν ἐναντίον τοῦ στασιάσαντος ἀδελφοῦ του· καὶ κατέβαλε μὲν αὐτόν, ἀλλὰ δὲν ἐπανελάβε τὴν πολιορκίαν.

33. Τὸ δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ τέσσαρα φρούρια τῆς Μαΐνης, τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Γερσίου καὶ τοῦ Μυστρά, τὰ ὅποια παρεχώρησεν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος εἰς τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον (ιδ σ. 54), ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα ἐνὸς κράτους Ἑλληνικοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ὠνομάσθη δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου. Πρῶτος δεσπότης τῆς Πελοποννάσου ἐστάλη τὸ 1348 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ ὁ δευτερότοκος αὐτοῦ υἱὸς Μανουὴλ. Ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνὸς ἐδρεύων εἰς τὸν Μυστράν ἐδιοίκησε μὲ πολλὴν σύνεσιν τὸ δεσποτᾶτον καὶ ἐνίσχυσε τὸν πληθυσμὸν αὐτοῦ δεχθεὶς Ἀλβανοὺς ἀποίκους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν λαμπροὶ γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι.

Κατόπιν τὸ δεσποτᾶτον τῆς Πελοποννήσου περιήλθεν εἰς τοὺς Παλαιολόγους. Ὁ Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος ἔστειλε δεσπότην τῆς Πελοποννήσου τὸν τριτότοκον υἱὸν τοῦ Θεόδωρον. Ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων δεσποτῶν ἤρχισεν ἡ ἀναγέννησις τῆς Πελοποννήσου. Ὅπως ὁ Μανουὴλ Καντακουζηνός, οὕτω καὶ ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος ἐδέχθη εἰς τὸ δεσποτᾶτόν του νέους ἀποίκους Ἀλβανούς, ἐξέτεινε δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ συμπεριλαβὼν εἰς τὸ δεσποτᾶτόν του τὰ Καλάβρυτα καὶ ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου ἐστάλη

νέος δεπότης τῆς Πελοποννήσου, ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Θεόδωρος Β'. Ὁ Μανουὴλ τρεῖς φορές μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πολὺ ὠφέλησε τὸ δεσποτᾶτον μὲ τὰς συμβουλὰς του. Κατὰ συμβουλήν τοῦ Μανουὴλ ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τεῖχος διὰ νὰ προφυλάττεται τὸ δεσποτᾶτον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων. Τὸ τεῖχος ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν καὶ ἔφθανεν εἰς τὴν ἄλλην, εἶχε δὲ ἐκ διαλειμμάτων 150 πύργους, καὶ εἰς τὰ ἄκρα δύο ὄχυρά φρούρια.

Ὁ Μυστράς ἔγινε τὸ κέντρον τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τὸν Μυστράν οἱ Παλαιολόγοι ἀνήγειραν μὲ πλίνθους πολυχρόμους ἐκκλησίας καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὅποια σώζονται μέχρι σήμερον.

34 Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος (1425 - 1449) καὶ Μουράτ Β'.

Τὸν Μανουὴλ ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἰωάννης Η'. Ὁ Ἰωάννης Η' ἀπεφάσισε μὲ κάθε θυσίαν νὰ εἰρηνεύσῃ μὲ τὸν Ὄθωμανικὸν σουλτᾶνον. Ὄθεν παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐκτὸς τῶν πόλεων Σηλυβρίας καὶ Δέρκων.

Ἐνῶ διαρκοῦσεν ἡ εἰρήνη αὕτη, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου Η' Θωμᾶς καὶ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγοι κατόρθωσαν ν' ἀνακτήσουν ἀπὸ τοὺς Φράγκους ἄλλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον ἐκτὸς τῶν πόλεων Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου καὶ Ἀργους, τὰς ὁποίας κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί. Ὁ Μουράτ Β' ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην (1430), τὴν ὁποίαν κατεῖχαν οἱ Ἑνετοί, ἐκυρίευσεν καὶ τὰ Ἰωάννινα (1431), τὰ ὁποία κατεῖχαν οἱ Φράγκοι.

Ὁ Ἰωάννης Η' προβλέπων τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἀπὸ μέρους τῶν Τούρκων ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν πρόσκαιρον εἰρήνην. Ὄθεν παρέλαβε τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ καὶ πολλοὺς ἄλλους κληρικοὺς καὶ λογίους καὶ μετέβη εἰς τὴν πολυθρόνητον σύνοδον τὴν συγκροτηθεῖσαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν τὸ 1439. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἐν αὐτῇ ἀπεφασίσθη ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ συνετάχθη τὸ πρακτικὸν τῆς ἐνώσεως, τὸ ὅτι τὸν καλεῖται Ὁ ρ ο ς, καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐνώσεως ταύτης

ὁ Πάπας ἀνέλαβε νὰ προτρέψῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως νὰ πέμψουν βοήθειαν εἰς ἣν κινδυνεύουσαν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ἀκολουθία του ἐπανῆλθαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, γενικὴ κατακραυγὴ ἐξηγέσθη. Τοιοῦτοτρόπως ἢ κατὰ τύπον γενομένη ἔνωσις τῆς ὅλης Ἐκκλησίας ἐκινδύνευε νὰ ἐπιφέρῃ σχίσμα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν μεταξὺ τῶν καλουμένων ἐνωτικῶν καὶ ἀνθενωτικῶν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία ἐστάλη ἐκ τῆς Δύσεως, δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Λαδίσλαος Γ' καὶ ὁ ἡρωϊκὸς αὐτοῦ στρατηγὸς Ἰβνυάδης ἐξεστράτευσαν κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν Ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ διαφοροῦς τροπᾶς τοῦ πολέμου ἐνικήθησαν ἐπὶ τέλους ὀλοτελῶς ὑπὸ τοῦ Μουράτ Β' εἰς μεγάλην μάχην πλησίον τῆς Βάρνης τὸ 1444.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Μουράτ Β' εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ὅλην ἐκυβέρενα ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς δεσπότης ἔχων τὴν ἔδραν του εἰς τὸν Μυστράν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀντέστη γενναίως, ἀλλ' ἐπὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν σουλτάνον. Κατόπιν ὁ Μουράτ ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὅπου ἀπὸ τετραετίας εἶχεν ἐγερωθῆ ἄλλος πρόμαχος τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς, ὁ Σκεντέρμπεης.

35. Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης.

Ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλβανοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, ἡγεμόνος τῆς περὶ τὴν Κροΐαν Ἀλβανικῆς χώρας. Νεαρὸς τὴν ἡλικίαν ὁ Γεώργιος εἶχε σταλῆ ὡς ὄμηρος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μουράτ Β'. Ἐξιλαμίσθη καὶ μετωνομάσθη Ἰσκεντέρ ἤτοι Ἀλέξανδρος. Ἐνεκα τῶν πολεμικῶν προτερημάτων καὶ κατορθωμάτων του ἠυνοήθη πολὺ ἀπὸ τὸν σουλτάνον καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν διωρίσθη ἀρχηγὸς 5000 ἰππέων, προήχθη δὲ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μπέη καὶ ἐξ αὐτοῦ προῆλθε τὸ περίφημον αὐτοῦ ἐπώνυμον Σκεντέρμπεης, μετὰ τὸ ὁποῖον εἶνε γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἄλλ' ὅση καὶ ἂν ἦτο ἡ εὐνοία τοῦ σουλτάνου πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, οὗτος δὲν ἐλησμόνησε οὔτε τὴν πατρίδα του

οὔτε τὴν θρησκείαν του καὶ τὸ 1443 παρερρευθεὶς εἰς μίαν μεγάλην μάχην, ἣ ὁποία ἔγινε παρὰ τὴν Νίσσαν τῆς Σερβίας μεταξὺ Τούρκων καὶ Οὐγγρων, ἠττομόλησε μὲ 300 Ἄλβανούς εἰς τὰς τάξεις τῶν Οὐγγρων καὶ οὕτω συνετέλεσεν εἰς τὴν ὄλοσχερῇ ἦταν τῶν Τούρκων κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην.

Μεταξὺ τῶν αἰχμαλωτισθέντων Τούρκων ἦτο καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Μουράτ, ὁ ὁποῖος ἔφερε τὴν σουλτανικὴν σφραγίδα. Ὁ Σκεντέρμπεης μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας ἠνάγκασε τὸν γραμματέα νὰ συντάξῃ

Καστριώτης
ἢ Σκεντέρμπεης

φριμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου διορίζετο οὗτος ἡγεμὼν τῆς Κροΐας. Ἄφου δὲ ἐφόρευσεν ἔπειτα τὸν γραμματέα διὰ νὰ μὴ γίνουιν γνωστὰ ὅσα συνέβησαν, ἀπῆλθε μὲ τοὺς ὀπαδούς του εἰς τὴν πατρίδα του Κροΐαν. Ἐγένετο ἡγεμὼν τῶν Ἄλβανῶν μὲ τὸ χριστιανικὸν ὄνομά του Γεώργιος Καστριώτης καὶ ἀμέσως ἐκάλεσε τοὺς ὁμοεθνεῖς του εἰς πόλεμον ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐπὶ 24 ὅλα ἔτη ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ πολλάκις κατέστρεψε τὰ πολυάριθμα αὐτῶν στρατεύματα. Ὁ Μουράτ ἐπεχείρησε διὰ τρίτην φορὰν νὰ κυριεύσῃ τὴν Κροΐαν τὸ 1450· ἀπεκρούσθη ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ Καστριώτου μὲ

μεγάλην φθορὰν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀνδριανούπολιν, ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας, ἀφήσας διάδοχον τὸν υἱὸν του Μωάμεθ Β'.

36 Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (29 Μαΐου 1453)

Τὸν Ἰωάννην II' Παλαιολόγον ἀποθανόντα διεδέχθη τὸ 1449 ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, ὅστις ἕως τότε ἐκυβέρνησε τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸν τίτλον δεσπότη. Ὁ Κωνσταντῖ

νος Παλαιολόγος ἦτο ἡρωϊκὸς κατὰ τὸ φρόνημα, εὐσεβὴς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μεγαλόψυχος πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. Ἀφῆσας τὸ δεσποτάτον εἰς τοὺς ἀδελφούς του Δημήτριον καὶ Θωμᾶν ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ 1449 καὶ περιεβλήθη τὸ στέμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Εὐρίσκειτο δὲ τότε ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὴν ἐσχάτην παρακμῆν. Μόλις εἶχεν ἑκατὸν χιλιάδας κατοίκους, ἐνῶ ἄλλοτε εἶχεν ὀκτακοσίας χιλιάδας. Ὅλα τὰ εἰσοδήματα ἐπὶ τῶν τελευταίων Παλαιολογῶν ἀνῆρχοντο εἰς τρία ἑκατομμύρια δραχμᾶς, ἐνῶ ἄλλοτε τὸ δημόσιον ταμεῖον εἰσέπραττε ἀπὸ μόνῃν τὴν Κωνσταντινούπολιν πεντακόσια περίπου ἑκατομμύρια δραχμᾶς. Καὶ ἐνῶ ἄλλοτε πολυάριθμοι στόλοι ναυλοχοῦσαν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, τότε μόνον δέκα σκάφη ἀποτελοῦσαν τὸν στόλον τοῦ Βυζαντίου. Ἐπειτα ἀπὸ δύο ἔτη ἦτοι τὸ 1451 ἀνέβη εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον ὁ Μωάμεθ Β', ἡλικίας 22 ἐτῶν. Οὗτος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐσκέφθη νὰ κυριεύσῃ

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἠρξισε λοιπὸν νὰ παρασκευάζεται.

Ὁ Κωνσταντῖνος βλέπων ἐπικείμενον τὸν κίνδυνον δὲν ἔμεινεν ἀργός, ἀλλ' ἤρξισε νὰ ἐπισκευάζῃ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ νὰ εἰσάγῃ τροφάς, συγχρόνως δὲ διεπραγματεύετο μὲ τὸν Πάπαν καὶ μὲ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαϊοὺς ἡγεμόνας νὰ τοῦ στείλουν βοήθειαν· ἀλλ' ἀνάξια λόγου βοήθειαι ἐστάλησαν.

Ὁ Μωάμεθ Β', χωρὶς νὰ κηρύξῃ ἐπισημῶς τὸν πόλεμον,

ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1453 μὲ 260 χιλιάδες στρατὸν καὶ μὲ 400 πλοῖα καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ἀπέναντι τῶν κολοσσιαίων τούτων δυνάμεων τοῦ Μωάμεθ ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε παρὰ μόνον 5000 Ἑλληνας καὶ 2000 ξένους καὶ τούτους ὄχι εἰλικρινεῖς.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε 50 ἡμέρας, ὅλαι δὲ αἱ προσπάθειαι τοῦ Μωάμεθ νὰ κυριεύῃ τὴν πόλιν ἀπέβησαν μάταιαι. Ἡ Κωνσταντινούπολις περιεβάλλετο μὲ διπλοῦν τεῖχος καὶ μὲ τάφρον. Μόνον ἀπὸ τὸν λιμένα ἦτο περισσότερον εὐπρόσβλητος· ἀλλ' ἡ εἴσοδος τοῦ Κερατίου κόλπου ἐφράσσετο μὲ σιδηρᾶν ἄλυσον, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμπόρουν νὰ σπάσουν. Ὁ Μωάμεθ τότε συνενοήθη μὲ τοὺς Γενοάτας, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὸν Γαλατᾶν. Ἐκαθαρίσθη τὸ μεταξὺ διάστημα ἀπὸ τοὺς θάμνους καὶ ἀπὸ τὰ δενδρύλλια καὶ ἐστρώθη μὲ σανίδας ἀλειμμένας μὲ λιπαρὰς οὐσίας, ταχέως δὲ ἐσύρθησαν 72 πλοῖα εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον.

Πρὶν ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, ὁ Μωάμεθ, ἐμήνυσε μὲ κήρυκα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ὑπάγῃ μὲ τὴν ἀκολουθίαν του εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀνερόκλητος καὶ νὰ ἄρχῃ ἐκεῖ ὡς ἡγεμὼν ἀνεξάρτητος. Ἀλλ' ὁ μεγαλόφρων Κωνσταντῖνος ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Μωάμεθ τότε ἀνήγγειλεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του τὴν ἐπικειμένην ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως, ἣ ὁποία ἐμέλλε νὰ γίνῃ τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαΐου.

Τὴν προηγουμένην ἡμέραν ὁ Κωνσταντῖνος μαθὼν τὴν μελετωμένην ἔφοδον μετέβη καὶ ἤκουσε τὴν τελευταίαν λειτουργίαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐκοινώνησε τῶν Ἀρχόντων Μυστηρίων. Ἐπειτα ἐπροσκάλεσε τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτοὺς τοὺς τελευταίους λόγους, συνιστῶν νὰ υπερασπίσων μὲχρις ἐσχάτων τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἣ ὁποία ἦτο ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἐλπίς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Κατόπιν ἦλθεν εἰς τὸν τόπον τοῦ καθήκοντος.

Ἦτο ἑσπέρα τῆς 28 Μαΐου. Ἀπλετοῦ φωτοχυαῖα ἐφώτιζε τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, φοβερὰ δὲ βοῆ ἀντίχαι εἰς αὐτό. Δερβίσαι περιέτρεχον τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκήρυττον ὅτι ὅσοι θὰ φρονευθοῦν κατὰ τὴν ἔφοδον, οὗτοι ὀλόσωμοι θὰ γευματί-

ζουν εις τὸν Παράδεισον ὁμοῦ με τὸν Προφήτην. Ὅσοι θὰ ἐπιζήσουν, αὐτοὶ θὰ γίνουσι πλουσιώτατοι. Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ φῶτα ἐσβέσθησαν καὶ ὁ θόρυβος κατέπαυσε, βαθεῖα δὲ σιγὴ ἐπεκράτησε καὶ οἱ ἄνδρες ἀνεπαύθησαν ὀλίγον.

Τὴν δευτέραν ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον (ἐξημέρωνεν ἡ 29 Μαΐου, ἡμέρα Τρίτη) κρότος τηλεβόλου ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐφόδου. Οἱ βάρβαροι με μανίαν ἐφορμοῦσαν κατὰ τῶν τειχῶν καὶ ἐπροσπαθοῦσαν με κλίμακας ν' ἀνοβοῦν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες με ὑπομονὴν καὶ με παραδειγματικὴν γενναϊότητα ἀπέκρουον τοὺς ἐφορμῶντας καὶ κατεκρήμιζον αὐτοὺς ἀπὸ τὰ τείχη. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐξημερώματα ἕνα ἀπροσδόκητον περιστατικὸν εἰσήγγαγε τοὺς βαρβάρους εἰς τὴν πόλιν. Οἱ Τοῦρκοι ἀνεκάλυψαν μίαν μικρὰν πύλην, Κερκόπορταν ὀνομαζομένην, ἀφύλακτον. Δι' αὐτῆς εἰσῆλθον κατ' ἀρχὰς ὀλίγοι, ἔπειτα πολλοί. Ἡ φωνὴ «Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Πόλιν!» ἔσπειρε τὸν τρόμον εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἕως τότε ἀντεῖχον, ἐνῶ ἄλλοι Τοῦρκοι συγχρόνως με κλίμακας κατώρθωναν ν' ἀναρριχηθοῦν εἰς τὰ τείχη. Ὁ Κωνσταντῖνος εὐρισκόμενος εἰς τὴν Πύλην τοῦ Ἁγίου Ῥωμανοῦ εἶδεν αἰφνης τὸν ἑαυτὸν του περικυκλωμένον. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκείνην στιγμήν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς ὀδύνης ὁ αὐτοκράτωρ ἀγωνίζεται ὡς ἦρος καὶ ὡς ὁ ἔσχατος τῶν στρατιωτῶν καὶ πίπτει νεκρὸς ἐν μέσῳ ἀπέριων νεκρῶν. Οἱ Τοῦρκοι διασκορπισθέντες εἰς τὴν πόλιν σφάζουν, ληλατοῦν καὶ ἄπειρα ἄλλα ἀνοσιουργήματα διαπράττουν.

Ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ ἀπὸ ἀπόσπασμα γενιτοῶρων, ἐζήτησε δὲ νὰ ἴδῃ τὸν νεκρὸν τοῦ Κωνσταντίνου, ὅστις ἀνεγνωρίσθη ἐν μέσῳ σωροῦ πτωμάτων ἀπὸ τὰ ἐρυθρὰ ἀετοφόρα πέδιλα. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἐκόπη καὶ ἐκαρφώθη εἰς ἕνα στῦλον πρὸς ἐπίδειξιν, τὸ δὲ σῶμά του ἐδόθη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς διὰ νὰ τὸ θάψουν. Ἄγνωστον εἶναι ποῦ ἔταφη ὁ Κωνσταντῖνος. Ἴσως εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας, ὁ ὁποῖος ἐῶρταξεν ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Ὁ Ἕλληνικὸς λαὸς ἐθρήνησε τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία ἀμέσως μετεβλήθη εἰς τζαμίον, καὶ με ποιήματα καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον.

Ὁ θρῆνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ οὐράνια, σημαίνει κ' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ Μέγα Μοναστήρι. μετέτραπα σήμαντρο κ' ἔξῃτα δυὸ καμπάνες, κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διᾶκος, νὰ μπουῖνε στὸ Χερουβικό, νάβγῃ ὁ βασιλέας.

Περιστερὰ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μέσ' οὐράνια.

— «Πάψετε τὸ Χερουβικό κ' ἄς χαμειλώσουν τ' Ἁγία!

Παπάδες πάψτε τὰ ἱεῶν καὶ σεῖς κερὰ σβυστήτε,

γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλι νὰ τουρκέψῃ.

Μόν' στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά νᾶρθουν τοῖα καράβια

τόνα νὰ πάρῃ τὸ Σταυρὸ καὶ ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,

τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο τὴν Ἁγία τράπεζά μας,

μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν.»

Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε κ' ἐδάκρυσαν ἡ κόνες.

— «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ σεῖς κόνες μὴν κλαῖτε.

Πάλε με χρόνους με καιρούς, πάλε δικὰ σας θᾶνε».

ΕΚ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ—ΕΦΕΥΡΕΣΕΙΣ—ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ—ΟΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

37. Οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως

Ἡ Ἀναγέννησις ὀνομάζεται ἡ ἐποχή, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ 16ου (1450—1600). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπῆλθεν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἡ ἀναγέννησις τῶν κλασικῶν σπουδῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τὴν ὁποίαν ἐμμέσως ἐπροκάλεσεν ἡ πτώσις τοῦ Βυζαντίου. Καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἀλλ' ἰδίως μετὰ τὴν ἀλῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες λόγιοι μετενάστευσαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, μετέδωκαν δὲ εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ διήγειραν τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος, ἐπέδρασαν δὲ παρὰ πολὺ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπέφεραν τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ τοὺς μεταναστεύσαντας εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην Ἕλληνας λογίους ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὸν Μανουὴλ καὶ τὸν Ἰωάννην Χρυσολωρᾶν, τὸν Θεόδωρον Γαζῆν, τὸν Γεώργιον Τραπεζοῦντιον, τὸν Γεώργιον Γεμιστὸν ἢ Πλήθωνα, τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον, τὸν Δημήτριον Χαλκοκονδύλην, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Ἰωάννην Λάσκαριν.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15οῦ αἰῶνος ἔλαβαν μεγάλην ἀνάπτυξιν αἱ καλαὶ τέχναι (ἀρχιτεκτονικὴ, γλυπτικὴ καὶ ζωγραφικὴ) καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16οῦ αἰῶνος καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν παρήχθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔργα καλλιτεχνικὰ ἀνυπερβλήτου τελειότητος. Οἱ τρεῖς ἐπιφανέστατοι Ἰταλοὶ καλλιτέχναι Λεονάρδος Ντὰ-Βίνττσι, Μιχαὴλ Ἀγγελος, καὶ Ῥαφαήλ ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 15οῦ αἰῶνος.

38. Ἐφευρέσεις.

Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἔγιναν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην διάφοροι ἐφευρέσεις, αἱ ὁποῖαι προετοίμασαν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ὀνομαζομένης μεσαιωνικῆς ἐποχῆς εἰς τοὺς νέους χρόνους. Ἐκ τῶν ἐφευρέσεων τούτων σπουδαιότεραι εἶναι ἡ ναυτικὴ πύξις, ἡ πυρῆτις καὶ ἡ τυπογραφία.

α) Ἡ ναυτικὴ πύξις.— Ἡ ἀξιοθαύμαστος ἰδιότης τῆς μαγνητικῆς βελόνης τοῦ νὰ στρέφῃ πάντοτε τὸ ἕνα ἄκρον τῆς πρὸς βορρᾶν φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους εἰς τοὺς Κινέζους καὶ εἰς τοὺς Ἀραβας, ἐχρησίμευε δὲ αὕτη διὰ νὰ διασκεδάξουν. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας ἐστήριξεν ἀπὸ τὸ μέσον τὴν μαγνητικὴν βελόνην ἐπὶ καθέτου ἄξονος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ ἤμπορῃ αὕτη νὰ κινῆται ἐλευθέρως. Κάτωθεν τῆς βελόνης ἔθεσεν ἕνα κυκλικὸν πίνακα, τοῦ ὁποίου τὴν περιφέρειαν διήρησεν εἰς 32 μέρη, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τοὺς ὀκτὼ κυρίους ἀνέμους καὶ πρὸς τὰς ὑποδιαρέσεις αὐτῶν. Τὴν βελόνην μὲ τὸν πίνακα ἔκλεισεν εἰς ἕνα μικρὸν κιβώτιον, καὶ αὐτὸ ὠνομάσθη ναυτικὴ πύξις. Ἀπὸ τότε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ναυτικῆς πύξιδος τὰ πλοῖα ἤμποροῦσαν νὰ πλέουν ἀσφαλῶς εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν ὠκεανῶν.

β) Ἡ πυρῆτις.— Καὶ ἡ πυρῆτις ἦτο γνωστὴ ἀπὸ πολ-

λους αἰῶνας εἰς τοὺς Κινέζους, βραδύτερον δὲ εἰς τοὺς Ἰνδοὺς καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας, μετεχειρίζοντο δὲ αὐτὴν εἰς διάρρηξιν λίθων καὶ εἰς κατεδάφισιν κτιρίων. Πρῶτος ὁ Γερμανὸς μοναχὸς Βαρθόλδος Σχουάρτζος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος ἐφεῦρε τὴν χρῆσιν τῆς πυρίτιδος εἰς πολεμικοὺς σκοποὺς, ἐκρησιμοποίησε δηλαδὴ τὴν ἐκρηκτικὴν δύναμιν τῆς πυρίτιδος εἰς τὸ νὰ ἐκσφενδονίζουσιν βλήματα διὰ μέσου σιδηρῶν σωλήνων. Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πυροβολικοῦ βραδύτερον μετέβαλαν καθ' ὁλοκλήριαν τὴν τέχνην τοῦ πολεμεῖν.

γ) Ἡ τυπογραφία. — Ἡ σπουδαιότερα ἀπὸ ὅλας τὰς ἐφευρέσεις εἶναι ἡ τυπογραφία, διότι αὕτη συνετέλεσεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ βιβλία ἦσαν χειρόγραφα. Ἐνεκὰ τούτου καὶ σπάνια ἦσαν καὶ πολὺ ἀκριβά. Βραδύτερον ἐχαράσσοντο εἰς ξυλίνους πίνακας τὰ γράμματα ὁλοκλήρων σελίδων κειμένου καὶ μὲ χρῶμα ἢ μὲ μελάνην ἀπετυπώνοντο εἰς τὸν χάρτην.

Πρῶτος ὁ Ἰωάννης Γουτεμβέργιος ἀπὸ τὴν Μογουντίαν τῆς Γερμανίας τὸ 1436 κατεσκεύασε ξύλινα στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου χωρισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὥστε νὰ ἤμπορῃ τις νὰ τὰ συναρμολογῇ ὅπως θέλει καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζεται. Μὲ τὴν πολύτιμον αὐτὴν ἐφεύρεσιν, ἡ ὁποία ἐτελείοποιήθη διὰ τῆς κατασκευῆς μεταλλίνων στοιχείων, ἐπολλαπλασιάσθησαν ταχέως τὰ βιβλία καὶ ἔγιναν εὐθηνότερα. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παιδεία ἔγινε προσιτὴ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ ἡ διάδοσις τῶν νέων ἰδεῶν εὐκολωτέρα καὶ ταχύτερα. Τὸ πρῶτον βιβλίον ποὺ ἐτυπώθη ἦτο ἡ Ἁγία Γραφή.

39 Ἰδρυσις πανεπιστημίων

Κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἡ σπουδὴ τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἦτο σχεδὸν ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν 13ον αἰῶνα ἤρχισαν αἱ ἐπιστῆμαι νὰ σπουδάζωνται καὶ ἀπὸ λαϊκοὺς μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ νὰ προσοδεύουν πρὸ πάντων διὰ τῆς ἰδρύσεως πανεπιστημίων.

Τὰ ἀρχαιότατα πανεπιστήμια ἦσαν τὸ πανεπιστήμιον τῆς

Βονωνίας, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε κατ' ἀρχὰς μίαν σχολήν, τὴν νομικὴν, καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τρεῖς σχολάς, τὴν θεολογικὴν, τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν φιλολογικὴν. Εἰς τὰ πανεπιστήμια αὐτὰ ἐφοίτων νέοι, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ὠρίμου ἡλικίας. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν δύο τούτων ἀνωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσετέθη ἡ διδασκαλία καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, ἰδρύθησαν ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ πολλὰ ἄλλα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὁποῖα πάσαι, βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες ἐπροοίκισαν μὲ μεγάλας δωρεάς.

Εἰς τὰ πανεπιστήμια αὐτὰ ἐδίδαξαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν καὶ ὄχι μόνον ἐνέπνευσαν ἐνθερμον ζῆλον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, ἀλλὰ καὶ ἐπέβαλψαν τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας συμπάθειαν τῶν λογιωτέρων τάξεων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

40 Ἀνακάλυψις τῆς κατὰ θάλασσαν ὁδοῦ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας

Ἡ ἐμπορικὴ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐγένετο μὲ μεγάλην δυσκολίαν. Τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν (ἀρώματα, βάμβαξ, μέταξα, πολύτιμοι λίθοι, μαργαρίται) μετεκομίζοντο διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς σταθμοὺς τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διὰ πλοίων Ἑνετικῶν καὶ Γενοατικῶν μετεφέροντο εἰς τοὺς λιμένας τῆς νοτίου Εὐρώπης. Ἀφ' οὗτου ὁμοῦ τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ἀσίας κατέλαβαν οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι, ἡ ἐμπορικὴ συγκοινωνία δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ γίνεταί ἀσφαλῶς. Κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ μία νέα κατὰ θάλασσαν ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ἐμπορεύματα τῶν Ἰνδιῶν νὰ μεταφέρονται χωρὶς κίνδυνον καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ τοῦτο ἠμποροῦσε νὰ κατορθωθῆ μόνον διὰ τοῦ περιήλου τῆς Ἀφρικῆς.

Πρῶτοι οἱ Πορτογάλλοι μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ναυτικῆς λιξίδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος ἐπεχείρησαν νὰ εὐ-

ρουν τὴν ζητουμένην κατὰ θάλασσαν ὁδὸν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Τὸ 1418 ἀνεκάλυψαν τὰς νήσους Πορτοσάντον καὶ Μαδέραν, ἔπειτα δὲ τὰς Καναρίους νήσους καὶ τὰς Ἀζόρας. Τὸ 1486 ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος Βαρθολομαῖος Λιάζος ἔφθασεν εἰς τὴν νοτιωτάτην ἄκρην τῆς Ἀφρικῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς μὲν ὠνόμασε Θυελλῶδες ἀκρωτήριον, ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης Β' μετωνόμασεν. Ἀκρωτήριον τῆς Καλλιῆς Ἐλπίδος, διότι ἐστήριξεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ τὰς λαμπροτέρας ἐλπίδας. Τῷ ὄντι μετὰ 12 ἔτη ἦτοι τὸ 1498 ὁ Βάσκος Δεγάμας περιέπλευσε τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Καλικούτης. Ἐνταῦθα ἵδρυσαν οἱ Πορτογάλλοι τὸ πρῶτον Εὐρωπαϊκὸν ἔμπορειον. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ φοβεροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους κατέλαβαν ὅλας τὰς παραλίους χώρας καὶ νήσους ἀπὸ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μέχρι τῆς χειρσονήσου Μαλάκκας. Τοιουτοτρόπως ἵδρυσαν ἔκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος, ἡ δὲ Λισσαβὼν εἰς τὴν Εὐρώπῃν ἔγινε κυρία τοῦ παγκοσμίου ἔμπορίου.

41. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου (1492).

Ἐνῷ οἱ Πορτογάλλοι κατεγίνοντο νὰ εὕρουν τὴν κατὰ θάλασσαν ὁδὸν πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ἐγεννήθη εἰς τὴν κεφαλὴν ἑνὸς μεγάλου ἀνδρὸς, τοῦ ἐκ τῆς Γενούης Χριστοφόρου Κολόμβου, ἡ ἰδέα ὅτι, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προσπαθοῦσαν οἱ Πορτογάλλοι νὰ κατορθώσουν πλέοντες πρὸς ἀνατολάς, ἠμποροῦσε νὰ κατορθωθῇ καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον διεύθυνσιν.

Ὁ Κολόμβος εἶχεν ἀσχοληθῆ εἰς γεωγραφικὰς καὶ ναυτικὰς μελέτας καὶ ἐγγώριζεν ὅτι τὸ σχῆμα τῆς γῆς ἦτο σφαιροειδές. Στοχαζόμενος λοιπὸν ὅτι αἱ Ἰνδαὶ εἶναι χώρα παρὰ πλὴν ἔκτεταμένη, ἐσκέφθη ὅτι, ἂν πλεύσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν Ὀκεανὸν πρὸς δυσμὰς, ἤθελε φθάσει εἰς τὰς καλουμένας δυτικὰς Ἰνδίας. Ὅτι δὲ ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰδέας αὐτῆς ἔμελλε νὰ ἀνακαλυφθῇ ἕνας νέος κόσμος, τοῦτο οὔτε κἂν τὸ ἐφαντάσθη.

Ἡ βασίλισσα τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Καστίλιας Ἰσαβέλλα, σύζυγος τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ, ἔδωκεν εἰς τὸν Κολόμβον τρία πλοῖα, ἑκατὸν ἀνδρας καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα, συγχρόνως δὲ ὑπεσχέθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Κολόμβον ἀρ-

χιναύαρχον ὄλων τῶν νέων θαλασσῶν καὶ ἀντιβασιλέα ὄλων τῶν χωρῶν καὶ νήσων, ὅσας ἤθελεν ἀνακαλύψει.

Τὴν 21 Ἰουλίου 1492 ἐξέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἰσπανικὸν λιμένα τῆς Πάλου ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος, ἔφθασεν εἰς τὰς Καναρίους νήσους, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ διευθύνθη πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ ἄγνωστον πέλαγος. Ἐπὶ τρεῖς ἐβδομάδας ἔπλεον χωρὶς νὰ βλέπουν ἄλλο τίποτε παρὰ τὸν ἀχανῆ πόντον καὶ τὸν οὐρανόν. Ἐπὶ τέλους τὴν 20 Σεπτεμβρίου προσήγγισαν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Βαχαμικοῦ συμπλέγματος, τὴν Γουαναχάνην. Ὁ Κολόμβος τὴν κατέλαβεν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους τῆς Καστίλιας. Ἐπειτα ἔπλευσε πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ ἀνεκάλυψε τὰς νήσους Κούβαν καὶ Ἀίτην. Ἀφοῦ δὲ ἴδρυσεν εἰς τὴν Ἀίτην τὴν πρώτην Εὐρωπαϊκὴν ἀποικίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου ἔτυχε λαμπροτάτης ὑποδοχῆς.

Ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε καὶ δύο ἄλλους πλόας. Κατὰ τὸν δεύτερον ἀνεκάλυψε τὰς μικρὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Ἰαμαϊκὴν, κατὰ δὲ τὸν τρίτον ἔπλευσε νοτιώτερον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν στερεὰν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ὅρενόκου.

Ἄλλ' ἡ μεγάλη δόξα τοῦ Κολόμβου ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν πολλῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀποφύγῃ τὸ αἰσθημα τῆς ζηλοτυπίας. Ὅταν δὲ ὁ Κολόμβος ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς εἰς τὴν Ἀίτην μερικους ἐκ τῶν Ἰσπανῶν, διότι ἐκακοποίησαν τοὺς ἐντοπίους, οἱ ἐχθροὶ του τὸν διέβαλαν εἰς τὸν Φερδινάνδον ὡς τύραννον. Ὁ Φερδινάνδος ἔστειλεν εἰς τὴν Ἀίτην ὡς τοποτηρητὴν τὸν Βοβαδίλλαν, ἄνδρα ἐμπαθῆ καὶ ἀσυνείδητον. Οὗτος δὲ συνέλαβε τὸν Κολόμβον καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν σιδηροδέσιμιον. Καὶ ἠθωώθη μὲν ὁ μέγας αὐτὸς ἀνὴρ, ἀλλ' αἱ ὑποσχέσεις πού εἶχον δοθῆ εἰς αὐτὸν δὲν ἐτηρήθησαν. Ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε καὶ τέταρτον πλοῦν (1502—1504) κατὰ τὸν ὁποῖον ἠρεύνησε τὰ παράλια τῆς Γουτεμάλας καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὀνομασθείσης Κολομβίας. Ὁλίγα δὲ ἔτη μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἀπέθανε (1506) καταβληθεὶς ἀπὸ τὴν λύπην διὰ τὰς ἀδικίας πού τοῦ ἔγιναν. Κατὰ παραγγελίαν του δὲ ἐτάφη μὲ τὰς ἀλύσους, μὲ τὰς ὁποίας ἐφέρθη δέσιμος ἐκ τῆς Ἀίτης.

Ἡ ἀγαριστία κατεδίωξε τὸν Κολόμβον καὶ πέραν τοῦ τάφου. Ὁ νέος κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀνεκαλύφθη ὑπ' αὐτοῦ, δὲν ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του Κολουβία, ἀλλὰ Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ τῆς Φλωρεντίας Ἀμερικού Βεσπούκη, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὸν νέον κόσμον καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ.

42. Ἄλλαι ἀνακαλύψεις καὶ κατακτήσεις τῶν Εὐρωπαϊῶν εἰς τὸν Νέον Κόσμον.

Μετὰ τὸν Κολόμβον πολλοὶ τολμηροὶ καὶ ὑψηκίνδυνοι ἄνδρες ὤρμησαν εἰς ἀνακαλύψεις. Πρῶτος ὁ Ἴσπανὸς Βαλβόας ἐπέερασε τὸν Ἴσθμὸν τοῦ Παναμᾶ καὶ ἀνεκάλυψε τὸ 1513 τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Βαλβόαν ὁ Πορτογάλλος Μαγγελᾶνος ἐπεχείρησε τὸν πρῶτον περίπλουν τῆς γῆς. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὸ 1519, διῆλθε τὸν μεταξὺ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς πορθμὸν, ὅστις ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθη Μαγελλανικὸς πορθμὸς, ἔπλευσε τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν, καὶ τὸ 1521 ἔφθασεν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἐκεῖ ἐφρονεῦθη μαχόμενος πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, ὁ δὲ πλοίαρχος αὐτοῦ Δελκᾶνος ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν, διῆλθε τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ μετὰ θαλασσοπορίαν χιλίων ἑκατὸν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1519 ὁ τολμηρὸς Ἴσπανὸς Κορτέςιος μὲ 700 ἄνδρας 18 ἵππους καὶ 10 τηλεβόλα κατέλαβε τὸ Μεξικόν, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ περισσότερον πολιτισμένον κράτος τοῦ Νέου Κόσμου. Ἐπειτα ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὴν Γουατεμάλαν καὶ τὴν Καλιφορνίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰσπανικοῦ στέμματος. Ὀλίγον ὕστερον οἱ Ἴσπανοὶ Πιζάρρος καὶ Ἀλμάγρος ἐκυρίευσαν ὁ μὲν πρῶτος τὴν χρυσοφόρον Περούϊαν, ὁ δὲ δεύτερος τὴν Χιλήν. Οἱ Ἴσπανοὶ καὶ διὰ τῶν περαιτέρω κατακτήσεων ἔγιναν κύριοι τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερικῆς.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ἴσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτογάλλους οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ἐπεχείρησαν διαφόρους ἐξοστρατείας διὰ νὰ ἰδρῦσουν ἀποικίας εἰς τὸν Νέον Κόσμον. Οἱ Γάλλοι ἀνεκάλυψαν καὶ κατέλαβαν τὸν Καναδᾶν εἰς τὴν βόρειον Ἀ-

μερικήν, οί δὲ Ἄγγλοι ἀπόκισαν τὴν Βιργινίαν εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν, βορρύτερον δὲ ὄλην τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν αὐτῆς.

43 Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς κατὰ θάλασσαν ὁδοῦ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον ἐγέναν παγκόσμια καὶ ὀριζικὴ μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν βίον. Τὸ ἐμπόριον ἀπὸ ἡπειρωτικὸν μετεβλήθη εἰς θαλάσσιον καὶ κυρία ὁδὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανός. Ἡ ἀφθονία τῶν πολυτίμων μετάλλων (ἀργύρου καὶ χρυσοῦ) τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Περούας ἐπέφεραν, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπαισθητὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ὑπάρχοντος χρήματος. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὁ πλοῦτος συνίστατο κυρίως ἀπὸ ἀκίνητα κτήματα, τὰ ὅποια ἀνῆγον εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰς τὸν κλῆρον. Ὁ κινητὸς πλοῦτος, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἦτο πολὺ περιορισμένος. Τεραστίως δὲ ηὔξηθη οὗτος μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις. Καὶ ἐπειδὴ ὅλον τὸ ἐμπόριον μετὰ τὸν Νέον Κόσμον καὶ μετὰ τὰς Ἰνδίας τὸ διεξῆγεν ἡ τάξις τῶν ἀστῶν, αὐτὴ κατ' ἐξοχὴν ὠφελήθη ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις καὶ αὐτῆς ηὔξηθη ἡ ἐπίδρασις καὶ ἡ ἰσχὺς εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα.

44. Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις

α) Εἰς τὴν Γερμανίαν — Ὁ Λούθηρος. — Ἀπὸ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐγένοντο παντὸς εἶδους καταχρήσεις, ὁ δὲ κλῆρος εἶχε περιπέσει εἰς τὴν ἐσχάτην ἐξαχρείωσιν καὶ διαφθοράν. Πολλοὶ κατὰ καιροὺς ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι διεκρίνοντο διὰ τὴν παιδείαν τῶν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν καταχρήσεων ποῦ ἐγένοντο καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τῶν συγγραφῶν ἐπεδίωξαν τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ κλήρου. Τίποτε ὅμως δὲν κατώρθωσαν. Τούναντίον οἱ ἄνδρες οὗτοι κατεδιώχθησαν ἀπὸ τοῦ Πάπας καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκάησαν ἐπάνω εἰς τὴν πυρὰν ὡς αἰρετικοί.

Ὁ Πάπας Λέων δέκατος διὰ νὰ ἀποπερατώσῃ τάχα τὸν

ἐν Ρώμῃ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, πράγματι ὅμως διὰ τὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς μεγάλας καὶ πολυεῖδεις ἀνάγκας τοῦ ἀκολάστου βίου του, ἐχορήγει ἐπὶ χρηματικῇ πληρωμῇ συγχωροχάρτια ἤτοι ἄφεισιν ἁμαρτιῶν, τὸ δὲ ἐμπόριον αὐτὸ εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Μογουντίας Ἀλβέρτον. Ὁ Ἀλβέρτος πάλιν ἀνέθεσε τὴν ἱεροκαπηλείαν αὐτὴν εἰς τὸν μοναχὸν Τεξέλον, οὗτος δὲ περιήραχετο τὰς πόλεις τῆς Σαξονίας καὶ ἐξασκοῦσε μὲ ἀνήκουστον ἀναίδειαν καὶ ἀσέβειαν τὸ βδελυρὸν αὐτὸ ἐμπόριον.

Τότε ἓνας ἄλλος μοναχός, ὁ Μαρτίνος Λούθηρος, καθηγητῆς τῆς Θεολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης, ἐστηλίτευσεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν πώλησιν τῶν συγχωροχαρτίων καὶ ἐν γένει ἐπετέθη μὲ δριμύτητα κατὰ τῆς διαφθορᾶς τοῦ κλήρου καὶ κατὰ τῆς ἀπεριορίστου ἐξουσίας τοῦ Πάπα. Ὁ Πάπας, ἅμα ἔμαθε ταῦτα, ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν Ῥώμην τὸν Λούθηρον διὰ τὰ ἀπολογηθῆ ἑνώπιόν του καὶ ἐπειδὴ ὁ Λούθηρος ἠρνήθη τὰ μεταβῆ, τὸν ἀφώρισεν. Ὁ Λούθηρος ὅμως ἔρριψεν εἰς τὰς φλόγας τὸ ἀφοριστικὸν ἔγγραφον τοῦ Πάπα.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος Ε΄, ἐπειδὴ ἤθελε τὰ ἐξομαλύνῃ τὰς θρησκευτικὰς ἕριδας, συνεκάλεσε σύνοδον εἰς τὴν Βορματίαν τὸ 1521, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθε καὶ ὁ Λούθηρος. Ὁ Λούθηρος ἑνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν ὑπερήσπισε μετὰ παρρησίας τὰς ἀρχάς του.

Ὁ Λούθηρος ἐπρέσβευεν ὅτι μόνη ἡ Ἁγία Γραφή εἶνε ἡ γνησία πηγὴ κάθε χριστιανικῆς διδασκαλίας, καὶ δι' αὐτὸ πρέπει αὕτη τὰ εἶναι διαδεδομένη εἰς τὸν λαὸν εἰς γλῶσσαν πού τὰ τὴν ἐννοῆ ὁ λαός· ὅτι ἡ θεία λειτουργία πρέπει τὰ τελεῖται εἰς γλῶσσαν πού καταλαμβάνει ὁ λαός, καὶ ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνοοῦσεν ὁ λαός· ὅτι πρέπει τὰ καταργηθοῦν τὰ μοναστήρια καὶ οἱ κληρικοὶ τὰ νυμφεύονται ὡσαύτως τὰ καταργηθῆ ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων. Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ μυστήρια ὁ Λούθηρος παρεδέχετο μόνον τὸ βάπτισμα καὶ τὴν μετάληψιν, τὰ δὲ ἄλλα τὰ ἀπέρριπτεν ὡς περιττά.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου ταχέως διεδόθη εἰς

τὴν νότιον Γερμανίαν, διευκόλυνε δὲ πολὺ τὴν διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἡ μετάφρασις τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Λουθηρος. Παντοῦ, ὅπου εἰσήγετο ἡ διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα μετερρρυθμίζοντο ἐκ θεμελίων.

Τὸ 1529 συνεκροτήθη σύνοδος εἰς τὴν Σπείραν διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, δὲ τῆς ὁποίας ἠμποδίζετο ἡ περαιτέρω ἐξάπλωσις τῆς μεταρρρυθμίσεως. Ἀλλὰ κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς διεμαρτυρήθησαν οἱ Λουθηρανοί. Ἐκ τούτου δὲ καὶ διαμαρτυρομένοι ἢ προτεστάνται ὠνομάσθησαν. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος (1530) οἱ Λουθηρανοὶ θέλοντες νὰ δηλώσουν ὅτι ἐπεθυμοῦσαν μόνον τὴν κατάπαυσιν τῶν καταχρήσεων τοῦ Πάπα καὶ τοῦ κλήρου, ὅχι δὲ καὶ τὴν ἀνατροπὴν τῆς θρησκείας, ὑπέβαλαν εἰς τὴν σύνοδον πρὸς συνηλθὲν εἰς τὴν Αὐγούσταν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς θρησκείας τῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμολογία αὕτη ἀπεδοκιμάσθη ὡς αἰρετική, καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς μεταρρρυθμίσεως ἀπηγορεύθη μὲ βαρυτάτας ποινάς.

Ἐν τούτοις ἡ μεταρρρυθμίσις τοῦ Λουθήρου ἐξηπλώθη καὶ εἰς ἄλλας Γερμανικὰς χώρας. Ἐπὶ τέλος δὲ κατορθώθη τὸ 1555 νὰ συνομολογηθῇ εἰς τὴν Αὐγούσταν θρησκευτικὴ εἰρήνη, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετράπη εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους νὰ ἀσκοῦν ἐλευθέρως τὰ τῆς θρησκείας τῶν καὶ νὰ ἔχουν ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς καθολικούς.

β') Εἰς τὴν Ἑλβετίαν. — Ζβίγγλιος. — Καλβίνος. — Ὀλίγον καιρὸν ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Λουθήρου ἐξανέστη κατὰ τῶν καταχρήσεων, πρὸς ἐγίνοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Ζβίγγλιος, ἱεροκήρυξ εἰς τὴν Ζυρίχην τῆς Ἑλβετίας. Ὁ Ζβίγγλιος ἦτο ἀνὴρ μὲ μεγάλην παιδείαν καὶ μὲ ἀρχαῖα φιλελευθέρους. Οὗτος μὲ τὴν διδασκαλίαν του ἐπεδίωξε ὅχι μόνον τὸν καθαρισμὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ κάθε κατάχρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ βίου. Ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι κάθε ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν κοινότητα, ἐκ συνεννοήσεως μὲ τὸ Μέγα Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐξέλεξεν ἡ κοινότης, προέβη εἰς πλήρη μεταβολὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, ἥτοι ἀπεμάκρου-

νε ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας εἰκόνας, σταυρούς, λαμπάδας, βωμούς, μουσικὰ ὄργανα.

Ὀλίγον ἀργότερα ἀνεφάνη εἰς τὴν Γενεύην τῆς Ἑλβετίας ἄλλος μεταρρυθμιστής, ὁ Ἰωάννης Καλβίνος. Ὁ Καλβίνος ἐζήτησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν αὐστηρότητα· ἔδιδε δὲ ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα βίου ἀπλοῦ καὶ ἡθους αὐστηροῦ. Ὡς πρὸς τὴν λατρείαν καὶ τὰς τελετὰς ἀνέτρεχεν εἰς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους καὶ διέτασσε μεγίστην ἀπλότητα. Ὅπως ὁ Ζβίγγλιος, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Καλβίνος ἐξέβαλεν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας κάθε στολισμὸν καὶ περιώρισε τὴν λατρείαν εἰς προσευχὴν, εἰς κήρυξιν τοῦ Ἐυαγγελίου, καὶ εἰς ψαλμοὺς τοῦ Δαβίδ. Καμμίαν δὲ ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ἐορτὴν δὲν παρεδέχετο ἐκτὸς τῆς Κυριακῆς, ἣ ὁποία ἐωρτάζετο αὐστηρῶς. Τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ὁ Καλβίνος ἀνέθετεν εἰς π ρ ο σ β υ τ έ ρ ι ο ν, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ κληρικοῦς καὶ λαϊκοῦς, τοὺς δὲ ἱερεῖς ἐξέλεγον αἱ κοινότητες.

Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ Καλβίνου διεδόθη εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1. Ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία.
2. Ἐπίδρασις τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων κατακτητῶν.
3. Ἡ γένεσις καὶ ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.
3. Οἱ διωγμοὶ τῶν Χριστιανῶν.
4. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
5. Ὁ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης
6. Θεοδοσίος ὁ Μέγας
7. Ἰδρυσις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. — Κύρια χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ.
8. Ἀρχάδιος. — Μεγάλῃ ἐπίδρῳμῃ τῶν Βησιγόθων εἰς τὴν Ἑλλάδα.
9. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, Βασίλειος ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος.
10. Θεοδοσίος Β' ὁ Μικρὸς. — Εὐδοκία. — Πανδιδακτῆριον.
11. Ἰουστινιανός.
12. Ἡράκλειος.
13. Ἀράβες. — Μωάμεθ. — Ἰσλαμισμός.
14. Ἐξάπλωσις τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας εἰς τὴν Ἀσίαν, Ἀφρικὴν καὶ Εὐρώπην. — Χαλίφαι.
15. Κωνσταντῖνος Δ' Πωγωνάτος. — Πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων.
16. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος. — Δευτέρα πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. — Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις. — Κωνσταντῖνος Ε'
17. Κωνσταντῖνος ς' καὶ Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία. — Ἐπαναφορὰ τῶν εἰκόνων.
18. Νικηφόρος Α'. — Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος.
19. Μιχαὴλ Β'. — Θεόφιλος. — Ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων. — Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας.
19. Ὁ πατριάρχης Φώτιος καὶ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.
20. Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών. — Λέων ς' ὁ Σοφός. — Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος.
21. Οἱ τρεῖς μεγάλοι αὐτοκράτορες ἐκ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας Νικηφόρος Β' Φωκάς, Ἰωάννης Τζιμισκῆς, Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος.
22. Ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων.
23. Αἱ σταυροφορίαι.
24. Ἡ πρώτη σταυροφορία.
25. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
26. Ἡ φραγκικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὰ κυριώτερα φραγκικὰ κράτη εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

27. Ἑλληνικὰ κράτη ἰδρυθέντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων.
28. Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.
29. Μιχαὴλ Παλαιολόγος.
30. Ἡ γένεσις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τὴν Βιθυνίαν.
31. Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος.— Ἰωάννης Σ΄ Καντακουζηνός.— Ἐπέκτασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας.
32. Μανουὴλ Β΄ καὶ Βαγιαζήτ.
33. Τὸ δεσποτάτον τῆς Πελοποννήσου.
34. Ἰωάννης Η΄ καὶ Μουράτ Β΄
35. Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης.
36. Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
37. Οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως.
38. Ἐφευρέσεις.
39. Ἰδρυσις πανεπιστημίων.
40. Ἀνακάλυψις τῆς κατὰ θάλασσαν ὁδοῦ πρὸς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας.
41. Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου.
42. Ἄλλαι ἀνακαλύψεις καὶ κατακτήσεις τῶν Εὐρωπαϊῶν εἰς τὸν Νέον Κόσμον.
43. Ἀποτελέσματα τῶν ἀνακαλύψεων.
44. Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις.

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΔΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

- ΙΩ. ΑΡΣΕΝΗ 'Αλφαβητάριον τεύχος Α' μετ' εικόνων
» » 'Αλφαβητάριον τεύχος Β' » »
Μ. ΒΡΑΤΣΑΝΟΥ 'Αποστολής ὁ θαλασσινὸς διὰ τὴν
Β' τάξιν.
» » 'Ὀμήρου 'Ὀδύσσεια διὰ τὴν Γ' τάξιν.
Δ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ «'Ὁ ἐπιμελής μαθητῆς» διὰ τὴν Γ' τάξιν
Ν. ΒΡΑΧΝΟΥ «'Ὁ Ἑλληνόπαις» διὰ τὴν Δ' τάξιν.

ΝΕΑ ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Διηγήματα ἠθικὰ καὶ τερπνὰ με εἰκόνας
διὰ παιδίε 6—12 ἐτῶν.

1. Ἐκλεκτὰ παιδικὰ διηγήματα Μαρίας Φωκᾶ.
2. Τὰ γενέθλια τοῦ μικροῦ Ἀλέκου.
3. Τρεῖς νοικοκυροῦλες.
4. Ὁ μαργαριταρένιος σταυρός.
5. Ἡ φιλόστοργος Σοφία.
6. Ἑλληνικὰ Παραμύθια Σταυρούλας Μαρκέτου.
7. Τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀραπάκου.
8. Ἡ βαπτιστικὴ τοῦ Συνταγματάρχου.
9. Ὁ φτωχὸς Φραγκίσκος.
10. Ἀπομνημονεύματα ἐνὸς σπουργίτη.